

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Farkas László

Az íráskép-földrajz katonaföldrajzi aspektusai
és helye az írásanalitika rendszerében,
e rendszer katonai alkalmazási lehetőségei

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára
egyetemi tanár

.....

Budapest, 2012

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	3
BEVEZETÉS.....	5
A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, AKTUALITÁSA.....	6
AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSE.....	8
A KUTATÁS PROBLÉMAKÖRE ÉS A TÉZISEK MEGFOGALMAZÁSA.....	9
ALKALMAZOTT STRATÉGIÁK ÉS MÓDSZEREK.....	10
A TÉMA KÖRÜLHATÁROLÁSA, SZŰKÍTÉSEK.....	12
1. A KATONAFÖLDRAJZ ÚJ LEHETŐSÉGE: AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ.....	15
ÉS AZ ÍRÁSANALITIKA GENEZISE.....	15
1.1. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELMÉLETI ALAPVETÉSEI.....	15
1.1.1. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ FOGALMA, FUNKCIÓJA, TÁRGYA.....	17
1.1.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ TUDOMÁNY-RENDSZERTANI HELYE, ROKONTUDOMÁNYAI.....	19
1.1.3. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELVI FELÉPÍTÉSE, BELSŐ SZERKEZETE.....	25
1.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATA.....	27
1.2.1. AZ ÍRÁSKÉP ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATÁNAK ELVI KÉRDÉSEI ÉS MAGYAR VONATKOZÁSAI.....	27
1.2.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATÁNAK TÁGABB ÉS SZŰKEBB ÉRTELMEZÉSE.....	35
1.3. ÍRÁSANALITIKAI ALAPOK, AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ HELYE, SZEREPE AZ ÍRÁSANALITIKA RENDSZERÉBEN.....	41
1.3.1. AZ ÍRÁSANALITIKA FOGALMA, FUNKCIÓJA, TÁRGYA, KOMPETENCIÁI.....	43
1.3.2. AZ ÍRÁSANALITIKA TUDOMÁNY-RENDSZERTANI FELOSZTÁSA, AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ HELYE ÉS SZEREPE.....	49
1.4. ÖSSZEGZÉS.....	50
2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELMÉLETI HÁTTERE AZ ÍRÁS KÖRÜLMÉNYEINEK RÉSZLETEZÉSE.....	53
2.1. AZ ÍRÁSSAL KAPCSOLATOS ALAPINFORMÁCIÓK ÖSSZEGZÉSE.....	53
2.1.1. AZ ÍRÁS FUNKCIÓJA ÉS TUDOMÁNYOS MEGHATÁROZÁSA.....	54
2.1.2. AZ ÍRÁS TÖRTÉNETISÉGE.....	60
2.1.2.1. Az írás előzménye.....	60
2.1.2.2. A képirás és az írásjelek kialakulása.....	62
2.1.2.3. Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai.....	64
2.1.2.4. Az ABC-ék kialakulása.....	67
2.1.3. AZ ÍRÁSCSALÁDOK FAJTÁI.....	71
2.1.3.1. Legfontosabb íráscsaládok.....	71
2.1.3.2. Íráscsaládba nem tartozó írások.....	73
2.2. AZ ÍRÓESZKÖZÖKKEL ÉS AZ ÍRÓFELÜLETTEL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓK ÖSSZEGZÉSE.....	75
2.2.1. ÍRÓESZKÖZÖK.....	75
2.2.2. ÍRÁSFELÜLETEK.....	78
2.3. AZ ÍRÁSOK HATÁSA AZ EMBERI KULTÚRÁRA.....	80
2.4. AZ ÍRÁS KIALAKULÁSÁNAK FÖLDRAJZI DISZPOZÍCIÓJA.....	87
2.5. ÖSSZEGZÉS.....	89
3. AZ ÍRÁS FÖLDRAJZI KAPCSOLÓDÁSA- A TÁRSADALOMFÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ FŐBB SAJÁTOS SÁGAI.....	91

3.1. A TÁRSADALOMFÖLDRAJZ ALAPVETÉSEI.....	91
3.1.1. Az ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ TÁRSADALOMFÖLDRAJZI KAPCSOLÓDÁSA.....	96
3.1.2. Az ÍRÁSBELISÉG KIALAKULÁSÁNAK TÁRSADALOMFÖLDRAJZI ASPEKTUSAI.....	98
3.2. A KATONAFÖLDRAJZ FŐBB SAJÁTOSÁGAI.....	101
3.2.1. A KATONAFÖLDRAJZ ÚJSZERŰ ELMÉLETI RENDSZERE.....	104
3.3. ÖSSZEGZÉS.....	106
4. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS AZ ÍRÁSANALITIKA GYAKORLATI ALKALMAZÁSI TERÜLETEI, KIEMELTEN A KATONAI KÖZEGRE.....	107
ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK.....	114
A TÉZISEK EGYBEVETÉSE AZ EREDMÉNYEKKEL.....	114
ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	117
A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK	118
JAVASLAT A KUTATÁS TOVÁBBI FOLYTATÁSÁRA.....	119
MELLÉKLETEK.....	1
TARTALOMJEGYZÉK.....	1
ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK, MELLÉKLETEK JEGYZÉKE.....	2
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	16
A DOKTORI ÉS A KUTATÁSI TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK ÉS ELŐADÁSOK JEGYZÉKE.....	23
MAGYARÁZATOK, FOGALMAK.....	27

"Ha az ismeretlent kutatod, a dolog természeténél fogva, sejtelled sem lesz róla, hogy mire bukkansz..."

Murphy

BEVEZETÉS

Értekezésem több szempontból is merész tudományos alkotás. Már a címben is található olyan szavak - **írás-kép-földrajz**^{A1}, **írásanalitika**^B -, amelyek a közelmúltban jelentek meg a tudományos és a közéletben, ezért az elsődleges feladat ezek egyértelmű és szakszerű definiálása és tartalommal való megtöltése.

A dolgozatban találkozni fogunk még olyan fogalmakkal is, mint az ÍrásSzemészet^{®C} - GrafOphtalmology®-a, írástörténet - paleográfia^D - és az íráselemzés - grafológia^E -, amelyek közvetve, vagy közvetlenül, de kapcsolatban vannak az írás kutatásával.

Ami közös ezekben a fogalmakban és összetett szavakban, az maga az **ÍRÁS**.

A dolgozatot kezelhetjük alkalmazott tudományági empirikus munkának, viszont nincs benne szigorúan vett kísérletes kutatás, fellelhető adatértékelés, az eredmények értelmezése és részben törekedtem a következtetések szoros illesztésére a feltárt szakirodalmi adatokhoz. Nem módszertani útmutató, nem található meg a már létező elméletek, szakirodalmi ismeretek szintézise. **Követtem saját tapasztalataimat és a különböző értelmezések felhasználásával való továbbgondolást, egy problémakör megoldását.** A tudományos megközelítés szerint nevezhető a **posztmodernista**^F gondolkodás eredményének.

Több szempontból is újszerű, egyfajta rendszerszemléletet, rendszerelméletet kíván nyújtani az írás átfogóbb, tudományos megközelítéséhez. Az írás tudományos kutatása jelenleg alapvetően történeti jellegű, illetve csak az írást produkáló személy azonosítását és megismerését célozza. meg.

Igyekeztem magamat az általánosítások veszélyétől távol tartani, mivel új fogalmak és alkalmazások kerülnek előtérbe, ezért meghatározó volt számomra egy újfajta szemlélet kialakítása. A dolgozat alapvetően az íráskép-földrajzról és az írásanalitikáról, mint új ismerethalmazokról szól.

---

¹ A fogalmak értelmezése a dolgozat végén olvasható a FOGALOMTÁR-ban.

A témaválasztás indoklása, aktualitása

A témához kapcsolódó elméletek, az íráskép-földrajz és az írásanalitika felszínre kerülését több, az íráshoz kapcsolódó részterület, mint például a grafológia és az írásazonosítás helyzetének társadalmilag esetenként nem pozitív megítélése és szakmai fejlődésének megtorpanása tette szükségessé.

Az íráskép-földrajz alapgondolata 2002-ben keletkezett, amikor Csizmazia Endre adjunktus, szemész szakorvos hathatós közreműködésével egy kutatást kezdtünk el Magyarországon különböző általános iskoláiban. Vizsgáltuk, hogy az etnikai, szubkulturális, természeti és földrajzi diszpozíciók milyen befolyásoló hatással vannak a magyar népességre, ezen belül az általános iskolások szemészeti állapotára. A kutatást IráSzemészet®-nek - GrafOphtalmology®-ának - neveztük el.

A felmérések során adottak voltak azok a szociokulturális ismérvek, amelyek befolyásolhatják az írás keletkezését. A vizsgált populáció életkor megoszlásán, a családi-szülői helyzetén, a nemzetiségbeli hovatartozásán túl meghatározó szerepet játszhat a lakóhely településszerkezete, mérete és a hagyományok.

A kérdés szakmai-technikai vizsgálatával elsősorban az íráspszichológia, a grafológia foglalkozik. Felmerült viszont az az igény, hogy a kutatási terület új dimenzióját, mint a térbeliséget el kellene helyezni a földtudományok rendszerében. Az írás egyes, eddig tudományosan nem vizsgált részletei szorosan kapcsolódnak a földrajztudomány témaköreibe tartozó kulturális földrajzhoz, egészségföldrajzhoz és a katonaföldrajzhoz.

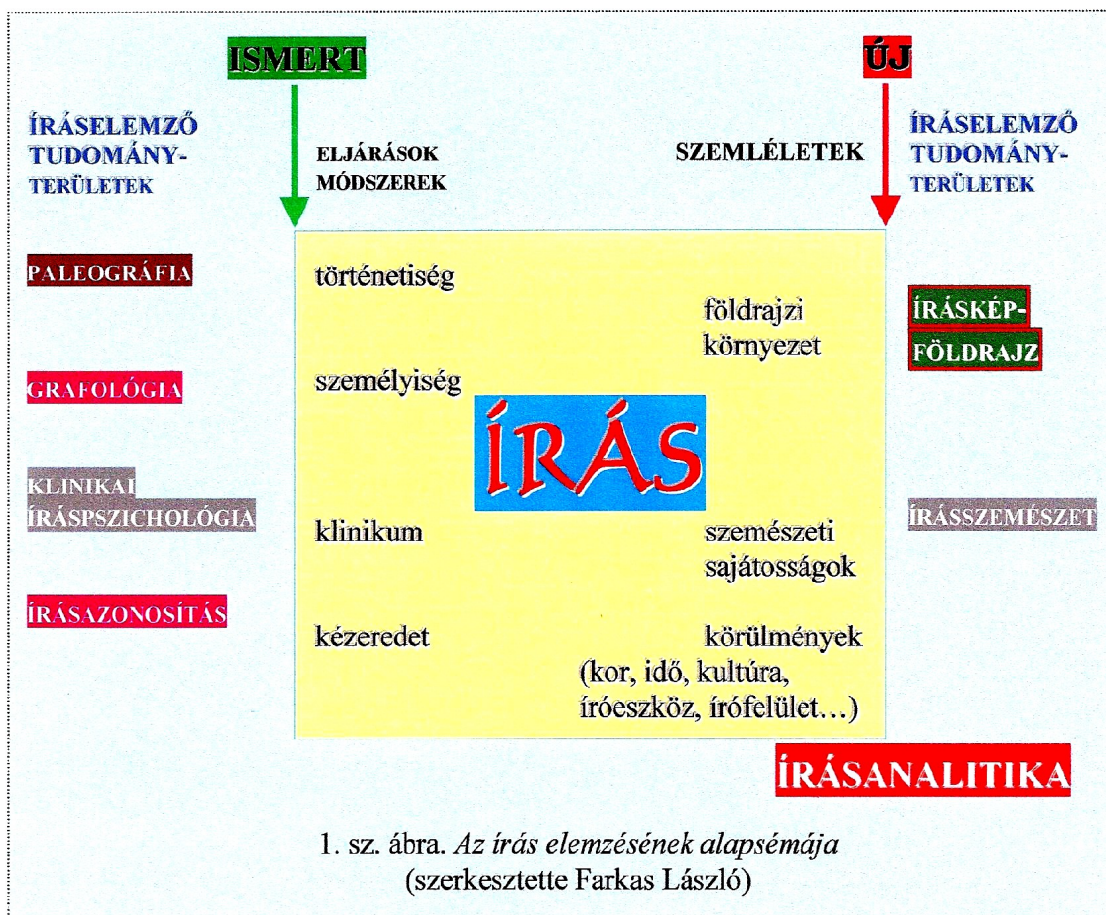
Az általam megfogalmazott probléma újszerű, hisz eddig a kialakított fogalmak mögött megtalálható kutatási terület még nem jelent meg a tudományos életben, a szakmai és a közéletben nem volt ismert, és ebben a tárgykörben más nem publikált.

A téma választását tehát alapvetően egy új feladat megjelenése, az írás térbeliségét is vizsgáló íráskép-földrajz és az írás komplex, minden oldalú elemzésével foglalkozó írásanalitika rendszerének, szemléletének kialakítása, tudományos elméletének megalkotása indokolja.

Az időszerűséget bizonyítja, **hogy az eddig ismert íráselemzési módszereket továbbfejlesztve, új szakmai lehetőségek megteremtése vált szükségessé.**

Olyan rendszer kidolgozására van szükség, amely biztosítja az írás térbeli, időbeli, technológiai és személyiségbeli komplex és tudományos elemzését. A rendszer új szemléletet követel meg, amely kialakításához tudományos megalapozottságra,

kutatással, felmérésekkel alátámasztott eredményekre van szükség. Az új rendszert **írásanalitikának** neveztem el, amelynek része, kutatási területe az **íráskép-földrajz**. Az új rendszert, szemléletet és az írás elemzésének alapsémáját mutatom be az 1. számú ábrán.

A dolgozat választott témájának **aktualitását** az adja, hogy az írásanalitika s ezen belül az íráskép-földrajz szakirányú továbbképzési szakként, mint új elméletként történő megjelenése a **Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen (jelenleg az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen)** újszerű gyakorlati lehetőséget teremtett az írás átfogóbb vizsgálatára. A továbblépés érdekében szükségessé vált egy olyan egyetemi képzés beindítása, amely nagy társadalmi és szakmai igényt elégít ki az írással kapcsolatos teljesebb és tudományos alaposágú oktatásában. A téma eddig kidolgozatlan volt, s erre vállalkozik ez az értekezés.

Az értekezés célkitűzése

Dolgozatom elsődleges célja **az íráskép-földrajz és az írásanalitika területét érintő, azt befolyásoló és rendelkezésre álló irodalom felkutatása és feltérképezése.**

Az írásanalitika szemléleti hátterének, rendszerelméletének kidolgozása, az íráskép-földrajz elhelyezése, illetve katonaföldrajzi aspektusainak megfogalmazása.

Az értekezés témája aktualitásának, jelentőségének és hasznosíthatóságának igazolása.

A célom, hogy a használható módszereket **feltárom**, azokat **rendszerzem**, hatékonyságukat **megvizsgálom** és **elemzem**.

A törvényszerűségeket figyelembe véve **javaslatot** tegyek a leghatékonyabb alkalmazási lehetőségekre, **kidolgozom** azt a metodikát, mellyel a felszínre kerülő igényeket a leggyorsabban lehet teljesíteni, elsősorban a humán munka területén.

Innovatív megközelítéssel feltárom és elemzem az egyetemi szintű írásanalitikai alap-képzést meghatározó tényezőket, a képzés céljait, tartalmi irányultságait és újszerű jellegét. Az elméleti megalapozás érdekében **foglalkozom** a témához kapcsolódó elméleti gyökerekkel, azok összefüggéseivel, valamint **meghatározom a szakmai kompetencia-listát.**

A kutatás problémaköre és a tézisek megfogalmazása

A dolgozat témájához kapcsolódó szaktudományos források csak részben állnak a rendelkezésre. Főleg a hazai és természetesen a külföldi paleográfia és a hagyományos íráselemzéssel - grafológia, íráspszichológia, azonosítás - kapcsolatos szakirodalom kutatása lehetséges.

Az írásanalitika és az íráskép-földrajz elmélete és gyakorlata most van születőben, a hozzáférhető publikációk jegyzéke az értekezés végén található. Az elméleti alapok birtokában lehetőség van a kritikai elemzésre, a korszerű követelmények érvényesítésére.

A téma, általam körülhatárolt része lehetővé teszi az elmélyültséget és konkrétságot, ugyanakkor túlmutat az egyetemi felkészítés keretein, mivel a mindennapi, az írással foglalkozó kutatást is érintheti.

A téma kidolgozásában könnyebbséget jelentett az a kényszerű felismerés, hogy az EU-csatlakozás befolyásolta a felsőoktatás szerkezetét és a tudományos kutatást. A téma kidolgozásának nehézségét a téma újszerű, komplex volta, és a szakmai „tudományos” és közéletben való alig néhány éves szereplése jelenti. A téma eddig több földrajzi és íráselemzéssel összefüggő hazai és külföldi szakmai konferencián² került bemutatásra, ahol újszerűsége miatt, természetesen érdeklődő és várakozó volt a fogadtatása.

A tézisek felállítása rámutat az elmélet és a kutatás közötti kapcsolatra. Azt sugallja, hogy mind az indukció, mind a dedukció szerepet kell, hogy kapjon a kutatásban és egy újszerű elmélet felállításában.

Az értekezésben az alábbi **téziseket** állítottam fel:

1. Az írásanalitika és az íráskép-földrajz fogalomrendszere, szemlélete újszerű, az írás komplexebb vizsgálatára és kutatására alkalmas.
2. Létezik az íráskép térbelisége, és katonai vetülete, ezért ezek az új, eddig nem vizsgált dimenziók tanulmányozhatóak a társadalomföldrajz és a katonaföldrajz bevonásával. Az írás a nyelv plasztikus megjelenítési formájaként kapcsolódik az emberhez, ezért van kiemelkedő szerepe a tudományos íráskép-földrajz vizsgálatnak, mivel speciális humán és általános kulturális jelenségként végigkíséri az emberiség történelmét térben és időben.
3. A kutatás és a felállított elméletek összefüggéseinek megfogalmazására adhatnak alapot az írás, a földrajzi szféra és a kultúra között.
4. Az íróeszközök és az írófelület vizsgálata, kutatása és történelmi korbá, földrajzi környezetbe való elhelyezése az íráskép-földrajz lehetősége és feladata lehet.

A tézisek igazolásánál, csak részben elmerülve az egyes kérdések részleteiben, e rendszerszemlélet kereteinek átfogó, a főbb kérdéseket érintő tudományos igényű szintetizáló körvonalazását céloztam meg.

---

² A konferenciák felsorolása megtalálható a publikációs jegyzékben.

Alkalmazott stratégiák és módszerek

Kutatásaim során **alapvető szempontnak tekintettem** a tudományos megalapozottságra való törekvést, a rendszerszemléletű megközelítést, az analízisre, szintézisre épülő következtetések kialakítását, a tudományos tételek gyakorlati, példákkal való alátámasztását.

Értekezésemben az **általános** és a **különös kutatási módszereket** egyaránt alkalmazom. Az általános módszerek közül a **történeti összehasonlító módszert** használom fel az íráskép-földrajzhoz kapcsolódó és szorosan kötődő geopolitika, katonaföldrajz módszertani fejlődését tekintve. A választott témám jellegénél fogva megköveteli, hogy az összegyűjtött szakirodalom feldolgozására az **analitikus** módszert kell alkalmaznom, majd a rendszerezést követően **szintetizálok** a rendelkezésemre álló ismereteket. A szakirodalom feldolgozása során az **indukció** és a **dedukció** módszerét egyaránt alkalmaztam. A különös kutatási módszerek közül először a szakirodalom alapos megismerése után **téziseket** állítottam fel, amelyek igazolására az értekezésem végén kerül sor. Kutatómunkám tudományos részeredményeinek folyamatos **publikálását** alapvető követelményként teljesítettem. Kutatómunkám során nem mellőzhetőek a **megfigyelések**, és **felmérések**. Az adatokat kérdőívekkel, és kontrollanyagokkal tettem teljessé. Ezek kiértékelésénél **matematikai statisztikai módszereket** alkalmaztam.

A disszertáció célja és a tézisek vizsgálata érdekében az alábbiakban felsorolt **feladatokat** hajtottam végre, a jelzett **módszerek** alkalmazásával:

- a) *feltártam* és *tanulmányoztam* a szakirodalmi forrásokat és dokumentumokat,
- b) *összegeztem* és *értékeltem* a témát elindító ÍráSzemészet®-i kutatás adatait, eredményeit,
- c) *áttekintettem* a témát érintő, egyes társadalomföldrajzi, katonaföldrajzi irányzatokra jellemző felfogásokat, előtérbe helyezve a célrendszert és a célokat meghatározó tényezőket,
- d) *tisztáztam* a fogalmi apparátus írásanalitikai és íráskép-földrajzi szempontjait,
- e) *elemeztem* a témához kapcsolódó íráselemzéshez köthető elemeket,

- f) *kérdőíves felméréssel* összegeztem azokat a tapasztalatokat, amelyek a gyakorlati oktatás során a különböző magániskolákban felszínre kerültek, különös tekintettel az egyetemi képzési program hasznosíthatóságára,
- g) *részt vettem és előadásokat tartottam* a témával kapcsolatos konferenciákon és *felhasználtam* azok tapasztalatait, ajánlásait,
- h) *információkat gyűjtöttem*, majd elemzés és összegzés után ajánlást teszek az írásanalitikát és az íráskép-földrajzot érintő szakmai képzés kialakítására, fejlesztésére és jövőjére vonatkozóan.

A téma körülhatárolása, szűkítések

Bemutatom, hogy dolgozatom gondolata miként fogant, milyen tényezők hatottak a témára és történetileg hogyan alakult ki és fejlődött értekezésem anyaga, illetve hogyan változott az a környezet, közeg, amelyben az írásanalitika és az írásképföldrajz szemlélete megjelent. Bemutatom, hogy a témát elindító kutatás eredménye miként befolyásolta a megfogalmazott problémakört, illetve a felszínre került gondolatok, állítások milyen **tézisek** mentén igazolhatóak, s ennek érdekében milyen stratégiákat és módszereket alkalmaztam.

Az első fejezet részleteiben bemutatja az **írásképföldrajz alapjait, rendszerét, tudomány-rendszertani helyét, lehetséges kapcsolódását a katonaföldrajzhoz és helyét, szerepét az írásanalitika rendszerében, részletezve az írásanalitika alapját és tudományosságát.**

A második fejezetben az írás földrajzi kapcsolódása miatt röviden áttekintem a **társadalomföldrajz és katonaföldrajz alapjait.**

A harmadik fejezet az **írásképföldrajz elméleti hátterét** taglalja, amelyben részletezem az írással, az íróeszközökkel és írásfelületekkel kapcsolatos ismereteket, meghatározásokat, kialakulásuk és fejlődésük folyamatát és különböző fajtáit.

A negyedik fejezet az írásképföldrajz és az írásanalitika hasznossága alapján **részletezi a konkrét gyakorlati alkalmazási területeket**, kiemelten kezelve a **katonai** közeget. Áttekintést ad a polgári életben való hasznosíthatóságról és az egyetemi alapképzés szükségességéről.

A dolgozat *befejező* részében igazolom a téziseket, valamint következtetéseket vonok le, és ajánlásokat teszek. Megfogalmazom az új tudományos eredményeket és felhívom a figyelmet a felállított írásképföldrajz és írásanalitikai rendszer továbbfejleszthetőségének lehetőségeire.

Az értekezés *végén* megtalálható a fogalmak tára, amelyben az egységes értelmezés érdekében összefoglalva olvashatók az általános, az írásanalitikai és az írásképföldrajz rendszeréhez tartozó információk és definíciók.

Szűkítések

Az írásképföldrajz és az írásanalitika rendszerén, elméleti alapjain kívül az alkalmazás módszerei és technológiája további kutatások tárgyát képezik, illetve szorosan nem tartoznak az értekezés témájához, ezért munkámban ezekkel **nem foglalkozom, vagy csak részben érintem.**

Konkrétan:

- az íráskép-földrajz gyakorlati alkalmazásának lépései,
- az írásanalitika gyakorlatának módszertana,
- az íráskép-földrajz és az írásanalitika egyetemi alap-és mesterképzésének teljes programja.

Kutatómunkámat nehezítette, hogy a téma újszerű, eddig nem volt körülhatárolt. Az elmúlt években törekednem kellett az írással foglalkozó szakemberek konszenzusának kialakítására, a téma megismertetésére. Az új szemlélet elterjedését nehezíti az a tény, hogy a témában nincs koordináció, nincsenek összegzett tapasztalatok, nincs fórum a szakmai érdekek képviselőit.

Kutatómunkámat könnyítette viszont, hogy a témában alkotva lehetőségem volt különböző hazai és külföldi konferenciákon részt venni, ahol ismertethettem az íráskép-földrajz és az írásanalitika újszerűségét, szemléletét, rendszerét.

Az elmélet és a rendszer országos kipróbálására a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem 2007-ban elindította az írásanalitikus szakirányú továbbképzési szakot, ahol 2010. februárban 13 fő hallgató egyetemi szintű „okleveles írásanalitikus”, 9 fő hallgató pedig főiskolai szintű „írásanalitikus szaktanácsadó” szakképzettséget szerzett. A szakemberek között megtalálható volt egyetemi tanár, neves és tapasztalt grafológus, írásazonosító, pedagógus, iskolaalapító cégtulajdonos és érdeklődő „laikus”, akik a kétéves képzés során bővítették és finomították az íráskép-földrajz és az írásanalitika szemléletének, rendszerének gyakorlati hasznosíthatóságát, alkalmazásának metodikáját.

Az eltelt képzési időszakokban, 2012. júniusig összesen 64 fő szerzett egyetemi, főiskolai diplomát, oklevelet írásanalitikából.

Kutatásomat, az értekezés témájához kapcsolódó szakmai, jogi, pedagógiai tapasztalatok összegzését 2012. június 30-án zártam le.

1. A KATONAFÖLDRAJZ ÚJ LEHETŐSÉGE: AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS AZ ÍRÁSANALITIKA GENEZISE

A fogalomkör újszerű, kidolgozása most van születőben. Az íráskép-földrajz gyakorlatilag önállóan még nem jelent meg, ezért ez a fejezet részleteiben bemutatja az **íráskép-földrajz** alapjait, rendszerét, tudomány-rendszertani helyét, lehetséges kapcsolódását a katonaföldrajzhoz és helyét, szerepét az **írásanalitika** rendszerében. Részletezésre kerül az írásanalitika alapja és a tudományosságát alátámasztó elmélet.

1.1. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELMÉLETI ALAPVETÉSEI

Minden új irányzat a fogalom megalkotásával kezdi meg önálló életét. Az elnevezés kialakítása gondolatalapú produktum volt, amely során először az íráskép fogalmát kellett definiálni. Véleményem szerint egy adott és szűkebb térben megjelenő írást felfoghatjuk úgy, mint egy képet, amely gondolatokat közvetít. A szűkebb tér tágítható földrajzi mértékben is, s ekkor már jelen van egy földrajzi tér és az ahhoz kapcsolódó tartalom. Ezek figyelembe vételével logikus szóalkotás eredménye volt az íráskép, amelynek van földrajzi vonzata.

Feltehetjük a kérdést, hogy miért **íráskép-földrajz**? **Miért nem írásföldrajz, vagy képírás-földrajz?**

Az **írás** fogalmát és jelentését az 2.1.1. alfejezetben definiálom. A következőkben egyértelmű különbséget teszek a képírás és az íráskép között.

A **képírás** - ideogramma -, másként jelentésrögzítő jelek kizárólag szemantikai információkat tartalmaznak, fonetikaiakat nem. Az első írásformák, amelyekről tudomásunk van, képjellegű ábrázolások voltak. A 20. század első évtizedében bukkantak rá a spanyolországi Santillana de Mar közelében, az Altamira barlangra, amelynek falain a jégkorszakból származó bekarcolt és kiszínezett állatrajzok, bölények, vaddisznók, vadlovak ábrázolatait fedezték fel. A barlangbeli ábrázolások évezredekkel előzték meg a művészi rajzolást, ugyanúgy évezredekkel előzte meg a képírás a betűkkel való írást.

Az Interneten való kommunikáció nem lenne ugyanaz, ha nem rakhatnánk mosolyokat, kacsintásokat mondataink végére. Ezen kívül ott a témérdek ikon, amely az oldalakon való navigálást könnyíti meg.

A képírás mondanivalóját képek segítségével közli. Az a gondolatcsoport, amelyet egy-egy ilyen piktogram tartalmaz, többé-kevésbé tetszés szerinti szavakkal, szabadon választható sorrendben mondható el. A képek, az írás és a használandó szavak közt nincs szoros kapcsolat. Egy kép többször ismétlődhet, a szó is, ilyen módon a kép és a szó kapcsolata rögződik, s a kép egy és már csak egy meghatározott szót jelent. Tartalmilag a kép értelme egyetlen fogalomra, szóra specializálódik, s attól kezdve a rokon értelmű szavak közül csak ennek az egy szónak az írásjegyévé válik. Minél több ilyen szókép – írásképe – „keveredik” a képek közé, a képírás annál inkább szóírássá válik.

A képírás jelei konkrét tárgyakat ábrázolnak, amelyek kézzelfoghatóak és látási ingerek útján érzékelhetőek. A jelek értelmezése társadalmi közmegegyezést feltételez, és a jeleknek nincs rögzített hangértékük.³

Az előbbi gondolatsor alapján elmondhatjuk, hogy átmenet sejthető a képírás és a szóírás által indukált írásképe között.

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint az **írásképe** az alábbiakban fogalmazható meg: „Szónak, szövegnek írott vagy nyomtatott alakja.”⁴

Az írásképe, mint átvitt értelmű fogalom megtalálható a **tipográfia** tárgykörében is. „A tipográfia nyomtatott betűkkel foglalkozó tudomány, melynek célja olyan **írásképet** kialakítani a betűtípusok és betűcsaládok alkalmazásával, mely egyszerre esztétikus és célszerű. Modernebb megfogalmazásban az információ megjelenítésének szabályrendszere. De ezek a szabályok a hagyományon és a mindenkori ízlésen alapulnak, ezért folyamatosan változnak kisebb-nagyobb mértékben. A tipográfia szó sok mindent jelentett az idők során: betűtervezést, betűmetszést, betűkkel való tervezést, nyomdászatot, nyomdai úton történő sokszorosítást. Ma a magyar nyelvben csak a betűkkel való tervezést, a szöveges közlés megformálását, szöveg és képe együttes elrendezését nevezzük tipográfianak.”⁵

Az írásképe fogalmát és értelmezését a betűtípusok csoportosításánál is használják:

„...Könyvekben, újságokban, plakátokon naponta találkozhatunk az írás apró elemeivel: a betűkkel...A történelmi korokban a betű alakját, így az írás képét is

³ <http://infokonyvtaras.atw.hu/muv/1.doc> –2009. 04. 20.

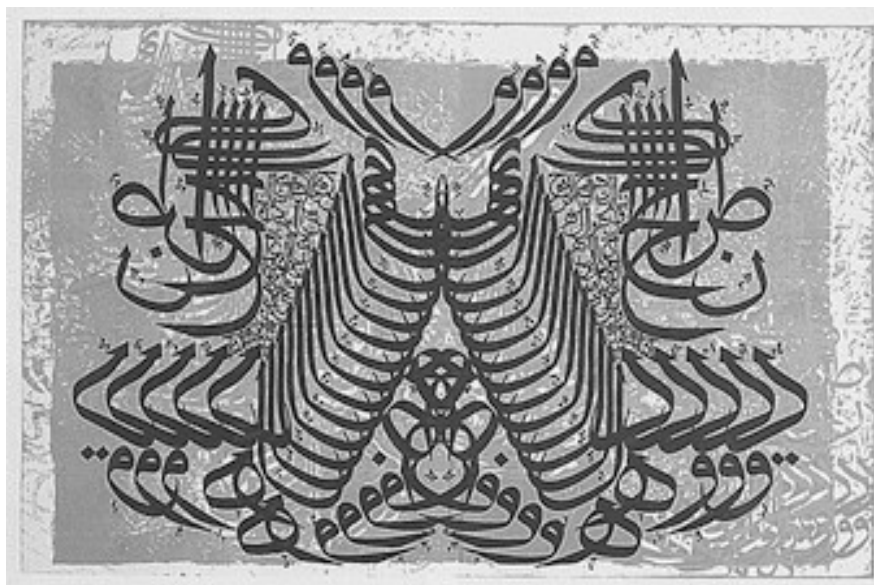
⁴ *Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY*. Akadémia Kiadó. Budapest, 1987. 600.

⁵ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Tipogr%C3%A1fia> –2009. 08. 12.

alapvetően az íróeszköz határozta meg...Régebbi íráselözmények: egyiptomi, mezopotámiai, sínai ősfomák (krétai), föníciai (ebből alakult ki a héber és arab íráskép), görög (ebből alakult ki a cirill, etruszk és rúna írásformák)...A ma is használt íráskép a karolingi minuszkulával vette kezdetét... ”⁶

Az íráskép szó ma már a **művészetben** is használatos. Példaként említhetem a British Múzeum egy kiállítását, amelyet „Word into art” vagyis „a szó a művészetbe(n)”, vagy még inkább „szót művészetté” címmel rendeztek meg, amely során kortárs, közel-keleti származású modern művészek alkotásait állították ki. Közös jellemzőjük a betű, a szó képeinek különböző transzformációi, modifikációi, vagy pedig az írott szöveg valamilyen képi kontextusba történő illesztése. A kiállítás nemcsak művészetelméleti kérdéseket tesz fel a nézőnek, hanem politikai és történelmi problémákat is exponál. A művészi formálás minden esetben az arab írásjegyeket, illetve az arab írásjegyekkel írt szöveget teszi tárgyává.⁷

Érdekességként a 2. számú ábrán bemutatok egy kiállított képet.

2. ábra. *Ahmed Moustafa*
Az isteni tökéletesség attribútumai, 2000.
olaj, vízfesték, papír, 125×149 cm
(Mestyán Ádám nyomán szerkesztette Farkas László)

⁶ forrás, részben: PÁZMÁNY Á. – PERMAI É.: *Látás és ábrázolás a rajz és műalkotások elemzése tantárgyhoz a gimnázium I-III. osztálya számára*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 3. kiadás, 1995. ISBN 963-18-6291-7.

⁷ MESTYÁN Ádám: *Word into Art – Artists of the Modern Middle East* -British Museum, London, 2006. május 18 – szeptember 03. http://www.balkon.hu/2006/2006_10/10iraskep.html 2009. 08. 12.

1.1.1. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ FOGALMA, FUNKCIÓJA, TÁRGYA

Posztmodern korban élünk.

Posztmodernitás alatt egyszerűen egy korszakot értünk, amely a Nyugat történetében a modernitás korszakát követi. Posztmodernizmus alatt viszont egy meghatározott gondolkodásmódot, világnézetet értünk; attitűdöket és eszméket, amelyek a posztmodernitásnak termékei és formálói is egyben. Legtágabb értelmében azon vélemények összességét jelenti, amelyek elutasítják a modernizmust, ami az utóbbi 2000 évben formálta kultúránkat.

Az íráskép-földrajz gondolatát, fogalmát és egész rendszerét a posztmodern gondolkodás eredményének tekintem.

A posztmodern irányzat képviselői azt vallják, hogy a tudományos tevékenység alapvető feladata **nem a magyarázás, hanem a megértés.**

A megértésnek viszont nem egyféle leírásról kell alapulnia, mivel az objektív valóság igen bonyolult, tehát a mindössze egy szempontra korlátozódó leírás nem vezethet a valóság megértéséhez. A tudomány is relatív jelenség. Azt, hogy valójában tudományos talajon mozgunk-e vagy sem, egyetlenegy dolog döntheti el, nevezetesen a tudósok között kialakult egyetértés. Az viszont, hogy ki tartozik a tudósok köréhez, az adott társadalomban érvényes általános kultúrnormákból következik. Az így értelmezett tudományban elfogadott tudományos módszer nem a metatudományból ered, hanem a tudósok között létrejött íratlan megegyezésnek a következménye.⁸

A mai posztmodernizmus, ahogy a fentiekből kitűnik, más gondolkodási módot ajánl, olyat, amely lemond az abszolút világrendezés igényéről. Ez új kihívás a tudomány számára, a földrajz- és a nyelvtudomány számára is, amely nyilvánvalóan új kutatási perspektívákat vázol.⁹

Az íráskép-földrajz fogalma:

Az **íráskép-földrajz** -Siposné Kecskeméthy Klára 3.2.1. alfejezetben megemlített földrajzi fogalmának szemléletét is felhasználva- **az írásos jelenségek térbeliségét, illetve az azzal összefüggő, abból levezethető törvényszerűségeket vizsgálja. Az**

⁸ Copyright Jock Mcgregor, *L'Abri Fellowship Translated with permission*. Angolból fordította és átdolgozta MÁRMAROSI Andrea. <http://www.apologia.hu/pdf/pm.pdf> -2009. 08. 12.

⁹ [BÁNCZEROWSKI Janusz: A nyelvtudomány paradigmája](http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1251/125101.htm)
<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1251/125101.htm> -2009. 08. 12.

írásos produktum sajátosságai alapján magyarázza az emberi írásos tevékenység és környezete ok-okozati összefüggéseit.

Egységes tudományterületnek tekinthető, belső szerkezete tagolt, sokrétű kutatási irányzatai között találhatunk kulturális, egészségügyi, írástörténeti és íráspszichológiai, valamint katonaföldrajzi vonatkozásúakat. Ez a megközelítés az íráskép-földrajz multidiszciplináris és interdiszciplináris jellegére utal, illetve az írás formai jellemzői miatt képes a részletekbe menő értékelésre.¹⁰

Az íráskép-földrajz része lehet a társadalomföldrajznak, alapjaiban szorosan kapcsolódik a kulturális földrajzhoz és a katonaföldrajzhoz, illetve az írás formai elemei révén az íráspszichológiához.

Együtt jelenhet meg a paleográfiai, a kulturális földrajzi és a nyelvöldrajzi kutatások téziseivel, és közös tudományos megállapításokat fogalmazhatnak meg.¹¹

Az íráskép-földrajz funkciója kettős:

- egyrészt a sztenderdizált írásképek változása révén híven leképezi egy adott kor arculatát,
- másrészt a sztenderdizált íráselemektől egyedivé válik és lehetőséget ad az adott személyiség megismerésére.

Az íráskép-földrajz tárgya:

az ÍRÁS és annak környezete.

Az íráskép-földrajz az írás alapján vizsgálja az emberi kultúra történetiségét, társadalomföldrajzi folyamatait, földrajzi diszpozícióját, és annak változásait. Nagyon fontos szerepe van abban, hogy az írás alapján megismerjük egy-egy térség kultúráját, társadalomföldrajzi sajátosságait.

1.1.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ TUDOMÁNY-RENDSZERTANI HELYE, ROKONTUDOMÁNYAI

Az íráskép-földrajz kutatási területe több tudományterületet ölel át, ezek:

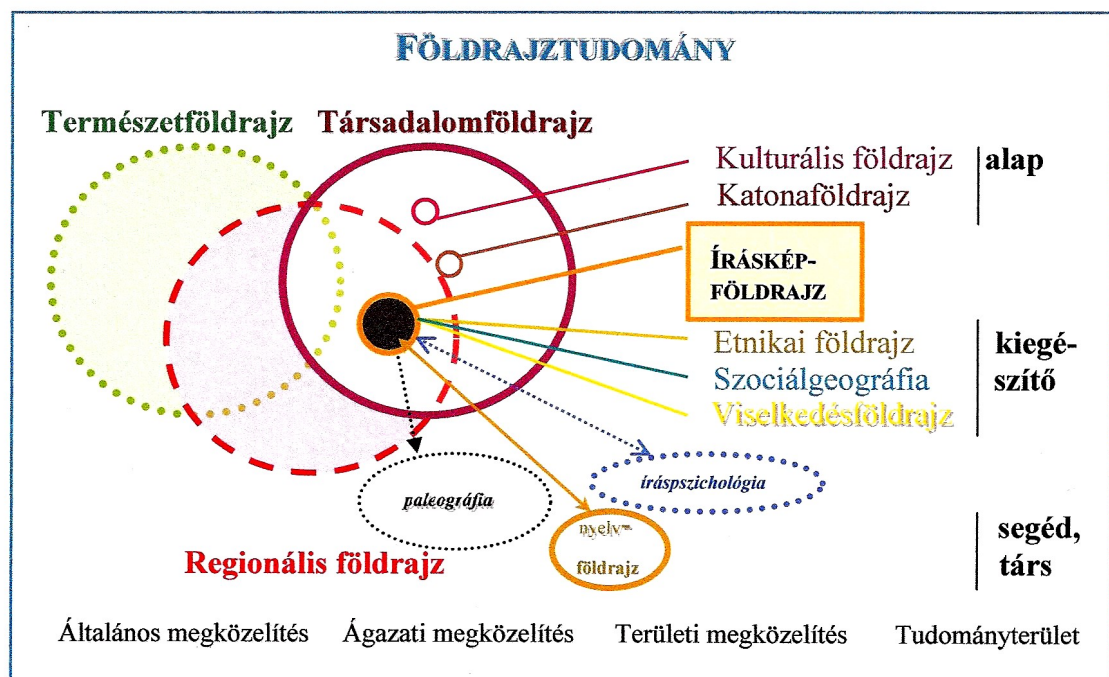
- ✓ társadalomföldrajz,

¹⁰ FARKAS László: *Az írásanalitika, mint az ember megismerésének módszere* Budapest, 2009. http://www.mhht.eu/hadtudomany/2009_e_7.pdf –2009. 10. 12.

¹¹ FARKAS László: *PhD PROGRAM–II. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ KIHALAKULÁSA Az etnikai, szubkulturális, természeti és földrajzi diszpozíciók befolyásoló hatása a magyar népesség szemészeti állapotára.* (GrafOphtalmology®-ai (ÍráSzemészet®-i) módszerrel támogatott kutatás) http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_szemle/2006_2_szam.pdf 118-130. oldal

- ✓ emberföldrajz,
- ✓ kulturális földrajz,
- ✓ katonaföldrajz,
- ✓ szociálgeográfia,
- ✓ paleográfia,
- ✓ nyelvföldrajz,
- ✓ írápszichológia.

Mindezeket figyelembe véve a 3. számú ábrán vázolom az íráskép-földrajz helyét és kapcsolódási irányait a földrajztudományban, illetve egyes tudományágakhoz.

3. ábra. Az íráskép földrajz helye és kapcsolódási irányai a földrajztudományban és az egyes tudományágakhoz
(Tóth József nyomán szerkesztette Farkas László)

A felsorolt területekből a nyelvföldrajzzal és az írápszichológiával kapcsolatban, az alábbiakban teszek néhány gondolatot, a többi elemmel a későbbiekben foglalkozom.

NYELVFÖLDRAJZ¹²

A nyelvföldrajz a nyelvi jelenségek térbeliségét, illetőleg az azzal összefüggő, abból levezethető törvényszerűségeket kutatja. Nyersanyaga a térképre vitt, atlaszokba

¹² JUHÁSZ Dezső: *Merre tovább, magyar nyelvföldrajz*
http://geolingua.elte.hu/about/tanci/JD_Buk2007.pdf –2009. 08. 13.

rendezett dialektális vagy multilingvális szógyűjtemény, amely hangtani, alaktani, lexikális és szemantikai megoszlásokat ábrázol.

A dialektológia tárgya a dialektus. A dialektus területi és társadalmi jelenség egyidejűleg, pontosabban: területi, s a területiben társadalmi jelenség is. **Ez a gondolatmenet megegyezik az íráskép-földrajz tárgyának társadalmi és térbeli viselkedésének, megjelenésének magyarázatával, hisz az íráskép-földrajz az írás, mint térbeli és emberi jelenség egyidejűségét vizsgálja, azaz alapvetően térbeli, s a térbeliségben emberi jelenség.**

ÍRÁSPSZICHOLÓGIA¹³

„A klinikai írásszakértő szakpszichológus képes a kézírást, mint diagnosztikai és terápiás eszközt alkalmazni.

Ezen belül részletes ismeretekkel rendelkezik a kézírás pszichológiai, pszichiátriai, neurológiai jelentőségéről, az írás paramétereinek a nozológiához való kapcsolódási lehetőségéről. Ismeri az egyes klinikai írásszakértő szakpszichológusi módszereket, képes az írásvizsgálatot a meglévő diagnosztikai eszköztárba szervesen illeszteni.

Elméleti és gyakorlati ismereteket szerzett a grafoterápiás lehetőségekről, terápiás eszköztárba illesztve tudja azokat alkalmazni.

A klinikai írásszakértő szakpszichológus valamennyi olyan területen, intézményben, szervezetben és létesítményben alkalmazható, ahol az emberi pszichikum, magatartás és kapcsolatok vizsgálata, minősítése, adaptív működésének megőrzése, az egészség megóvása, gondozása, a betegségek megelőzése, a mentálhigiéné, a pszichés zavarok korrekciója, a lelki betegségek komplex gyógyítása valósítható/valósul meg, továbbá ahol az egészséghelyreállító munka rehabilitációs-readaptációs tevékenysége folyik. Ennek alapján a páciens, a vizsgált személy kézírását döntően diagnosztikai célból elemzik, de fontos területe a klinikai írásszakértő pszichológiának a kézírás terápiában történő felhasználása, illetve a kézírás keletkezésének, a kézeredetnek a megállapítása is.”

A 3. számú ábrán található felosztást megvizsgálva és az íráskép-földrajz szerteágazó érintkezési pontjait figyelembe véve megállapítható, hogy a felsorolt társ-, rész-és segédtudományok mindegyike az emberrel van kapcsolatban, az emberről szól.

¹³<http://docs.google.com/gview?>

[a=v&q=cache:3aLp1P4uEEQJ:www.biszk.hu/elnokeg/agardi/publikaciok/klipsz%3FPHPSESSID%3D5fee5c8c8a69c337c174f2209ff9d28a+az+%C3%ADr%C3%A1sk%C3%A9p+fogalma&hl=hu&gl=hu](http://www.biszk.hu/elnokeg/agardi/publikaciok/klipsz%3FPHPSESSID%3D5fee5c8c8a69c337c174f2209ff9d28a+az+%C3%ADr%C3%A1sk%C3%A9p+fogalma&hl=hu&gl=hu) (Részlet a klinikai írásszakértő szakpszichológus protokolljából -AGÁRDI, 2005)-2009. 08. 15.

Mindezek alapján az íráskép-földrajz kutatástörténetileg alapvetően az emberföldrajz oldaláról közelíthető meg.

Megítélésem szerint az *íráskép-földrajz* legfontosabb társtudománya a *kulturális földrajz*.

A kulturális földrajz elmélete szerint **amennyiben elfogadjuk azt a tételt, hogy a mindenkori kultúra az íráskép változásaiban is megjelenik, akkor a kultúrához hasonlóan az íráskép is az életmód természetes részét alkotja. Tehát a fenti hatásokat az írás, íráskép is megjeleníti az emberi elme számára.**

Az *íráskép-földrajz* másik fontos társtudománya az *egészségföldrajz*, ami szorosan kapcsolódik az ÍRÁSZEMÉSZET^{® 14} tevékenységhez, **kutatáshoz**.

Mivel a kutatási eredmények adták értekezésem elméleti-tudományos alapját, ezért bemutatom a kutatás főbb mozzanatait.

A kutatás arra **irányult**, hogy szemészeti szűrőeljárást fejlesszünk ki az írás segítségével. Munkatársaimmal azt a felvetést vizsgáltuk, hogy alkalmas-e az írás a szemészeti állapot kimutatására, illetve vannak-e adekvát szemészet-specifikus írássajátosságok? A felmérések során adottak voltak azok a szociokulturális ismérvek, amelyek befolyásolhatják az írás keletkezését. A vizsgált populáció életkor megoszlásán, a családi-szülői helyzetén, a nemzetiségbeli hovatartozásán túl feltételezésünk szerint meghatározó szerepet játszhat a lakóhely településszerkezete, mérete és a hagyományok.

A kutatás **módszertani alapkérdései** közé tartozott a különböző régiók általános iskoláiban történő reprezentatív felmérés annak érdekében, hogy az alapírássajátosságokat felderítsük. A vizsgált populáció elsősorban 8-12 éves általános iskolások körét tette ki.

A **kutatás sajátosságának** tekinthetjük, hogy ezt a korosztályt orvosi-szemészeti szempontból alapvetően csak az iskolai kötelező orvosi szűrések érintik. A nyilvántartások és az orvosi tájékoztatások szerint áttekintő és célirányos statisztikai adatok a nyilvánosság számára nem állnak rendelkezésre. A kutatás protokolljának kialakításakor megteremtettük saját adatbázisunkat és funkcionális statisztikákat - nem, életkor, orvosi vizus, szülői háttér - állítottunk fel.

---

¹⁴ FARKAS László-Csizmazia Endre dr. *Az Írásszemészet grafológiai elmélete*. Grafodidakt, Budapest, 2003.

A 5-8. számú mellékletekben a kutatás során alkalmazott dokumentumok - a szűrésre felkérő szülői levél és adatlap, gyakorlati útmutató pedagógusok számára, iskolai tájékoztató, szülői tájékoztató – munkapéldányait mutatom be.

A kutatás eredményei, statisztikái és táblázatai közül csak a dolgozat szempontjából releváns adatokat ismertetem.

Összesen 2241 vizsgálatot végeztünk el négy megye (Zala, Fejér, Pest, Bács-Kiskun) 9 iskolájában 2002-2005 között, az 1. számú táblázat adatai szerint.

2002-2005	írasszemészeti felmérés szerint				vizsgálatok száma
	nincs írássajátosság		van írássajátosság		
	szülő szerint jó	szülő hibásnak jelölte	szülő hibásnak jelölte	szülő szerint jó	
	1. ép szemű	2. rossz a korrekció	3. szemüveges	4. hajlam	
Teleki Gimnázium Székesfehérvár	42%	11%	22%	25%	540
Bugát Szakközép Székesfehérvár	40%	10%	20%	30%	10
Munkácsy Általános Székesfehérvár	54%	4%	15%	27%	621
Kossuth Általános Iskola Gyál	60%	3%	7%	30%	153
Hermann Általános Iskola Felsőpakony	58%	4%	8%	30%	202
Móra Általános Iskola +Homoki- Kecskemét	49%	5%	12%	34%	187
Arany Általános Iskola Kecskemét	62%	3%	21%	14%	441
Deák Általános Iskola Sójtör	69%	0%	9%	22%	87
Összesen:	55%	5%	14%	26%	2.241

1.

1. számú táblázat. *ÍráSzemészet®-i kutatás összesítése*
(szerkesztette Farkas László)

Az anyagok értékelése több dimenzióban, az alábbi vizsgálati kategóriákban történt:

1. Ép szemű - nemleges kiválasztás, a szülő jelölése nélkül = az írásos mintaanyagban nem volt szemelváltozásra utaló írássajátosság és a szülő sem jelzett semmit.

2. Rossz a korrekció - nemleges kiválasztás, a szülő hibásnak jelölte = az írásban nem jelent meg írássajátosság a szemelváltozásra, viszont az érintett visel még szemüveget. Lehetséges, hogy a korrekció már nem aktuális, vagyis nincs, vagy kis mértékben van szemelváltozás.

3. Szemüveges - kiválasztott, a szülő hibásnak jelölte = az írásos anyagban és a szülői tájékoztatóban is volt szemelváltozásra utaló információ.

4. Hajlam - kiválasztott, a szülő jelölése nélkül = az írásos anyagban volt szemelváltozásra utaló grafosajátosság, viszont a szülő nem jelzett semmit. Amennyiben a szemész szakorvos nem állapítja meg a szemelváltozást, akkor lehetséges, hogy a hajlam volt tetten érhető az írásban.

Összegezve:

A részeredmények szerint az egyes térségekben élő általános iskolások szemészeti adataiban statisztikailag értékelhető különbségek mutatkoztak. A 2. számú táblázat százalékos formában mutatja, hogy a 2.241 fős mintát alapul véve az ország különböző régióiban milyen eredmények születtek a szemészeti állapotot illetően.

VIZSGÁLATI KATEGÓRIA/ MEGYE	Zala	Fejér	Pest	Bács	országos
Nincs szemelváltozás és a szülő sem jelezte 1 – ép szemű	69	46	59	55	56 %
Szemelváltozás szülői kontrollal 3 - szemüveges	9	19	7	17	13 %
Szemelváltozás szülői kontroll nélkül 4 - hajlam	22	27	31	24	26 %
Nincs szemelváltozás a szülő jelölésével 2 – rossz a korrekció		8	3		

2. számú táblázat. *Vizsgálati eredmények régiós felosztásban*
(szerkesztette Farkas László)

Az értekezés szempontjából a következő fontos megállapításokat tehetjük a kutatás összesített adataiból:

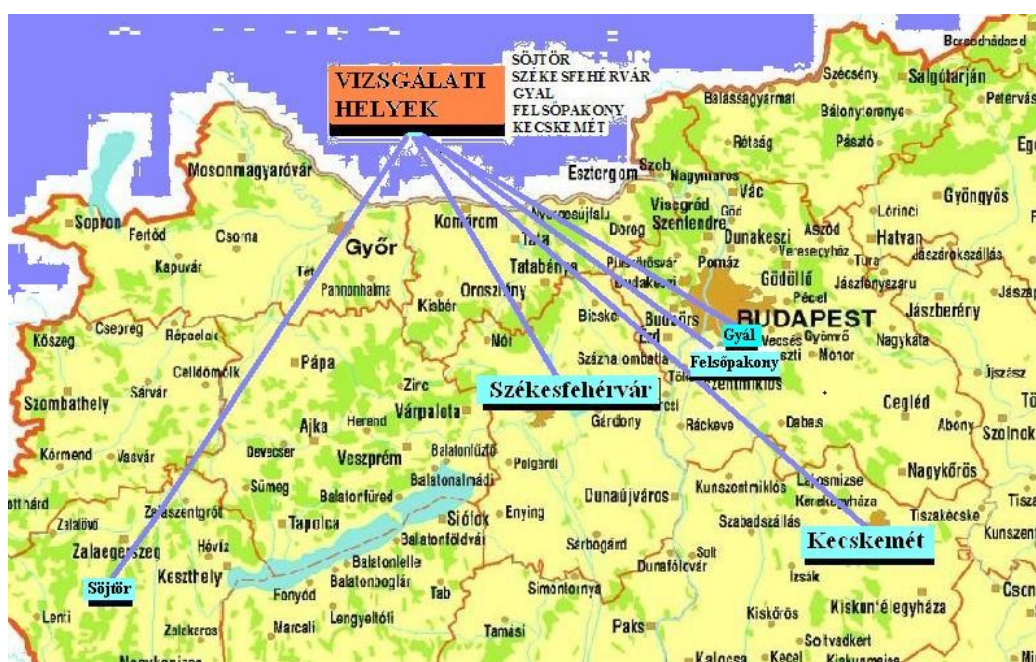
1. A legkevesebb szemelváltozást Zala megyében regisztráltuk.
2. A legtöbb szemelváltozás és rossz korrekció Fejér megyében található.
3. A legtöbb hajlam Pest megyében mutatható ki.
4. Szignifikáns különbség van Zala és Bács-Kiskun megye értékei között.
5. Az országos átlagokhoz viszonyítva minden kategóriában elért maximális mutató magasabb értéket jelez.

Az eredmények közötti eltéréseket értékelve arra a következtetésre jutottam, hogy az adekvátan kimutatható és a szemészeti állapotot jelző specifikus írássajátosságokon túl, a földrajzi régiók különböző befolyásoló tényezőire is kell, hogy utaljanak az írásjellemezők. Ennek a lehetséges összefüggésnek egy korábbi, 2005-ben írt tanulmányom szerint egyértelmű és tudományos magyarázatára sem az

íráspszichológia, a grafológia, sem az eddig ismert és elfogadott társadalomföldrajzi irányzatok nem alkalmasak.

Komplex választ az *íraskép-földrajz* adhat, amely keretén belül vizsgálhatjuk, hogy lehetnek-e befolyásoló hatással a szubkulturális, földrajzi diszpozíciók a magyar népesség - az általános iskolai tanulók - szemészeti állapotára. Ez a gondolat adta tudományos megközelíthetőségét annak az elgondolásomnak, hogy az írasképnek lehetnek társadalomföldrajzi vetületei és nyomonozható térbelisége.

A 4. számú ábrán látható térképen körrel jelöltem azokat a helyeket, ahol felméréseket végeztünk.

4. ábra. Vizsgálati helyek térképen jelölve
(szerkesztette Farkas László)

Forrás: <http://mek.niif.hu/00100/00104/00104.jpg>

A kutatás egyik közvetlen eredménye volt, hogy feldolgoztuk a távollátás és a rövidlátás, írásban tetten érhető írássajátosságait. Az IráSzemészet® része az írásanalitikának, illetve kapcsolódik az íraskép-földrajzhoz, ezért azokat az írássajátosságokat, amelyek a gyakorlati életben hasznosíthatók a 9. számú mellékletben sorolom fel.

1.1.3. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELVI FELÉPÍTÉSE, BELSŐ SZERKEZETE

Az íraskép-földrajz egységes tudományterületnek tekintendő, belső szerkezete tagolt, sokrétű kutatási irányai között egyaránt találhatunk kulturális, egészségügyi, írástörténeti és íráspszichológiai vonatkozásúakat. Ez a megközelítés az *íraskép-*

földrajz multidiszciplináris és interdiszciplináris jellegére utal, illetve az írás formai diszpozíciója miatt határtudományi jellegét adja.

Az 5. számú ábra bemutatja azokat a kutatási irányokat, területeket, amelyek az íráskép-földrajz által tanulmányozott kérdések nagy részét átfedik.

5. ábra. Az íráskép-földrajz belső szerkezete
(szerkesztette Farkas László)

A **rezonometria**¹⁵ módszerként lehetővé teszi különböző korokban és földrajzi helyeken domináló írásképelemek objektív összevetését egymással. Az íráselemeket sztenderdizált módon, információelméleti szempontok szerint hasonlítjuk össze.

Az **evolúciós pszichológia**, amely többek között az ember biológiai öröksége és társadalomban betöltött szerepe között feszültséget tanulmányozva ad módszert az írásképben megjelenő környezeti-időszaki hatások feltárására.

Az íráskép-földrajzi elméletem alapját az **ÍráSzemészeti**® kutatás eddigi eredményei inspirálták, melyek szerint egy adott korszakhoz, életkorhoz, földrajzi diszpozícióhoz köthető írásképben tudományos alapossággal kimutathatók-és megtalálhatók-e a térbeliség jelei és azok az elemek és sajátosságok, amelyek egyes betegségeket, esetünkben a szemészeti állapotot determinálják.

Fontos kutatási alapot adhat a **nyelvöldrajz** által létrehozott és használt különböző nyelvatlasz, amelyekben a nyelvjárásokkal kapcsolatos komplex információk vannak összegezve. Állításom szerint a nyelvjárás kihatással van az írásra, az írásképre is, ezért ez egy olyan terület, amely kutatható íráskép-földrajzi szempontból is.

Kutatási kérdésként vetődhet fel, hogy az adott nyelvjárások milyen okok miatt helyezkednek el az adott földrajzi diszpozícióban. A magyarázatban felfedezhető-e katonaföldrajzi aspektus?

¹⁵ SZIDNAI László dr.: A tudattalan készítmények kézírásból való feltárása rezonometrikus módszerrel. Kézirat, Budapest, 2005.

Az íráskép-földrajz kapcsolódási pontjaiból nem utolsó sorban meg kell említeni az írásképformák **analízisét és szintézisét**, amely az írásazonosítás, a grafológia és az íráspszichológia hatáskörébe tartozik.

A felvetett kérdések megválaszolására sem a társadalomföldrajzban, sem az íráspszichológiában nem találtam tudományos alaposságú utalásokat és magyarázatokat, viszont az íráskép-földrajz keretében mindezt megtehetjük, ezért az íráskép-földrajz létjogosultsága indokoltnak tűnik.

1.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATA

A katonaföldrajz fogalmi meghatározásánál találkozunk olyan megközelítéssel, amely segít eligazodni az íráskép-földrajz ismeretei között.

Az íráskép-földrajz is a jelenségek - konkrétan az írásos jelenségek - térbeli osztályozását célozza meg, kutatja az emberi jelenségek ok-okozati összefüggéseit, vizsgálja az emberek és kultúrájuk alkotásait, írásait és képes a részletekbe menő értékelésre.

1.2.1. AZ ÍRÁSKÉP ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATÁNAK ELVI KÉRDÉSEI ÉS MAGYAR VONATKOZÁSAI

E kérdés megválaszolásánál kerestem azt a kapcsolódási pontot, amelynek földrajzi, ezen belül **katonaföldrajzi** vetülete van. Megítélésem szerint ez a terület a **NYELV**, hiszen **az írás a nyelv megjelenési formája, mondanivalónk rögzítése látható jelekkel, időbeli és földrajzi távolságok áthidalására** és sok más célból.

A történészek exponált figyelmet szentelnek a nyelv kialakulásának, fejlődésének kutatására. Kiss Dénes nyelvész professzor, Mario Alinei etruszk kutató, Michelangelo Naddeo, Grover S. Krantz, Varga Csaba nyelvész, Friedrieich Klára és még számos vélemény szerint a Kárpát-medencében alakult ki és innen elvándorolt egyes csoportok hatottak a ma ismert nyelvekre.

Ebből az óriási ismerethalmazból kiemelem az európai nyelv, földrajzi kialakulásának egy tézisét Grover S. Krantz munkája nyomán, amelyben számos katonai érintkezést is felfedezhetünk.¹⁶ A továbbiakban ezt a tézist mutatom be.

---

¹⁶

GROVER S. KRANTZ: *Az európai nyelvek földrajzi kialakulása*. Magánkiadás. Budapest, 2000. Fordította IMRE KÁLMÁN

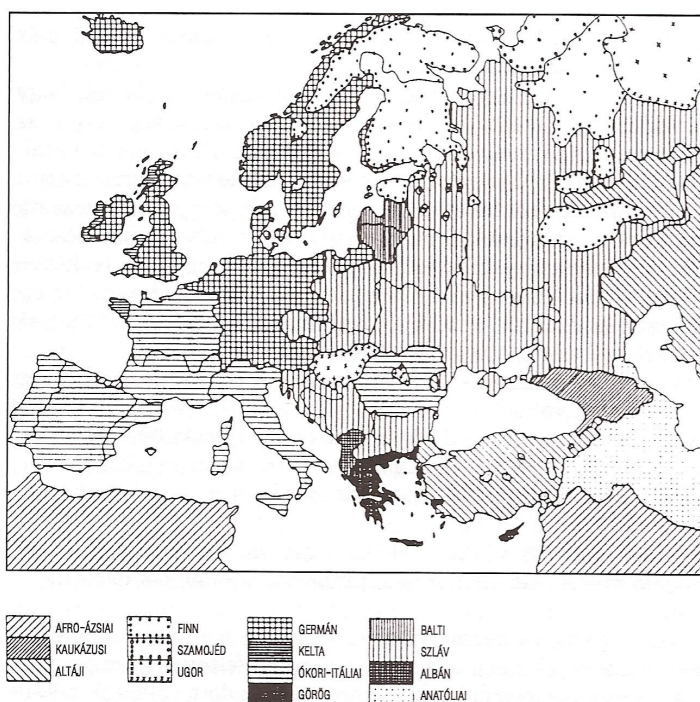
Témám kutatása szempontjából fontos megállapítás az, hogy egy nép vándorlása hat az új környezetben lévő népre, annak írásbeliségére.

A történelemtudomány általában katonai ütközetekre, uralkodókra és politikai határookra összpontosít. Mondhatjuk viszont, hogy a nyelvcsoportosítások által mérlegelt etnikai történelem ugyanolyan fontos szempont, annak ellenére, hogy az írott feljegyzéseket megelőző időkből a történelem szokásos tárgyi anyaga - a dolog természetéből adódóan - hiányzik, így a népek időbeni és térbeni eloszlásáról, azok nyelvéről, írásairól, írástudásáról csak különféle elméletek születnek.

A földrajzi környezetben megnyilvánuló nyelvészeti és íráson alapuló magatartás „rekonstruálásához” szigorú szemlélet és elmélet szükséges. Olyan, ami a nyelvek beszélőinek, az írás kialakítójának biológiáját, gazdasági és társadalmi életét is felismeri és méltányolja. Az efféle szemlélet az emberi környezet és a nyelvészet történelem előtti valamint a történelmi korokra egyaránt alkalmazható elvein kellene, hogy alapuljon.

Az íráskép-földrajz szemléletét is hasonló gondolatok mentén tartom célszerűnek felállítani.

E kérdéskörben nincs szakmai konszenzus. Az alkalmazott szabályok csoportjai valamikor a régmúltban jöhetett mozgásba és egyenletesen folytatódott, hogy a mai tényleges nyelveloszlásban érjen véget. Szükségesnek tartom a 6. számú ábrán illusztrálni a mai európai nyelvi térképet:

6. ábra. A mai Európa nyelvi térképe
(szerkesztette Grover S. Krantz)

A térképen látható állapot a régészet, a történettudomány és a nyelvészet – írástudomány? - ismert tényeivel is elfogadhatóan egybe kell, hogy essen.

Az íráskép-földrajz egy olyan szemléletet adhat, ami ötvözi az ismert és alkalmazott elméletek, módszerek és eljárások gondolatvilágát.

Grover S. Krantz az állítja, hogy a térképen „a nyelvcsalád-eloszlásokat a II. világháborút megelőző időben mutatja. Sok határt leegyszerűsítve, néhány kis nyelvszigettel egyesített és megnövelte, hogy ez által feltűnőbbé tegye őket. A kelet-oroszországi pontozott területeket úgy terjesztette ki, hogy megfeleljenek az egy évszázaddal ezelőtti viszonyoknak. Az egyes nyelvcsaládok területén belüli fontosabb alosztályokat vékony vonallal jelölte, miközben az anatóliai és iráni nyelvcsaládokat nem választotta el. Ez a térkép az itt tárgyalt és a mások által elképzelt rekonstrukció megvalósítandó célját ábrázolja.”

Felvetődhet a kérdés, hogy az írás törzsfájának és a nyelvek mai eloszlásának az állapotát, kialakulását mi befolyásolhatta?

Egy megállapítás szerint a népek és nyelveik általában nem mozognak. Minden nép arra törekszik, hogy mindaddig saját területén lakjon, amíg valamilyen kényszerítő erő, nyomást nem gyakorol rá, hogy helyét - vagy etnikai azonosságát, talán nyelvét és írásbeliségét - megváltoztassa. Legkiemelhetőbb lehetett a **mezőgazdaság kezdeti megjelenése**, ami olyan erővel ment végig a kontinensen, hogy az őshonos népek alig tudták befogadni. Európa nyelvi fejlődésének rekonstruálásakor az ember kevés ilyen „újítással” találkozik, mely az etnikai határokat ily módon mozdította volna el. Ez az **újkőkori forradalom** majdnem teljes népcserét okozhatott, amely minden ezt követő nyelvészeti esemény tényleges alapvonalának tekinthető.

Az indoeurópai nyelvek kezdeti elterjedését csak az első újkőkori gazdálkodók hajthatták végre. Egész egyszerűen a modern ember - Homo sapiens - megjelenése óta nem volt más kulturális befolyás, mely ekkora nyelvelterjedéshez kellő erővel és kitartással rendelkezett volna. A földműves népeknek megvan az a képességük, hogy kedvezőtlen körülmények között elhagyják hazájukat, míg a vadászok ezt nem tehetik meg. Pl.: a gazdálkodók magukkal tudják vinni utolsó betakarított termésüket. Arról is jobban értesülhetnek, hogy hol találnak megfelelő környezetet. Még fontosabb képességük az, ahogy nagy számban, összetömörülve átjutnak egy keskeny területen.

Ez bármilyen ellenállás esetén azonnali fizika erő „katonai” fölényt biztosíthat számukra.

Természetesen, amint letelepednek egy új területen, a helyi lakosokkal megegyező arányban kell szétszóródniuk, és ezzel elveszítik ideiglenes előnyeiket.

Az első stabilitás alatti Európa-térkép számos és nagyon eltérő nyelvet mutat, melyek nagyrészt körülveszik az **indoeurópai** betolakodók folytonos nyelvjárási hálózatát. A nyelvjárási hálózat - mint önálló egység - továbbfejlődött, vagy változott az idők során, tekintet nélkül lassan növekvő belső sokféleségére.

Az indoeurópai nyelvjárási hálózatban - legalábbis Európában - az első jelentős szakadást a **germánok** Skandináviából történő kiterjeszkedése okozta. Ez, valamint néhány más esemény, olyan változási folyamatot indított el, mely a következő 2000 év során teljesen feldarabolta és átrendezte az európai nyelvi képet.

Egy feltételezés szerint Svédország bronzkori népességének nagy része egyszerűen eltűnt, mivel inkább földművesek voltak, mint vadászok.

Mivel a bronzkori svéd mezőgazdaság a Kr. előtti 5. században hanyatlóban volt, az érintett nép természetesen megfelelőbb földek után nézhetett délen. Elégséges földrajzi ismeretük alapján tudhatták, hogy dél felé található a melegebb éghajlat.

A Németországba irányuló svéd benyomulást **nem lehet katonai behatolásnak** tekinteni. Ez inkább a telepések benyomulása a ritkán lakott folyóvölgyekbe. Persze ha ellenállással találkoztak, elsőprő számú fegyverrel kellett volna rendelkezniük benyomulásuk minden útvonalán. Első pillantásra lehetetlennek tűnik, hogy egy Németország nagyságú terület egész kelta népességét legyőzze a harmad akkora, a mai Svédország területének megfelelő lakosság kivándorlása.

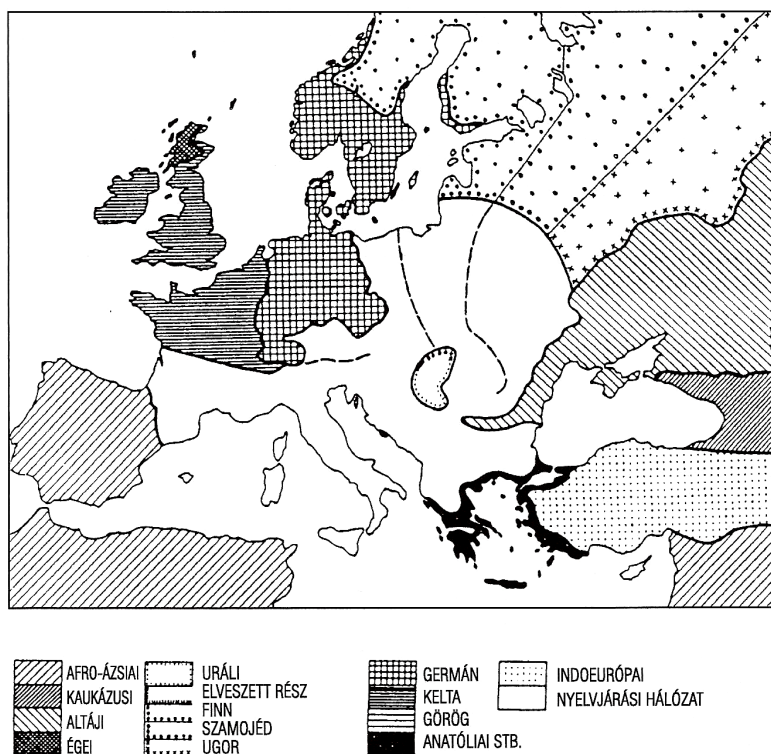
A „kelta szórvány”-ról szólva sok történelem előtti rekonstrukció szerint kb. Kr. e. 800-ban kezdődött a kelta népek nagy terjeszkedése. Ez azon a feltételezésen alapul, hogy közép-európai hazájukban a vassfeldolgozás miatt jelentős lett katonai és kereskedelmi erejük. Az idők során a kelta szétszóródás látszólag kissé nagyobb népességet ölelt fel, mint az őket kiűző eredeti skandináv behatolás, nem hagytak többet hátra, mint pusztulásuk közvetett nyelvi bizonyítékát. A germán vándorlás e fázisa végén Európában a nyelvi eloszlások valamelyest átnyúlnak azokba a változásokba, melyeket a következő fontos esemény, a római birodalom létrejötte, vezetett be.

E két eseményt - önkényesen - a Kr. utáni első évnél lehet elválasztani. Ez feltételezi, hogy a germán mozgás befejeződött és a mai Svédország, valamint Norvégia akkori területe újra benépesült, ám ekkor ez még nem volt egészen igaz. Ugyanakkor az is

valószínűsíthető, hogy a latin még egyik nyelvet sem szorította ki helyéről, amit viszont később megtett.

A kontinensre irányuló germán terjeszkedés erős határt képezett a többi indoeurópai nyelvjárással szemben, szabad nyelvi áramlást engedve azoknak. A germán vándorlás a nyugati keltákat is elvágta nyelvjárási láncuktól és elindította szabad sodródásukat. Ez lehetne akár az eredeti indoeurópai terjedés nyelvjárási hálózatában az első szakadás.

Ezt az állapotot tükrözi a 7. számú ábrán látható térkép:

7. ábra. Nyelvi térkép a Kr. u-i első évben
(szerkesztette Grover S. Krantz)

Amikor a germán terjeszkedés elérte az Alpokat, elvágta a nyugati-keltákat az indoeurópai hálózat maradékával fennálló minden kapcsolatuktól. Ezt a folytonosságot korábban a Keleti-Alpok körüli nyelvjárási lánc tartotta fenn. A mai Dél-Franciaországon, a volt Frank birodalmon keresztül vezető nyelvi vonalat többé nem lehetett megkerülni és a kelta nyelv is szabadabbá vált, hogy saját útján sodródjon. A következő nagyobb jelentőségű lépés volt az **ellatinosodás**.

A magasan civilizált társadalom rendelkezik azzal az erővel, hogy nyelvét kiterjessze a befolyása alatt álló kevésbé civilizált népekre. Európa történetében e folyamat legkifejezőbb és legtartósabb példája a latin nyelv elterjedése volt a római birodalom

uralkodása alatt és azután. Ez Kr. e. 100 előtt már javában beindult és csak Kr. u. 500-ra lassult le.

A római birodalomban a behódolt népeket két kategóriába sorolhatjuk. A keleti terület legnagyobb része a rómaival megegyező, vagy annál magasabb civilizációval rendelkezett. E területeken a római hódítás főként azt jelentette, hogy az államot lefejezték, de a kereskedelmi, a jogi és más intézményeket - helybeli személyek vezetése alatt, - nagyrészt érintetlenül hagyták. Magasabb társadalmi szinteken a latin nyelv kisebb előnyt élvezett.

Néhány keleti terület és majdnem az egész nyugat azonban a társadalmi-gazdasági beilleszkedés alacsonyabb fokán állt. Itt a római hatóságok a gazdasági, a jogi, a kereskedelmi, a katonai és a kormányzati intézmények egységesített rendszerét vezették be. E népeket a közlekedési és hírközlési lehetőségek hálózata is összekapcsolta. Az egész civilizált felépítményt a rómaiak hozták létre, és ők irányították egészen az alsó helyi társadalmi rétegekig. A kelet legnagyobb részén ez teljesen valószínűtlen, minthogy ezek az intézmények ott már léteztek.

A római hatalom hanyatlásának kezdetével közel egy időben Kelet-Európában új etnikai mozgás indult. Ez a **szláv nyelvű népek terjeszkedése** volt, melyet a legtöbb szakember -időben és térben- kb. Kr. u. 200-ra, és a Kárpátok középső térségébe vezet vissza. A római hatással ellentétben ez az esemény nem a magasabb civilizáción és nem is valamiféle különleges katonai teljesítményen alapult. E mozgást - mely századokon át majd ellenállhatatlan áradatot jelent - csak a pusztaszámok magyarázhatják meg.

Meglepőnek tűnik, de a nehézke megjelenése volt a fordulópon.

Miután a Kárpátokon túli latinok átvették a vaskét, a Fekete-tenger partja és az Al-Duna völgye mentén továbbadták legközelebbi szomszédaiknak. A latin hódítás mélysége kicsi volt, így népességük nem növekedett eléggé ahhoz, hogy összeszomszédjukat - a füves puszták és a mai Ukrajnából idáig terjedő mélytalajok török lakóit - azonnal lerohanják. Ez az eurázsiai füves puszták legnyugatibb vége, melyet a korai újkőkör óta altáji pásztorok laktak. A magyarokhoz hasonlóan ezek a lötenyészítő pásztorok szoros kapcsolatban voltak a földművesekkel és közvetlenül hozzáfértek azok technológiájához és a gyakorlott embereihez. Tőlük is elvárnánk, hogy átvegyék a nehézkeket, növelve ezzel népességüket, de az inkább földműves beállítottságú szlávoknál eleinte kisebb intenzitással.

A latinok a mai Románia északi részén a mélytalaj területéig terjeszkedhettek, így ezzel a helyi türkök -egy korábbi utalás, a Konstantin-legenda szerint magyarok?-számára megnyílt a lehetőség az eke használatára, amire azonban itt valószínűleg nem került sor. Ezek az emberek csak helyenként voltak kapcsolatban a földművesekkel és a mai Ukrajna területén más pásztornépek nagy területeivel voltak határosak. Ha valaha is elkezdtek bármiféle mélyszántást, északról hamar lerohanhatták őket a szláv földművesek. A területen élő türköket a latinok és a szlávok beolvasztották.

A középső szakaszból nem állt rendelkezésre olyan terület, ahová a lovasokból átalakult szántó-vető türkök terjeszkedhettek. Miközben átvették a földművelést, a kedvezőbb helyzetben lévő latinok nekiszorították őket a Fekete-tengernek. A jelenlegi kelet-romániai gagauz nyelvszigetet legjobban e türk népesség maradványaként lehet magyarázni.

A déli nyúlvány területén a türkök a közeledő latinoktól vehették át az ekét. Itt ki tudtak terjeszkedni dél felé a nyitott területre a nehézekét még nem ismerő helyi trák földműveseken keresztül. A türkök valószínűleg a magyarokra jellemző lovas mozgékonyssággal és az újonnan felfedezett földműves technikával rendelkeztek. Ennek következménye a gyors, de még viszonylag szórványos terjeszkedésük a mai Bulgária területén és azon túl.

A bolgár terjeszkedést követően csakhamar szláv földművesek sűrű csoportja nyomulhatott be északnyugatról ugyanarra a területre. Ők ugyanúgy rendelkeztek az ekével és több gyakorlatuk is volt, de náluk a ló használata nem terjedt el. A nagyobb mozgékonyságú türkök és a nagy számú szlávok sokkal könnyebben összekeveredtek, semmint határt vonjanak maguk közé. Ezért a lovas népek csoportja katonailag és így politikailag is uralkodhatott a másik felett. Ez lehetett a bolgár állam természetes keletkezése.

Fontos megemlíteni, hogy a mai magyar nyelv kb. 40 km-rel terjed túl a síkságon északi és északkeleti irányba. Ez azt sugallja, hogy a nehézeke magyar területen belül fejlődött ki és azt, hogy az új földművesek is ezekbe az irányokba terjeszkedtek. Minthogy adva volt a fejlett földművelés újdonsága és a szláv határ közelsége, a magyarok ebbe az irányba nem alakíthattak ki semmilyen jelentős népességi nyomást.

A magyarok -mint kezdő földművesek- még saját mélytalajú területükön tartózkodtak, miközben a szlávok az ekével gyorsabban haladtak a területéről kifelé.

A szláv előny megnövekedhetett, amint nyugatabbra fordulnak az Alföld ívével párhuzamosan. Ez a feltételezés összhangban van a magyar és szláv nyelvterületek újabbkori határaival.

Európa nyelvi földrajzának kialakulásában az utolsó jelentős lépést – a **végső korrekciót** - a nyelvi határok elhelyezkedésében beállott sok változás jelentette, amely azonban nem foglalta magába egyik fontos nyelv kizárását, vagy kiválását sem.

A korrekció nagyobbik része a földművelés új - egy speciális területről kiinduló - módszerének következménye, ami újra növelte a gazdálkodó népesség létszámát. E korrekció másik része a folytatódó keleti szláv előrehaladás.

Kr.u. 800 és 1100 között a nyugat-európai élelemtermelés a korábbinak legalább négyszeresére növekedett. A népességben bekövetkezett megfelelő növekedés, az újítások kiindulási helyéről kifelé irányuló nyomást próbált létrehozni. Ez idő alatt kialakult a feudális rendszer, amelynek az elkövetkező népvándorlásokban fontos szerepet tulajdonítanak. A lovak megnövekedett mezőgazdasági használata azokat a hadsereg részére is hozzáférhetővé tette. A kengyelt - ami lehetővé teszi a harcos szabadabb kardforgatását - nyugaton a 8. században vezették be. Ez nagyon megnövelte Nyugat-Európa katonai erejét és népességét is.

A középkori gazdaság három évszázadon keresztül kiindulási helyén fejlődött és a német nyelvű területen át keletre terjedt. Azután Kr. u. 1100 és 1300 között a német határvonal kb. 300 km-rel keletre tolódott, az Elbától az Odera-Neisse vonaláig.

A következő század alatt az elnémetesítési hullám további 400 km-t haladt előre a Balti-tenger partja mentén Kelet-Poroszországba és 200 km-t az Oderán felfelé Sziléziába.

Meg kell jegyezni, hogy a Duna mentén lefelé a 200 km-es német előrehaladás pontosan megfelel ennek a mintának és távolságnak és a történelem úgy tartja, hogy a terjeszkedést Kr. u. 1100-ra fejezték be.

Európa nyelvi térképe 1500-ban majdnem minden tekintetben elérte mai állapotát. A központi terület alapvetően már 1330-ban megegyezett a mai eloszlással, mielőtt a pestis lesújtott.

Az európai nyelvek földrajzi alakulásának egész története csupán a következő öt fő lépésből áll:

- a kezdeti újkőkori megszállás,
- a germán vándorlás,

- a római birodalom,
- a szláv terjeszkedés
- a feudális átalakítás.

Az első három technológiai változáson, a negyedik egy éghajlati ingadozáson és az utolsó a társadalmi tényezők elterjedésén alapul.

Az eddigiekkel kapcsolatban célszerű olyan következtetéseket levonni, amelyek fontosak lehetnek az íráskép-földrajz szempontjából.

Az elhangzott gondolatok legalább olyan újszerűek és merészek, mint az íráskép-földrajz gondolatisága, ami azt erősíti, hogy lehet másképp, posztmodernista módon is gondolkodni.

1.2.2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ KAPCSOLATÁNAK TÁGABB ÉS SZŰKEBB ÉRTELMEZÉSE

Teóriám szerint az írás és annak „képe” függhet a földrajzi környezettől, az adott etnikumtól, annak szubkultúrájától és akár az érintett földrajzi térségben található tájszólástól, népviselettől, a katonai jelenléttől és a geopolitikától is.

Tágabb értelmezésben felvetődhet egy olyan kérdés, hogy mely körülmények hatnak az írásra, mint közegre, ahol sok minden mellett a társadalmi-, politikai-, katonai, jelenlét is kimutatható. Ebbe a körbe sorolom, hogy egy, a mai felfogásban értelmezett nemzetet és annak írásbeliségét nem kis mértékben befolyásolja szűkebb és tágabb környezete, annak minden elemével együtt.

Az íráskép-földrajz és a katonaföldrajz érintkezési pontjainak **szűkebb** tartalmú értelmezésébe azok a területek tartoznak, amelyek közvetlen katonai vonatkozásúak, például:

- katonai iratok írásmódja, keletkezésének, írásbeliségének kulturális, földrajzi háttere,
- katonai szakszavak keletkezésének történetisége,
- az íráscsaládok kötődése egy katonai szubkultúrához,

A felsorolt példák közül célszerű a katonai iratok közül néhány fogalmat tisztázni:

Írásbeli rendelkezés

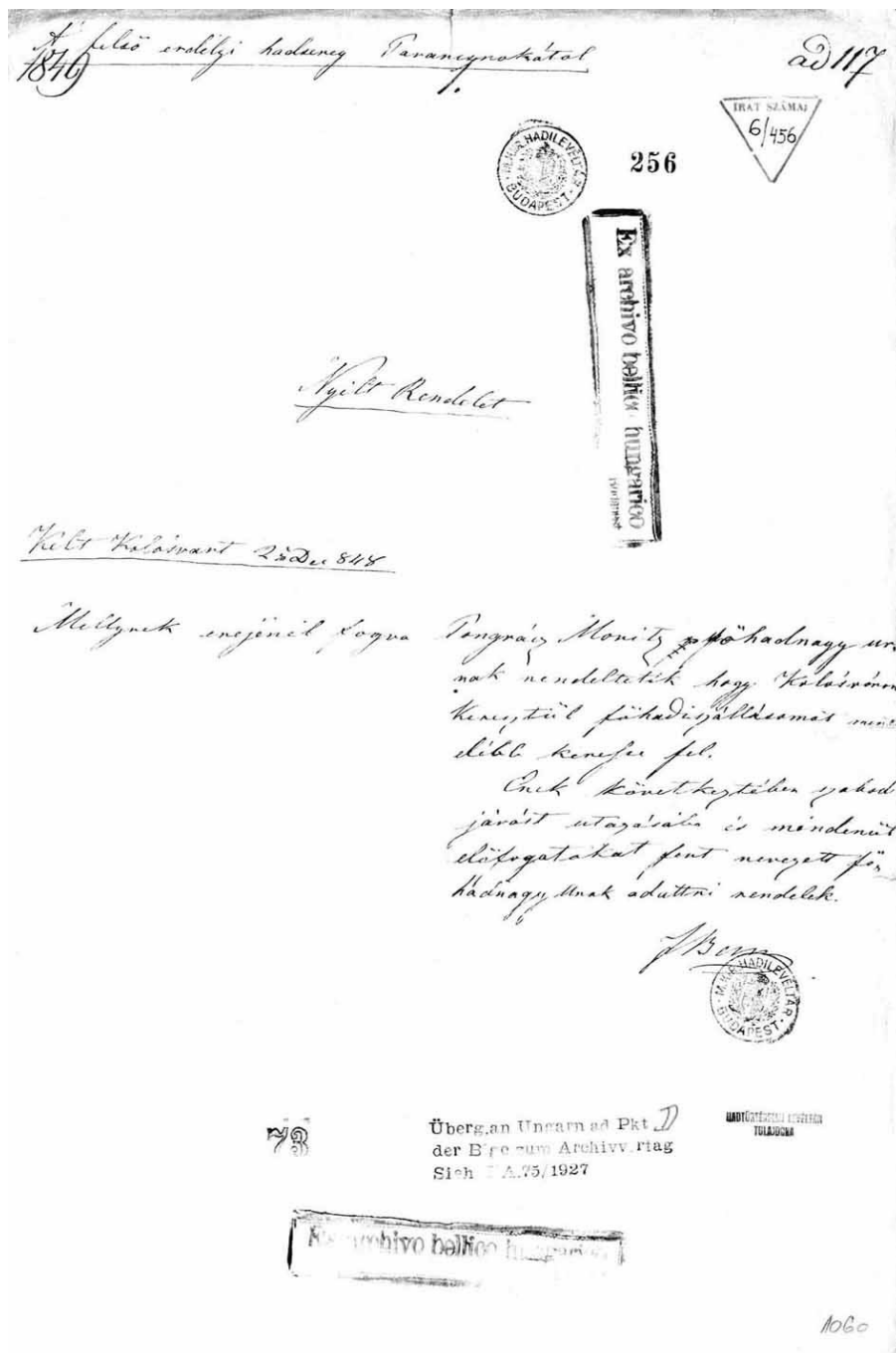
„A vezetés és az irányítás jogán a szolgálati elöljáró által kiadott parancs, valamint a központi szervek főnökeinek, a csapatok parancsnokainak, fegyvernemi és szolgálati főnökeinek intézkedése.”¹⁷

¹⁷ *Katonai Lexikon.* Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985. 299.

Irat

„Katonai szervezetek ügyintézése kapcsán keletkezett olyan adathordozó, amely írott szöveget, számot, térképet, rajzot, kép- vagy hangfelvételt, metszetet, modellt vagy gépi adatfeldolgozás során rögzített egyéb adatokat tartalmaz.”¹⁸

Példaként bemutatom a 8. számú ábrán látható iratot, amely Bem tábornok, a Felső Erdélyi Hadsereg parancsnoka 1848. december 25-én saját kézzel írt nyílt rendelete, amellyel Pongrátz Mórítz főhadnagyot főhadiszállására rendelte.

8. ábra. Bem saját kezű rendelete (szerkesztette Farkas László)

¹⁸ Katonai Lexikon. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985. 299.

Az irat kiválóan alkalmas alaki, formai és tartalmi analizálásra, ami által behatárolható a kor kulturális, társadalmi és katonai jellegzetessége, illetve megállapítható a duktó személyiségének jegyei.

Az íráskép-földrajz katonaföldrajzi aspektusát illusztrálja Fehér Géza, aki a bolgár és magyar nép legrégebb érintkezéseit kutatva¹⁹ egyes katonai szakszavak történetiségét vizsgálta.

Megállapította, hogy a magyar nyelv ó-bolgár eredetű szavai közt nem ismerünk szorosán vett hadi műszavakat, de éppen így hiányzanak nyelvünkől a finnugor eredetű katonai szavak is.

A **had** szó a finnugor korban társadalmi értékű fogalom; jelentése nemzetség.

Az **íj, nyíl, tegez, ló** vadászattal összefüggő szavak.

A **ló, nyereg, ostor** szavak csupán a ló háziállatként való használatát bizonyítják, de nem a fejlett hadikultúrát, sőt még a fejlett állattenyésztést sem. E szavak legkezdetlegesebb zsákmányoló életmódot élő finnugor népek nyelvében is közösek a magyaréval.

Ezeknél sokkal több joggal mondhatjuk katonai értékűeknek az ó-bolgár eredetű

sereg, tömény (=10.000 harcosból álló sereg),

bátor, harang (= rézdob) szavainkat.

Legrégibb igazán katonai szavaink azonban az alán eredetű

kard és vért,

ami nem feltétlenül jelenti azt, hogy a magyarok ősei az alánoktól tanultak volna harcolni.

A török (ó-bolgár) katonai szavak hiánya csupán azt bizonyítja, hogy ezeket utóbb más népektől átvett szavakkal helyettesítették. Jellemző példa erre a hajító fegyver sokféle elnevezése.

A **dárda** (olasz), **lándzsa** (olasz), **cúca** (szláv), **gerely** (német), **kopja** (szláv), **kelevéz** (árja), **dzsida** (oszmán, legfeljebb besenyő vagy kun) egytől-egyig honfoglalás utáni kölcsönszavak, noha a 9-10. századi íróktól biztosan tudjuk, hogy a magyaroknak is volt ilyenfajta fegyverük.

---

¹⁹ FEHÉR Géza: *Bulgarisch-ungarische Beziehungen in den V–XI. Jahrhunderten*. Veröffentlichung der Körösi-Csoma-Gesellschaft. Budapest, 1921. 190–191 lap.
<http://mek.oszk.hu/07100/07139/html/0010/0003/0001-360.html> –2009. 08.15.

A sort folytatva bemutatok még néhány olyan magyarázatot, amelyek kifejezetten a magyarsághoz kapcsolódik, és van katonaföldrajzi vonatkozása is.²⁰

Konstantinos Porphyrogenetos - Bíborban született Konstantin - meghatározza a magyaroknak az onogur/onogundur bolgárokhoz való viszonyát, másrészt bizonyítja a magyaroknak, mint etnikai entitásnak a jelenlétét a 7. század végétől kezdve a pontusi steppén egészen a Dunáig. Az általa használt **Hepta geneai** (Hét törzs) kifejezés a magyarokat illette. A fellázadt és később a magyarokhoz csatlakozott „kabar” törzsek körében a kivezényelt kazár haderő vérfürdőt rendezett és három törzs ezért megszökött. A „**kabar**” szó nem népnév, hanem megjelölés, ami annyit jelent, mint elégedetlen, zúgolódó, háborgó, lázadó, zavart okozó. A szó az ősi **háb** szumir gyökről származik. Ókori babiloni forrásokban Kr.e. 1100 körül jelenik meg, az Egyiptomból kiűzött ún. hikszoszok Szíriában és a mai Palesztina területén kódorgó, rablóhadjáratokat végrehajtó, turbulens kötelékeit; a felbomló hikszosz haderő csavargó egységeit hívják ezek a források „habiruk”-nak. A szó az asszírok közvetítésével belekerül a szabir nyelvbe és a magyar **háború, háborgó, habar, kavar** szavak formájában mind a mai napig megvan a fenti jelentéstartalommal.

Nem utolsó sorban nézzünk meg egy, a magyar szó eredetét taglaló hitelesnek vélt forrásmunkát.²¹

A „magyar” népnév ókori nyomainak kutatása a dél-kaukázusi térben már 150 éve megindult. Kr.e. a 17. századtól Kr.u. a 10. századig eltelt 2700 év folyamán babiloni, egyiptomi, asszír, káld-huni, perzsa, görög, örmény, római, bizánci és arab forrásokban, különböző korokból származó különböző nyelveken, különböző írásrendszerűekkel, írásmódokon leírt és különböző helyeken talált leletek adatai újra és újra értesítenek egy népről, amelynek a neve határozottan és egységesen „m” hanggal kezdődik és van a belsejében egy lágy mássalhangzó, amelynek pontos visszaadására a fenti nyelvek fonetikai rendszere képtelen.

„Ezt a rejtélyes mássalhangzót ezek a nyelvek megpróbálják jelölni „d”, „dz”, „t”, „th”, „tz”, „ts”, „z”, „k”, sőt „x”, betűjeggyel is, sőt az arabok „d”, „dzs”, az örmények „gh” hangokkal is.”

²⁰ HARMATTA János: *A magyar honfoglalás írásos kútforrásai*
http://blog.kromek.hu/?page_id=1734 –2009. 08. 16.

²¹ PADÁNYI Viktor: *Dentu-Magyarica* 2. rész 2009. május 20.
Szabir magyarság vagy onogur magyarság 2-1.
http://blog.kromek.hu/?page_id=1734 –2009. 08. 16.

„Ez a név a Kr.e. 5. századig „mita”, „mitha” (többesben mitanni), „mada”, „méd”, „médj”, „médz”, „manni”, „manda”, „maza”, „matia” (többesben matiani) „matsi” (többesben matsien), „musk”, „max”, „mag”, torzulásokban jelenik meg, illetőleg a különböző írásrendszerűekből latin betűs írásra ilyen formában tette át ezeket a neveket az írástudomány.

Feltűnő, hogy a Kr.e. 5. századtól kezdve, a káspi-vidéki és kaukázusi individuális népnévek felbukkanása során ugyanezek a nevek az -ar, -or, -er, -ir, -inna népnév-végződéssel ellátva jelennek meg a következő formákban: „inad-inna” (a madából), „max-era” (a musk-ból), matchar (a matsi-ból), mezori (többes), mezorani (többes), mazori (többes), megari és maghiori mind kettő többes), mazar, madzar, madjyr, matchar, magior, maghiar, mogher, makar, madar, végül madzsar írásmódon.”

Ugyanez a név kisebb-nagyobb torzulásokkal megjelenik a dél-kaukázusi és Kaszpi-tenger környéki tér különböző földrajzi neveiben is.

Mindezek alapján kétségbevonhatatlan – apodiktikus - érvennyel ki lehet mondani, hogy ilyen nevű nép, vagy népek a Kr.e. 17. és a Kr.u. 10. századok közti korban Elő-Ázsiában létezett, vagy léteztek. Ezzel szemben a dél-kaukázusi térben és a Kaszpi-környéken ma semmiféle “m” hanggal kezdődő nevű nép nem található, de az egész Eurázsia területén is csak három van, Kelet-Ázsiában a “mandzsuk”, Indiában a „mundák” és Közép-Európában a „magyarok”. A fenti különböző torzulású formákból kiszublimálható fonetikai bázis feltűnően hasonlít a “magyar” népnévre, amelynek 1100 év alatt magának is voltak Magor, mogyer és megyer torzulásai, sőt van egy „madjar” és „mátyár” torzulása is.

Földrajzi nevekben ez a népnév a következő helyeken és torzulásokban fordul elő - a lista természetesen nem teljes -:

Maxera - dél-Kaszpi folyó Ptolomeusnál,

Mazara - város a Tigris és az Eufrátesz forrásvidékén,

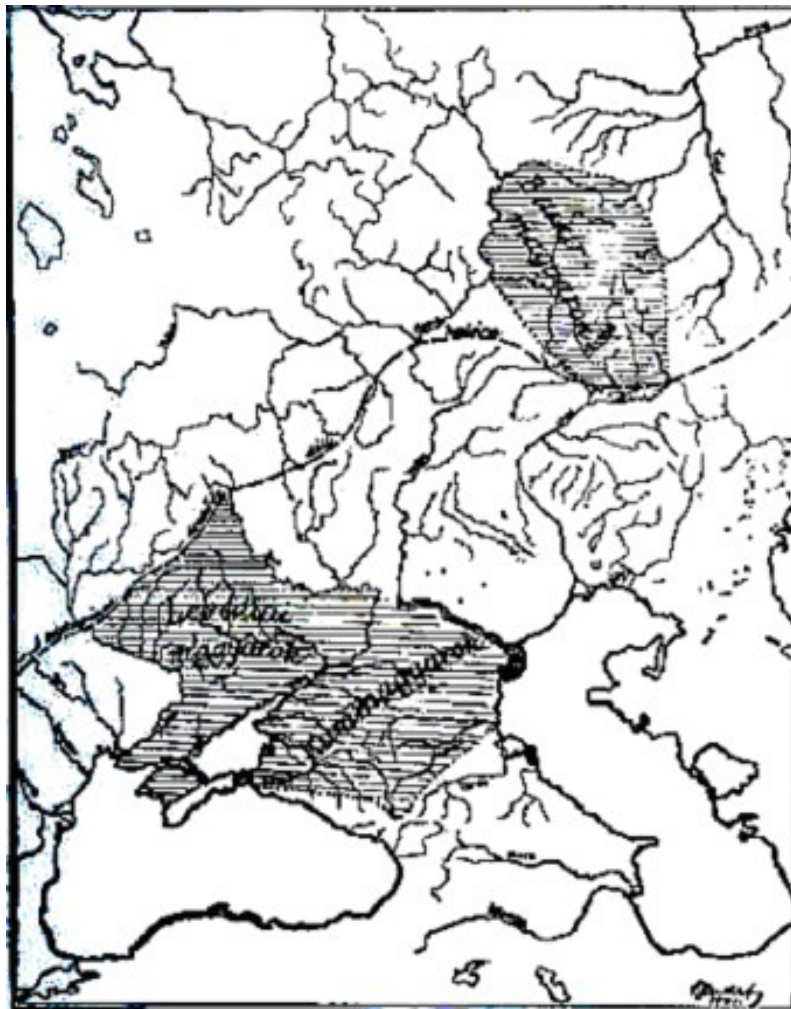
Matsar - erőd a mai Pejbárt közelében,

Madzar - város a Kuma és Bybala összefolyásánál az észak-Kaszpi térben,

Kaukázus Magyar-Hegység neve, Fekete-tenger Magyar-tenger neve, „Madzsar-völgy”, „Madzsarok faluja” - a különböző örmény történelmi és földrajzi munkákban említve

Ezek a nevek Kaukázus-Kaszpi-vidéki nevek, kettő kivételével – Maxera és Kumententi Madzar - szubartui nevek, általában pedig elő-ázsiai nevek, éppúgy, mint a felsorolt ókori és koraközépkori népnévek is azok.

A 9. számú ábra a magyarság uralvidéki és kaukázusai környéki hazáját mutatja a Kr.u. 4-9. században:

9. ábra. A magyarság uralvidéki és kaukázusai környéki hazája a Kr.u. 4-9. században.
(szerkesztette Bendefy László)

A térképről Bendefy László²² úgy gondolja, hogy a Kuma folyó két oldalán elterülő egykori országot régi utazók, pápai bullák, történetírók, földrajz-tudósok Kummagaria névvel illették. A kummagyarság magyar népünknek egy olyan része, amely a 9. század végén, a meótisz-kaspi-kaukázusvidéki őshazában a besenyők támadásakor elszakadt a mi honfoglalóinktól, és attól az időtől kezdve fél évezreden át önálló állami életet élt.

A kaukázusi népek között még pár nemzedékkal ezelőtt is élő volt a hagyomány, hogy a Kaukázus hatalmas hegycsúcsainak északi lankáitól egészen a Manics folyóig

²² BENEDEFY László (Vasvár, 1904. augusztus 17. – Budapest, 1977. augusztus 13.) magyar mérnök, geológus, történész.
<http://www.madzsar.hu/kaukazu1.html> –2009. 08. 12.

terjedő területet, melyet a Kuma folyó szel keresztül, több száz éven át magyar, illetve magyarokkal rokon törzsek népesítették be.

Ezt a hagyományt számos írásos bizonyíték támasztja alá, például Chorenei Mózes, az örmény történetírás atyja, „Arménia Földrajza” című művében azt közli, hogy abban az időben, vagyis Kr.u. 460 körül Északi Szarmáciában, tehát a Kaukázus északi lábánál a kazárok, húnok, bolgárok, bazilok, abkázok és masszagéták mellett ott laktak a kuma-magyarok is.

Mai tudásunk szerint itt szerepel a magyar népnév legelső alkalommal az írott történelemben.

A térképen a kaukázusi magyar haza északi részét, ahonnan a honfoglalóink a besenyők elől 883-889-ben elvándoroltak, a Levedia, a déli részt a kum-magyar szó jelzi, ez azonban nem jelenti azt, hogy ebben az időben a Don vidékén két magyar haza volt.

A magyarságot a törzsi szövetségrendszer és a vérség tudata kovácsolta egységbe.

1.3. ÍRÁSANALITIKAI ALAPOK, AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ HELYE, SZEREPE AZ ÍRÁSANALITIKA RENDSZERÉBEN

Manapság többen felteszik a kérdést, hogy tulajdonképpen mi az írásanalitika lényege? Mi a különbség és azonosság az írásanalitika és más, írással foglalkozó tudományterületek között? Az írásnak van-e tudománya, létezik-e az írástudomány? Milyen profilban és elmélet mentén lehet használni az írásanalitikát? Az írásképföldrajz milyen módon, milyen elmélet mentén tartozik az írásanalitikához?

Az írásanalitika fiatal tudományterületnek számít, mivel arculatának alapjai alig néhány éve kezdett kialakulni. Ez még abban az esetben is kijelenthető, hogy a problémakörnek írással foglalkozó része nagyon régóta jelen van a tudományos gondolkodásban. Részterületként megemlíthetnénk a történetiséget vizsgáló paleográfiát, a személyiséget vizsgáló és a tulajdonságokat kutató grafológiát, íráspszichológiát. A szakirodalomban írásanalitika elnevezéssel és tartalommal ez idáig csak szűk körben születtek tudományos igényű munkák²³. A fogalmak és az egész rendszer most van kialakulóban.

Tisztázni kell a terület részeleit, így az írás és az analitika elméleti hátterét.

Az írással már több dimenzióban foglalkoztam.

---

²³ Lásd FARKAS László *publikációs jegyzékét*.

A fogalom másik tagja az **analitika**^G, amellyel kapcsolatban a következő meghatározások fordulnak elő:

Az analitika görög szó, a gondolkodás alapelemeiről és feltételeiről szóló tanítás; az elemzés tana, művészete, gyakorlata ²⁴

Aristoteles logikai tanításának legfontosabb részeit foglalja magába az analitika - azaz a gondolkodás elemzése, taglalása - elnevezés alá; tartalmát a következtetés és a bizonyítás tana teszi. Kant, Aristoteles nyomán a „Tiszta ész kritikájá”-ban transzcendentális analitikának nevezi azt a részét az ismereterő elméletének, mely annak legegyszerűbb elemével foglalkozik. Analitikus annyi, mint elemző felbontó. A fogalom egy értelmezései: analitikus ítélet, fogalom; ellentéte a szintetikus.²⁵

Filozófiai kategória szerint az analitika a logikai elemzés tana.²⁶

Mindezek alapján, **filozófia értelemben az írásanalitika az íráshoz kötődő logikai elemzés tana, művészete, gyakorlata, illetve az írás által indukált gondolkodás alapelemeiről és feltételeiről szóló tanítás.**

Az írásanalitika fogalmának szakmai tartalmával a 1.3.1. alfejezetben foglalkozom.

Az írás tudományosságáról, az írástudományról megoszlik a tudós társadalom véleménye. I. J. Gelb írástörténész szerint írástudomány nincs, mert az írásemlékek egyszerű leltározása – a nagy kérdések megkerülése mellett – még nem tudomány.²⁷

Ezzel ellentétben, az írástudományban - az újabb felismeréseknek köszönhetően - forradalmi változások zajlanak le napjainkban. Számos olyan megállapításokat és „felfedezéseket” tesznek, amelyek a figyelmet felkeltik, ezek közül emelek ki néhányat²⁸:

- a) Az írás nem a sumerek találmánya, hanem kőkori eredetű. Nem a gazdaság - a könyvelés - igényeinek kielégítésére született meg, hanem ősvallási jelképekből alakult ki. Legérdekesebb vonása a kőkori írásnak, hogy a legkorábbi elolvasható írásemlékek egyértelmű kapcsolatot mutatnak a székely rovásírással és a magyar nyelvvel. Erre utal a *10. számú ábra 1. képén* a Magyar Korona szimbolikája.
- b) Az emberiség legkorábbi - 100-50000 éves -, máig használt és világszerte ismert jele a körbe zárt kereszt alakú "Föld" jel - ennek felel meg a székely "f" betű-, ami a *10. számú ábra 2. képén* látható.

²⁴ BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémia Kiadó. Budapest, 1976. 40. oldal

²⁵ Révai Nagy Lexikona I. kötet. Hasonmás, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1986. 577. oldal

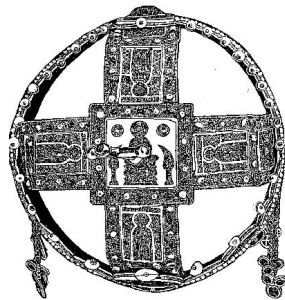
²⁶ Magyar értelmező kéziszótár A-LY. Akadémia Kiadó. Budapest, 1987. 41. oldal

²⁷ <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere2/perugiai/hataroko.pdf> –2009. 08. 12.

²⁸ <http://www.linksite.hu/lapok/irastudomany/> (Írástudományi linkgyűjtemény) –2009. 08. 12.

- c) A legkorábbi elolvasható felirat a három jeltől álló "Jóma föld(je)" olvasatú írásemlék, amely másolatokban maradt fenn Eurázsiaiában és Amerikában is. A felirat kialakulásának kora 50-12000 év lehet. A szöveg magyar szavakat rögzít székely (párhuzamú) jelek segítségével, melyek jól láthatóak a 10. számú ábra 3. képén.
- d) A legkorábbi, eredetiben fennmaradt, elolvasható írásemlék a 7500 éves szentgyörgyvölgyi tehénszobor. Ezen 4 székely párhuzamú szójel található, amelyek magyar szavakat - Ten, szár, ég, sarok - rögzítenek és egy térbeli világmodellt alkotnak a 10. számú ábra 4. képén.

a magyar Szent Korona szimbolikája és jelkészlete - a körbe zárt kereszt, a kacsaringó és a hegyek rajza –

1. kép

székely "f" betű
Kájoni János ábécéjéből

2. kép

3. kép

A 9. századi afrászijábi "Jóma szár (úr/király) földje" felirat egy példa arra, hogyan alkalmazták a sztyeppén a székely betűk szójel-előzményeit, köztük a "föld" szójelet

4. kép

A szentgyörgyvölgyi tehénszobor:
a székely "s" (sarok) jel megfelelője látható; az ősvallási elképzelés szerint ilyen hegyek voltak a világ sarkain s azok tartották az ég boltozatát; a sarkoknak külön isteneik voltak; a **sarok** szó **szár Óg** (Óg király, azaz görögösen Heraklész) nevéből alakult ki

10. ábra. *A székely rovásírással és a magyar nyelvvel kapcsolatos régészeti leletek*
(szerkesztette Varga Géza és Bánffy Eszter nyomán Farkas László)

A meglepő és újszerű tartalmak mellett azért fontosak ezek a kitételek, mert azt bizonyítják, hogy egy tudományterületen belül lehet, és megfelelő alappal kell is új gondolatokat, más szemléletet megfogalmazni.

Megítélésem szerint az írásanalitika is ebbe a kategóriába tartozik, mivel új szemléletet javasol az írás összetettebb vizsgálatában.

1.3.1. AZ ÍRÁS ANALITIKA FOGALMA, FUNKCIÓJA, TÁRGYA, KOMPETENCIÁI

A kézírásvizsgálat, s ezen belül a grafológia technikai szintjét középfokú állami szakmaként 1995-ben, emelt szinten 2003-ban ismerték el Magyarországon. Az ezen a területen működő szakemberek - lévén igen eltérő indíttatásúak- az írástudományt interdiszciplináris módon közelítik meg és olyan speciális leíró nyelvezetet és eszköztárat alakítottak ki, amely megismerése nélkül ez az igen nagy hagyományokkal rendelkező terület nem tanulmányozható szakszerűen.

Az elmúlt időszakban a társadalom részéről hatalmas mértékben megnőtt az igény a szakképzett, magas színvonalon, korszerű tudásanyag alapján végzett íráselemzések iránt.

Ezek a gondolatok az írásanalitika szemléletének megértéséhez szükségesek, viszont a teljes rendszer elhelyezéséhez alapvetően megkerülhetetlen az írásanalitika tárgyának az írásnak, írásanalitikai szempontú tudományos megközelítése.

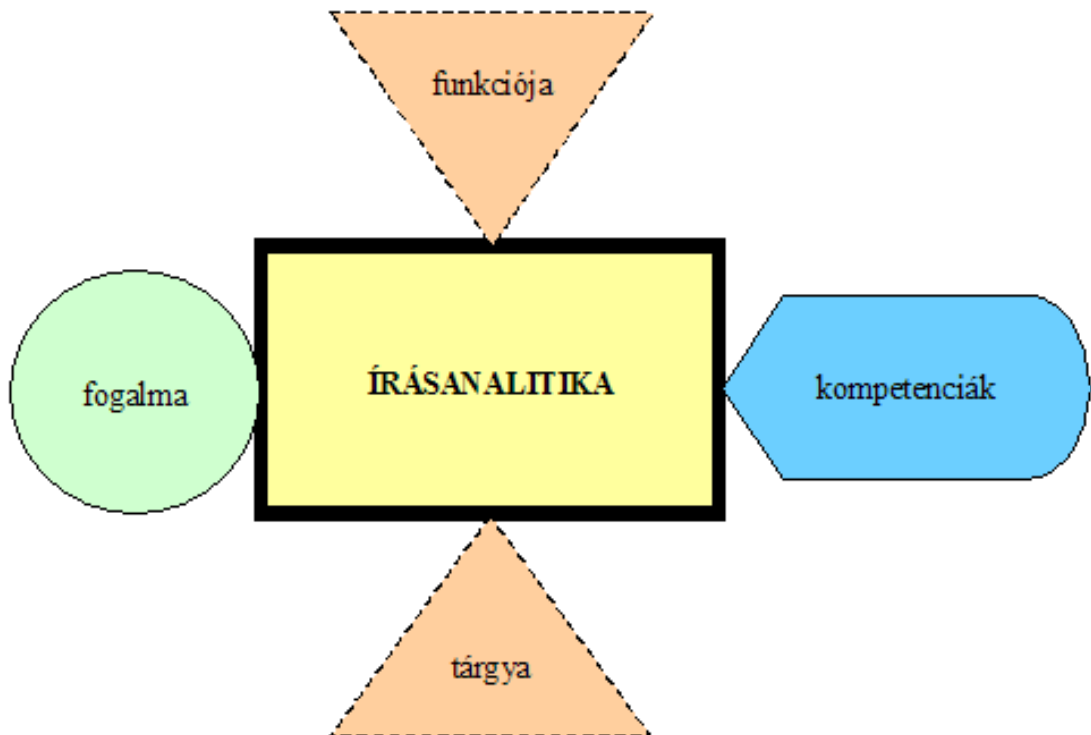
AZ ÍRÁS ÍRÁS ANALITIKAI ALAPÚ FOGALMA

Az írásról megállapított alapvető és általános sajátosságok alapján megállapítható egy olyan fogalom, amely az írás elemzését egy újabb dimenzióba helyezi. E szerint az írásanalitika egy *komplex* fogalom, hisz átöleli mindazon tudományterületeket, amelyek az írással, illetve annak elemzésével foglalkozik.

Az írásanalitika nem csak az embert, mint a produkáló elemet veszi górcső alá, hanem az emberi produktumot, mint a kész terméket is vizsgálja, minden körülményével együtt.

AZ ÍRÁS ANALITIKA RENDSZERSZEMLÉLETE

Az írásanalitikát, mint újonnan formálódó tudományterületet elhelyezhetjük egy olyan rendszerbe, amelynek különböző elemei vannak. A rendszer felépítését a *11. számú ábra* mutatja.

11. ábra. Az írásanalitika rendszerszemléleti sémája
(szerkesztette Farkas László)

AZ ÍRÁSANALITIKA FUNKCIÓJA

Az írásanalitika önálló tudományterületként, azaz elkülönített funkcionalitásában önállóan még nem jelent meg, viszont megítélésem szerint részelemeiben szorosan kapcsolódik egyes társadalom- és természettudományi részterületekhez.

Mindezek alapján *funkciója* többoldalú lehet:

- az íráskép összetevői révén híven leképezi az íráshoz köthető adott kor arculatát, különböző jellemzőit;
- az írás tárgyi elemeiből kiindulva összegezhető az íróeszköz, az írófelület, az írásalkotás technológiája;
- a sztenderdizált íráselemektől egyedivé válik, és lehetőséget ad az adott személyiség megismerésére.

Mindezek alapján összességében az írás többdimenziójú és komplexebb vizsgálatát lehet elvégezni.

AZ ÍRÁSANALITIKA TÁRGYA

Az írásanalitika tárgya maga az írás. Az írásanalitika az írás különféle, önálló és egymástól szét nem választható dimenzióival együttesen foglalkozik. Ezek alapján vizsgálja az írás keletkezésének korszakához köthető időbeliségét, földrajzi

térbeliségét, az ember történelmének, kultúrájának társadalom-földrajzi folyamatait, az írófelületet, az íróeszközt jellemző sajátosságait és a készítőjéhez kapcsolódó pszichés, anatómiai, „genetikai” vetületeket. A felsorolás komplex, de korántsem teljes, a tudományterület fejlődésével egyre bővíthet, és összetettebbé válhat.

AZ ÍRASANALITIKA KOMPETENCIÁI

Az írsanalitika szemléletének kialakításához szükséges tisztázni annak **kompetenciáját**, mire van illetékessége, jogosultsága, és tartalmilag milyen szakmai területeket ölel át. Meg kell határozni, hogy az írsanalitikus milyen területeken kompetens, mire jogosítja fel szakmai tudása, azaz mire hivatott, szakértelme miben irányadó.

A kompetencia fogalomrendszerén túl szükséges meghatározni a **kulcskompetenciákat**²⁹ is, amelyek az élet legkülönbözőbb területein fontosak és hozzájárulnak a sikeres egyéni élet egészéhez, valamint a társadalom jó működéséhez. A kulcskompetenciák általánosságban azok a kompetenciák, amelyekre minden embernek szüksége van egyéni és társadalmi életvezetése szempontjából. Nem megkérdőjelezve a szakterületekhez kötődő kompetenciák fontosságát, a kulcskompetenciákba csak azok a kompetenciák tartoznak bele, amelyek mindenki számára szükségesek és sokféle társadalmi területre vonatkoznak.

A 12. számú ábrán jelzett Goldman-féle jéghegy modellt felhasználva jól illusztrálható az írás megismerhetősége, amely alapvetően behatárolja az írsanalitikus lehetőségeit, és lehetséges eredményeit. A modellben a jéghegynek a képzeletbeli vízszint feletti része mutatja az írás azon legfelsőbb rétegét, amelynek az ember tudatában van, akaratával tudatosan képes befolyásolni, módosítani, így számára idegen környezetben könnyen megtanulható, másolható. Megjelenési formái az íróeszköz, az írófelület, az írás technikája, a történelem és a viselkedési normák a kutató számára “kézzel foghatóak”, így könnyen megfigyelhetőek. Ebbe a rétegbe tartozik még az író személy – a duktör – személyisége, amelyből a jéghegy víz alá eső részét csak feltételezésekkel, tipológiákkal lehet vizsgálni, elemezni.

Ezzel szemben a jéghegy víz alá merülő 9/10-e a személyiségbe, az emberi genetikai láncolatába, mondhatjuk, hogy a metatartományába olyan mélyen rögzül, hogy

---

²⁹ A kulcsképessegek fogalmát Dieter MERTENS munkapedagógus vezette be. Abból a tényből indult ki, hogy a szakmák és a munka világában végbemenő állandó és gyors változás következtében ma már senki sem remélheti, hogy az egyszer megszerzett szakmai képzése egész életén át elegendő lesz. (FARKAS Éva: Igásló kontra szárnyaló pegazus, avagy a kompetenciák felértékelődése. MK KBH Szakmai Szemle 2007/1. szám 157. oldal)

annak még kiterjedt és több dimenziót átölő ismereteink birtokában sem vagyunk tudatában. Az írásanalitika alkalmazása során ébredünk rá arra, hogy “valamilyen érthetetlen okból másképp írunk”, mint a más környezetben nevelkedett duktortársunk.

12. ábra. Az írásanalitika jéghegy-modellje (szerkesztette Farkas László)

A következőkben érintem azt a kompetencia-modellt, amelyet a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Tanácsa 2001-ben elfogadott az írásanalitikus (grafológus) szakirány felállításakor.³⁰ Az akkor részletezett elmélet még most is aktuálisnak mondható. Ez az elmélet lett aktualizálva 2007-ben, amikor a ZMNE Szenátusa megalkotta az írásanalitikai szakirányú továbbképzési szak alapjait.

Az írásanalitikussal szemben támasztott követelmények kialakításakor az első lépés a **személyiségbeli követelmények** meghatározása volt. A másik lépés a **szakmai követelmények** figyelembe vétele. Ebbe a csoportba sorolható az iskolázottság, a szakmai előképzettség, az esetleges szakterületi tapasztalatok, a számítógépes alkalmazói ismeretek, a meglévő idegen nyelvismeret.

³⁰ Az írásanalitikus szakirány alapítása és indítása. ZMNE, Budapest, 2001.

Fontos az írás megismerésének indítéka és motivációja, amelyben az írásanalitikusi szakma vonzereje mellett a remélt szakmai eredmény megteremtése is befolyásoló tényező. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszik az íráskép-földrajz elméletének és módszerének szakszerű alkalmazása. Az írásanalitikusi kompetencia csak akkor tekinthető adekvátnak, amennyiben a különböző követelmények megjelennek a komplex írásanalitikusi folyamatban, vagyis:

- Az elsajátított és rendelkezésre álló tudás megfelel a gyakorlati feladatoknak, tehát a profil által determinált az írásanalitikusi tevékenység szerkezete.
- A tudás minden körülmények között transzferálható, minden helyzetben használható.
- A szakmai sémák olyan szinten elsajátítottak, elsajátíthatóak, hogy alkalmasak a változások követésére és az új ismeretek feldolgozására.

AZ ÍRÁSANALITIKAI TEVÉKENYSÉG JELLEMZŐI

A szakmával szemben támasztott követelmények szempontjából elkerülhetetlen egy nem túl részletező áttekintés a szakmai tevékenység **jellemzőiről**.

Folyamatosan felmerül a kérdés, hogy az írásanalitika önálló tudományterület-e, vagy „csak” egy, vagy több létező tudomány ismerethalmazát alkalmazó segédtudomány? A megközelítés aktualitását olyan aspektusból vizsgálhatjuk, hogy éppen milyen profilú szakember mondja ki következtetéseit: földrajztudós, katonaföldrajzi szakember, írástörténész, nyelvtudós, pszichológus, pedagógus, képzett és más előiskolázottságú íráselemző, vagy egy átlagember? Természetesen objektív és megtámadhatatlan véleményt nagyon nehéz alkotni, ezért most egy teóriát ismertetek.

Írásanalitikusi jogszabályi háttér hiányában és a szakmai konszenzust mellőzve az írásanalitikai tevékenységi kör meghatározásakor csak egy íráselemző szakmai és élettapasztalata jöhet számításba:

- a) az írás tárgyi elemeinek teljes körű felmérésében való aktív szerepvállalás,
- b) a katonaföldrajzi és az írástörténészi kutatómunka segítése,
- c) a személyiségi potenciálok megállapításával más íráselemzők, íráspszichológusok elemzési-elméleti háttérének pontosítása, kiegészítése

d) más, a kultúra, a gazdaság és a társadalom egyéb területein való közreműködés.

Ezek az elvek adták az alapot az írásanalitikusi szakmai kompetencia megfogalmazására.

Az írásanalitikus felkérhető minden olyan területen való kutatásra, analízisre, közreműködésre, tanácsadásra és konzultációra, amely az írásanalitikai elmülethez köthető módszerek eredményeinek alkalmazásával kiegészítheti, vagy új megvilágításba helyezheti az írás sajátosságaiival kapcsolatos információkat. Az írásanalitikusi munka különleges előnye, hogy speciális eseteket is kezelhet, segítheti a történelmi és kulturális háttér egyértelműbb megvilágítását és nem minden alkalommal szükséges az író személy - a duktor - személyes jelenléte, illetve közreműködése az analízisben. Alkalmazása segítheti a többi íráselemzéssel foglalkozó szakmai terület elméleti és gyakorlati tevékenységét.

1.3.2. AZ ÍRASANALITIKA TUDOMÁNY-RENDSZERTANI FELOSZTÁSA, AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ HELYE ÉS SZEREPE

Az írásanalitikai rendszer kialakulásához nagymértékben hozzájárult az a szakmai vélemény, hogy az írás vizsgálatát önmagának aposztrofáló grafológiában³¹:

- nincs a lélektani tesztkritériumoknak megfelelő és megfeleltethető írásdiagnosztika;
- a grafotudomány nem rendelkezik saját, vagy a lélektanból merített átfogó személyiségelmélettel. A "szűk tartományú" elméletek közül is a vonáselméleti és újabb tipológiák rendszereit adaptálja;
- nem tart élőkapcsolatot a lélektannal, annak fejlődésével. Nem építi be az új eredményeket és szemléleti modelleket;
- nincs mindenki által elfogadott érdekképviselő és működő Etikai Kódexe;
- képzésében és vizsgarendszerében megállt az OKJ-szinten.

A célja ennek a „tudománynak”, a személyiség, a lelki viselkedés, a teljesítmény és az általános magatartás vizsgálata. Különböző módszerei és irányzatai vannak, de alapjában véve minden íráselemzés a normáktól való eltéréseken alapul. Tisztában kell lenni a vizsgált személy életkorával, nemével és foglalkozásával is. A számítógép

---

³¹ <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf>
(BAGDY Emőke: *A pszichológia és a grafológia viszonya*)

gyors elterjedésével már nincs olyan nagy szerepe a kézírásnak, mint korábban, de azért nem veszítette el jelentőségét.

Az írásanalitika ezzel ellentétben új rendszerbe helyezheti az írás elemzéséhez kötődő tudományágakat. Maga a fogalom is újszerű, a szakmai, és a közéletben 2001-ben jelent meg első alkalommal. A ZMNE Szenátusa először akkor fogadta el különálló és oktatható szakként, majd kisebb szünet után 2007-ben sikerült képzési regisztrálása, és az oktatás elindítása. Az első végzős csoport 2010-ben megkapta írásanalitikai egyetemi, illetve főiskolai szintű diplomáját.

Megítélésem szerint az írásanalitikának több, fontosabb „társtudománya” lehet, amelyek részben átfedést mutatnak az íráskép-földrajznál megtalálható részdiszciplínákkal.

Az írásanalitikát segíti a *kulturális földrajz*, az *ÍráSzemészet*® és az *íráspszichológia* tudományos eredményei és elméletei.

Az írásanalitika alapvető „társtudománya” az **íráskép-földrajz**. Az íráskép-földrajz véleményem szerint egységes tudományágnak tekinthető, belső szerkezete tagolt, sokrétű kutatási irányzatai között találhatunk kulturális, egészségügyi, írástörténeti és íráspszichológiai vonatkozásúakat. Ez a megközelítés az íráskép-földrajz multidiszciplináris és interdiszciplináris jellegére utal, illetve az írás formai diszpozíciója miatt határtudományi jellegét adja.

Az írásanalitika az írás összes körülményét vizsgálja, s ezen belül a térbeliség kutatása az íráskép-földrajz feladata. Az írásanalitika egy rendszer, egy szemlélet, az íráskép-földrajz viszont egy konkrét elemhez köthető analízis.

1.4. ÖSSZEGZÉS

Ebben a fejezetben részleteiben bemutattam az íráskép-földrajz elméleti háttérét, valamint az írásanalitika rendszerét, szemléletét. A rendszer sémáját az 1. számú ábra tartalmazza.

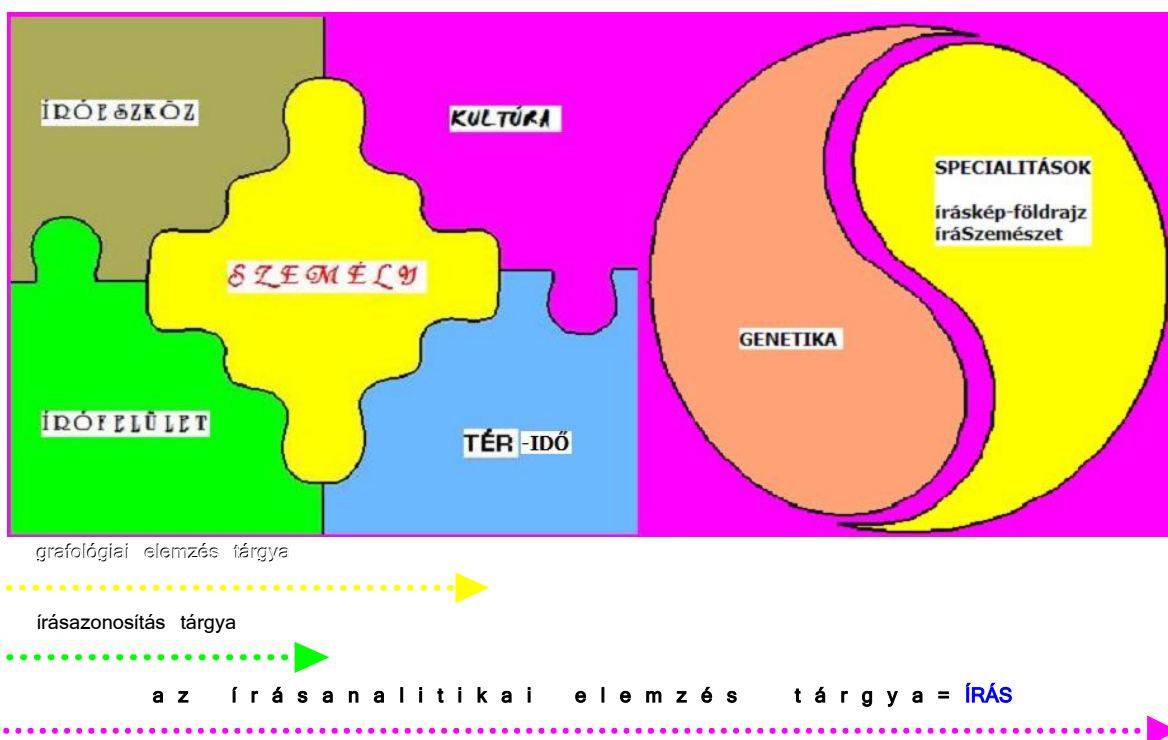
Az írással és annak körülményeivel, kidolgozott technológia alapján ez ideig csak a grafológia, az írásazonosítás, a klinikai íráspszichológia és a paleográfia foglalkozott. Elméletem szerint az írás összes körülményének vizsgálata új szemlélet bevezetését és új rendszer felállítását követeli meg, amire ez az értekezés adhat tudományos alapot.

Az íráskép-földrajz az írás térbeliségének vizsgálatát célozza meg, annak tágabb értelmében. Az írás keletkezésekor jelen van egy földrajzi, térbeli és részleteiben a katonaföldrajzi dimenzió is, amely szemléletem alapján kihatással van az írás létrejöttére.

Az írás térbeliségének szűkebb értelmezése azt jelenti, hogy a konkrét írásmű írófelületen való térbeli elhelyezkedése kimutatható és vizsgálható az ismert grafológiai módszerekkel.

Az írásanalitika az írás analizálásának teljes rendszere, amelyben jelen van a már felsorolt írással foglalkozó tudományágak, technológiák elmélete és gyakorlata, így az íráskép-földrajz tágabb értelemben vett térbeliség-szemlélete és a kultúra is.

Az írás analizését befolyásoló tényezők rendszerének szemléltetése a 13. számú ábrán látható:

13. ábra. *Az írás analízisét befolyásoló tényezők rendszere*
AZ ÍRÁSANALITIKA tárgya
 (szerkesztette Farkas László)

Az ábrán követhető, hogy a grafológia alapvetően a személy tulajdonságaival, tudatos és tudattalan motivációival, viselkedési formáival foglalkozik. Az írásazonosításnak az írást meghatározó kéz(vagy írógép)-eredet megállapítása az alapvető feladata.

Az írásazonosítás az írás elemzésénél az írást befolyásoló minden (személy, tér, idő, kultúra, genetikai, íróeszköz, írófelület és speciális) tényezőt figyelembe véve keresi a teljességet.

A megértést segítve a 3. számú táblázatban bemutatok egy összehasonlítást a grafológia és az írásanalitika között különböző jellemzők alapján.

JELLEMZŐK	GRAFOLÓGIA	ÍRÁSANALITIKA
Tudományos alapja	Személyiségtipológiák, vonáselméletek, klasszikus pszichológiai irányzatok	Neopszichoanalitikus, fenomenológiai, evolúcióspszichológiai, információfizikai, geometria, topológiai modellek, statisztikai, matematikai eljárások
Filozófiája	Az írást egyedi jellemzői alapján kell vizsgálni, mert az írás megismételhetetlen, egyedi nyomatéka a személyiségnek	Az írást teljességében és minden befolyásoló tényező figyelembe vételével kell elemezni
Kompetenciahatárok	Bizonytalan, tisztázatlan	Meghatározott, ismert
Tudománytörténeti megközelítése	Hagyományos, szokványos, nem egységes	Úttörő, korszerű, egységes
Az analízis célja	HOGYAN csinálja az ember a szerepeit?	MIÉRT csinálja s szerepeit úgy, ahogy?
Vizsgálati módszere	Eseti, eklektikus -funkciókocka	Egységes, egész- rezonometria
A vizsgálati módszer jellemzői	Fogalomorientált-hagyományos mérésekkel	Változásorientált- önálló személyiségdiagnosztikával
Alkalmazott technológia	Többnyire külső kontroll nélküliek, szakembertudás és személyfüggők, nehezen összehasonlíthatók	Egységes, kontrollált szemlélet, jól összehasonlíthatók
Alkalmazott tanácsadási technika	Esetleges, szervezetlen, kemény	Tudatos, szervezett, lágy
A duktör bevonása a folyamatba	Többnyire passzív	Többnyire aktív
Dokumentálhatósága	Nincs egységes elvárás, hiányos, nehezen előhívható	Egységes, tudatos, bármikor előhívható
Az analízálás szintje	Egyszintű-korlátozott	Többszintű-korlátozott
A szakembertől elvárt tudásszint mélysége	Ismeret-megértés-alkalmazás	INTEGRÁCIÓ- ismeret, megértés, alkalmazás
Eredményessége	Statikus személyiségkép-mechanikus megfeleltetés (külső hangsúly)	Dinamikus személyiségkép-ok, okozati összefüggések (belső hangsúly)
Hatása	Felületi-általános	Testre szabottan mélyreható
Hátránya	Hosszadalmas mérések, pontatlan, inkohere ns, sokan művelik kontroll nélkül	Alapvetően nem ismert, kevesen művelik
Előnye	Direkt, sémával összevethető következtetési módok	Indirekt, gyors, egyszerű, számítógépes programmal támogatott mérések, következtetések

3. számú táblázat. *A grafológia és az írásanalitika összehasonlítása*
(szerkesztette Galambos Katalin nyomán Farkas László)

„A világegyetemben nincsenek nagy rejtélyek,
csupán a mi ismereteinkben vannak nagy hézagok.”
Edgar Mitchell

2. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ELMÉLETI HÁTTERE AZ ÍRÁS KÖRÜLMÉNYEINEK RÉSZLETEZÉSE

Dolgozatom témájának tárgya az **ÍRÁS**, ezért ebben a fejezetben fontos az **íráskép-földrajz** elméleti háttereként taglalni az írás földrajzi vonatkozásai mellett az írással és az íróeszközökkel kapcsolatos meghatározásokat, kialakulásuk, fejlődésük folyamatát, a különböző írás-, íróeszközfajtákat és írásfelületeket.

2.1. AZ ÍRÁSSAL KAPCSOLATOS ALAPINFORMÁCIÓK ÖSSZEGZÉSE

Az írás történetiségének igen nagy irodalma van, ezzel szemben az íróeszközök és az írófelületek csak részben kapcsolódnak az írás történetiségének kutatásához. Többségében egyszerű megállapítások történnek, viszont ezek hatását az írásképre, a személyiségre részleteiben és tudományosan senki sem vizsgálta.

Az értekezésben található újfajta szemlélet ezt a hiányt próbálja kiküszöbölni, mivel az íráskép-földrajz és az írásanalitika célja pontosan az, hogy az írás összes körülményére tekintettel vizsgálja az írást produkáló személyt és az írást, mint kész produktumot.

2.1.1. AZ ÍRÁS FUNKCIÓJA ÉS TUDOMÁNYOS MEGHATÁROZÁSA

Az emberi társadalom fejlődése szorosan összefügg az információs összeköttetések, a kommunikáció³² fejlődésével. Ennek megfelelően a történelmet a kommunikáció, a kommunikációs eszközök fejlődése alapján is korszakolhatjuk.

A különböző tudományos megközelítést³² figyelembe véve kiemelem Fülöp Géza elméletét, aki Marsall McLuhan-hez hasonlóan az első nagy lépcsőfoknak a kommunikáció történetében a beszéd megjelenését tekintette. Mivel szerinte ez

³² McLUHAN, Marshall - médiafilozófus, irodalomtörténész -1911. július 21. Kanada, Edmonton -1980. december 31. Kanada, Toronto- Nem maga az üzenet, hanem az azt közvetítő média hozza létre a szociális és esztétikai változást, a modern médiaelmélet...

FÜLÖP Géza – Hegyhátszentmárton, 1928. március 05-1998. május 13. – Idézett könyve *Az információ*. Budapest. 1996.

http://tfisportmenedzser.uw.hu/anyagok_files/kommunikacio/emberikommunikaciofejl.doc –letöltve: 2008. 08. 13. (*Az emberi kommunikáció (információ átvitel) fejlődése*)

forradalmi változást jelentett az emberiség történetében, ezért ő ezt a korszakot a „**beszéd forradalmának**” nevezte, ekkor az ember kiemelkedett az állati létből, s a munkavégzés során szerzett és teremtett információit átadta társainak, utódainak. McLuhan korszakolásában ezt **akusztikus kornak** nevezi.

Ebben a korszakban az információk tárolására és továbbítására egyaránt elegendő volt az emberi memória.

A következő nagy lépés a fejlődésben az „**írás forradalma**”, amikor az információtárolás függetlenné válik a megbízhatatlan emberi emlékezettől, megkezdődik az idő és a tér legyőzése, a primitív társadalom megindul a civilizáció útján.

A harmadik korszak a „**könyvnyomtatás forradalma**”, McLuhan ezt a korszakot a tipográfia korának, vagy más néven **Guttenberg galaxisnak** nevezte.

A negyedik a „**távközlés forradalma**” és az ötödik az „**elektronikus információfeldolgozás forradalma**”, a **Neumann galaxis**.

Az írás „forradalmára” azért volt szükség, mert az emberi közlésmódok általában az un. **természetes közlésmódok** csoportjába tartoztak. A mozdulatban, mimikában, hangjelben ugyanis közös vonás, hogy úgy továbbít információt, hogy bármilyen idegen eszközt használna ehhez. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a természetes közlésmód csakis az emberi szervezet kifejezési lehetőségeit veszi igénybe.

A közlésmódok fejlődése során az un. technikai közlésmódok úgy jöttek létre, hogy az ember a közlendője továbbításához valamilyen eszközt használt, például tam-tam dobos vagy éppen fába véste üzenetét, vagy nagyot ugorva az emberiség történetében, üzenetrögzítőt alkalmaz.

A gondolatok rögzítése tehát mindig valamilyen eszköz igénybevételével történik, s ilyen eszköz lehet maga az **ÍRÁS**...

AZ ÍRÁS KIALAKULÁSÁNAK LEGENDÁJA

Az ember ráébredvén emlékezete rövidegére, valószínűleg különböző jeleket, jelzéseket talált ki a fontos tudnivalók rögzítésére.

Egy i.e. 3300 körül keletkezett legenda szerint Enmerkar, Uruk város királya meg kívánta adóztatni Irán gazdag városát Arattát. Szándékát követ vitte Aratta urához, aki azonban arany és ezüst helyett csak viszont üzenetet küldött. Mivel a két uralkodó sehogyan sem tudott megegyezni, a követ állandóan utazgatott a két város között, melyeket hatalmas hegyek választottak el egymástól. A hírvivőnek a fárasztó

utazástól egyre fogyott az ereje, s végül annyira kimerült, hogy már képtelen volt elismételni a rábizott üzenetet. Enmerkar király ekkor fogott egy agyagtáblát, s arra az esetre, ha a követét ismét cserbenhagyná az emlékezete, felírta az üzenetet.

AZ ÍRÁS FUNKCIÓJA

Az írásról nagyon sokan, sokféle megközelítéssel és irányultsággal hajtottak már végre különböző kutatásokat. Az írás különféle, önálló és összefüggő dimenziókkal rendelkezik. Megállapításom szerint keletkezésének van korszakhoz köthető időbelisége, földrajzi térbelisége, készítőjéhez kapcsolódó pszichés, anatómiai, „genetikai” vetülete és az írófelületet, valamint az íróeszközt jellemző sajátosságai.

Az emberi társadalom kialakulása és az emberek társadalmi együttélése nem képzelhető el a gondolatok közlése, kicserélése nélkül. Az írás funkciója általában a közlés, amelynek sajátosságai a földrajzi tér és a történeti idő meghatározhatósága és a kulturális közlés reprodukálhatósága. Az írás másik funkciója szerint alkalmas az ember megismerésére, egészségi állapotának felmérésére az írásalkotás módja és az írás morfológiája alapján.

AZ ÍRÁS TUDOMÁNYOS MEGHATÁROZÁSA

Az írás társadalmi szükségszerűség, többféle megfogalmazás létezik a szakemberek és az „érdeklődők” körében. Néhány szakirodalmi példán keresztül mutatom be a fogalom széles tárházát.

A Magyar nyelv értelmező szótára szerint az írás szó a magyar nyelvben, több értelemben használatos:

- „1. Az ír igével kifejezett cselekvés; az a cselekvés, hogy valamit írnak.*
- 2. Ennek a cselekvésnek látható eredménye, mint íráskép.*
- 3. Az íráshoz, a nyomtatáshoz szükséges betűknek, írásjegyeknek valamely rendszere.*
- 4. A betűk, írásjegyek (rendszerének) ismerete, felhasználása, az írás, betűvetés készsége.*
- 5. Írott szöveg*
  - a.) olvasmánynak szánt nyomtatott szöveg,*
  - b.) felírás, felirat.*
- 6. Irodalmi, újságírói tevékenység; ennek a tevékenységnek eredménye, mint szellemi termék.*
- 7. A Biblia, Szentírás.*

8. *Irat, okirat, igazolvány.*

9. *A vert pénznek, érmének az az oldala, amelyiken az értékét jelző szám olvasható.*

10. *Vonalas mintájú, népi díszítőelemek rajzolása, festése és ennek eredménye.*

11. *Madártojáson látható vonalas minta, rajz.*”³³

A Révai Nagy Lexikon³⁴ meghatározása szerint „Azok a látható jelek, amelyek az egyes szavakat vagy egyes hangokat szemünk elé állítják.”

A Magyar Értelmező Kéziszótár így fogalmaz az írásról:

„Az a cselekvés, hogy valamit írnak. A leírt betűsorok képe. Írásrendszer. Írott szöveg. Pénznek, érmének az az oldala, amelyen az értéket jelző szám van. Kézimunka, dísz tárgy vonalas mintájú díszítése.”³⁵

Az írásanalitika számára néhány hasznosítható fogalmat az alábbiakban részletezek.

- Az írás egy *tudatos automatizált tevékenység*, amely szándékosan kialakított, bonyolult készség.³⁶ Az írás nem más, mint a gondolat megörökítése grafikus eszközökkel.
- Az írás a nyelv megjelenési formája, mondanivalónk rögzítése látható jelekkel, időbeli és **földrajzi távolságok** áthidalására és sok más célból.³⁷
- Írásnak nevezzük az írásjelek, például betűk rögzítését, lejegyzését valamilyen hordozón, olyan céllal, hogy azokból a későbbiekben értelmezhető szöveget hozzunk létre.

Az írás gondolatok, fogalmak kódolása, melynek fordított művelete az olvasás.³⁸

- Az írás, mint alkotó tevékenység a közlés egyik formája alapvetően fogalmazást, illetve kreatív írást jelent.³⁹
- Gyakran írásnak nevezik még a nagyobb irodalmi művek létrehozásának mesterségét. Ez az eredeti jelentés kiterjesztése, amely így a hosszabb szövegek írását is magába foglalja. Érdekes módon, ha ezt írógéppel vagy szövegszerkesztővel végezzük, azt mint fizikai tevékenységet gépelésnek

³³ *A Magyar nyelv értelmező szótára III.* Akadémia Kiadó. Budapest, 1960. 528-529.

³⁴ *Révai Nagy Lexikona X. kötet.* Hasonmás kiadás. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó. Budapest, 1992. 631.

³⁵ *Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY.* Akadémia Kiadó. Budapest, 1987. 600.

³⁶ LIGETI Róbert: *Az írástanulás pszichológiája.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.

³⁷ <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf> –letöltve: 2008. 08. 13.

(BAGDY Emőke: *A pszichológia és a grafológia viszonya*) 2009. 04. 20.

³⁸ KÉKI Béla: *Az írás története.* Gondolat Zsebkönyvek, Budapest, 1975.

³⁹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1s> (*Az írás kreativitása*) letöltve: 2008. 08. 13.

nevezik, míg a betűk, szavak és mondatok létrehozásában szereplő szellemi tevékenységet írásnak. Ebben az értelemben az írás a narratíva, a szépirodalom, a fikció, a versek és a levelek, továbbá egyéb írásművek – szkriptumok-előállítására vonatkozik.⁴⁰

- Az esetek többségében az írás a létrejövő szöveg későbbi elolvasása céljából történik, főként más emberek által. Kivétel lehet ez alól, például a napló vagy a szabad írás. A levelek között megkülönböztetnek fiktív és misszilis levelet attól függően, hogy ténylegesen elküldésre szánják-e.⁴¹
- Az emberi szellem fejlődésének két leghatalmasabb mozgatója a beszéd és az írás, de a legfőbb rögzítő és továbbörökítő mégis az írás.⁴²
- Az írás a gondolat rögzítése jelekkel. Ez egy általános meghatározás, amelybe beleférnek a preírások, például a közlekedési táblák, vagy a vallások jelei is. Egy lehetséges szűkebb meghatározás lehetne, hogy "az írás a beszéd rögzítése jelekkel" - viszont ez csak a fonetikus írásokra lenne használható. A látszólagos különbség miatt az írástörténészek rendre „kudarcot vallanak” azon, hogy a preírások szerepét nem veszik figyelembe.⁴³
- Az írás olyan szociológiai tényező, amelynek társadalomszervező, racionalizáló hatása van, ugyanakkor az írás racionalizáló hatása csak olyan mértékben érvényesülhet, amilyen mértékben az írás érvényesül, elterjed az adott társadalomban. Az írásbeliség fogalmának bevezetésével Hajnal István az írás társadalombeliségére utal, arra, hogy az íráshasználat mindig sajátos társadalmi kontextusban jelentkezik.⁴⁴
- Az írás, mint Allport⁴⁵ állítja, *"kikristályosodott, megdermedt gesztus"*, ami Bagdy Emőke szerint abban nyilvánul meg, hogy *„akaratom, vágyam, szándékaim pecsétjét rányomom a valóság viaszára. Jelet, nyomot hagyok,*

⁴⁰ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.

⁴¹ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.

⁴² VARGA Csaba: *Jel jel jel avagy az abc 30.000 éves története*. Frig Kiadó, Budapest, 2001.

⁴³ http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/2_1.htm (*Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai*) 2009. 04. 20.

⁴⁴ HAJNAL István (1892-1956) történész. Az ELTE tanára volt. Jelentősek összehasonlító írástörténettel, technikatörténettel, újkori magyar és egyetemes történettel foglalkozó munkái.

Hajnal István (1932): Európai kultúrtörténet - írástörténet. In: Glatz Ferenc (szerk.) *Technika, művelődés*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete 1993. 13-27.

⁴⁵ ALLPORT (Montezuma, USA, 1897. nov. 11.-Cambridge, 1967. okt. 9.): amerikai pszichológus, 1930-1967-ig a Harvard Egyetem (USA) pszichológia tanára. Jelentős díjakkal hivatalosan is elismert, nagy hatású, szintetizáló tudós. Elsősorban átfogó személyiségpszichológiai elméletéről híres.

*amelyben megjelenek önmagam is, bár az író az írásban éppúgy metajelenség¹, ahogyan a beszédben a kifejező személy mögötte, mégis benne van az expresszióban².*⁴⁶

Az íráskép-földrajz és az írásanalitika számára az írás fogalmára az alábbi megközelítést tartom elfogadhatónak:

Vass Kálmán írásról alkotott definícióját⁴⁷ továbbgondolva, a modern írásrendszerekből kiindulva és a mindennapi szóhasználat tartalmát elemezve az írás fogalmán az alábbiakat értem:

Alapvetően az auditív beszédet kiegészítő, rögzítő és az emberi gondolatnak erre a célra alkotott, speciális, egyetemlegesen elfogadott, viszonylag általánosan ismert jelentésű, vizuálisan érzékelhető, időhöz és térhez köthető jelekkel történő közlés, kifejezés, egyben mindezek megörökítése.

AZ ÍRÁSOK OSZTÁLYOZÁSA

Az írással foglalkozó szakma nagyon sokféle megközelítéséből megemlítem a földrajzi területek, a történelmi korszakok, etnikumok alapján történő osztályozás mellett az alábbiakat:⁴⁸

- a) A gondolatjelölés jellege szerint lehetnek: a nyelvtől független gondolatrögzítő rendszerek, és a nyelvet rögzítő fonetikus írások. A nyelvtől jobbra függetlenek a szimbólumok, a preírások és a képírások. A fonetikus írások közé tartozik a szóírás, a szótagírás, a mássalhangzós írás és a valódi betűírás.
- b) Az írástechnológia megkülönböztetése szerint: rótt, ecsettel festett, tollal írt, kőbe vésett, agyagba pecsételt, nyomtatott, karcolt, aranyból formált, ezüstbe vésett.
- c) A jelek grafikai összetettsége szerint: egyedi jel, ligatúra, jelmontázs, szembenézeti, felülnézeti, térbeli és mozgó modell.
- d) A grafikai formavilág jellege szerint: lineáris és képszerű.

⁴⁶ <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf> (BAGDY Emőke: *A pszichológia és a grafológia viszonya*) Bagdy Emőke klinikai szakpszichológus, pszichoterapeuta, szupervízor. A Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Tanszékének vezetője, egyetemi tanár. Tiszafüreden született, 1941-ben. Munkássága a klinikai és mentálhigiéniai pszichológia területén összpontosul. A relaxációs módszerek és az egészségmegőrzés, lelki önkarbantartás (pszichofitness) jeles hazai képviselője.

⁴⁷ VASS Kálmán: *A kézírás vizsgálata*. Közigazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1973. 16-17. oldalon található megfogalmazást is figyelembe véve.

⁴⁸ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.

- e) Az írás iránya szerint: balról jobbra, jobbról balra, bustrofedon⁴⁹, fentről lefelé, az óramutató járása szerint, csigavonalban.

AZ ÍRÁS JELLEMZŐI ÖSSZEGEZVE

- az írás a legfőbb rögzítő és továbbörökítő,
- az ókori időkben a magasabb műveltségre törő népek tudásukat féltették, igyekeztek megmenteni azt az enyészettől, s ezért kőbe vésték, agyagba égették, gondolataikat, terveiket. Ezért mondható az, hogy az írásnak konzerváló, megőrző szerepe van. Például: a régi hinduk arra szentelték, az életüket, hogy az értékes szövegeket az emlékezetükben tartsák és az ősi kiejtés, a hangsúlyozás épen tartásával továbbadják azt,
- az írás szolgálja a tekintélye tiszteletét. Az írás, míg nehezen megszerezhető tudomány volt, nem terjedhetett. Nem szolgálhatta az egyént. Kollektív, vallásos vagy hivatalos, társadalmi művelet maradt, amelynek szerepe a rögzítés volt, ahogy azonban egyre egyszerűsödött, a gondolatok áramlása is gyorsabb volt, a tudásvágy az írott szó legfőbb serkentője lett,
- erőteljes történeti öntudatot kölcsönöz. Például: a zsidók története a Bibliában,
- választékosabb és lassúbb művelet a beszédnél, kifejezéseit jobban megválogatja,
- a kópírás, a betűírás és a nyomtatás három döntő korszakot jelöl az írás és a könyv történetében. Az írás, mint gondolatterjesztő megőrkítő eszköz, vagy módszer. Könyv nélkül csak magánhasználatra és hivatali célokra alkalmas. Mára az írás és a könyv azonban biológiai egységbe fonódott.⁵⁰

2.1.2. AZ ÍRÁS TÖRTÉNETISÉGE

Mielőtt a mai értelemben vett írás kialakult volna, az emberek már kitaláltak és használtak olyan segédeszközöket, amelyek segítséget jelentettek az elfelejtett momentumok felidézésében, illetve fontos események, dolgok közlését is lehetővé tették. Ezeknek az írást megelőző jelrendszereknek a tanulmányozására lehetőségük adódik az afrikai, ausztráliai, csendes-óceáni szigetvilágban élő természeti népeknél,

---

⁴⁹ A görög írás soriránya kezdetben föníciai mintára jobbról balra haladó. A Kr.e. 7. századtól tűntek fel azok a feliratok, amelyek a görög írás soriránya kezdetben föníciai mintára jobbról balra haladó. A Kr.e. 7. századtól tűntek fel azok a feliratok, amelyek bustrofedon (ökörszántás) technikával készültek: az egyik sorban jobbról balra, a következőben balról jobbra írtak. A máig is használatos balról jobbra tartó haladási irány csak a Kr.e. 500 után vált elterjedté és véglegessé.

⁵⁰ <http://infokonyvtaros.atw.hu/muv/1.doc> –2009. 04. 20.

másrészt viszont az ún. civilizált népek is megtartották mintegy népszokásként régi közlésmódokat.

2.1.2.1. Az írás előzménye

Rováspálcák – illusztrálva a 14. számú ábra 1. képén -

Az emlékezet felfrissítését szolgálják, hiszen elsősorban a kölcsönadott értékeket, adósságokat tartották nyilván úgy, hogy az összeg nagysága a botra kerülő bevágások – rovások- módjából és számából derült ki. A rovásfákon jobbról balra követték egymást a jelek. Kelet-Európában a csikósok, juhászok és más állattartók a következő jelöléseket használták: egy, öt, tíz, ötven.

Angliában a 1834-ig szokás volt az adófizetést rováspálcákon nyugtázni. Ebben az évben égették el a rovásbotokat a parlament épületében, aminek hatására a parlament épülete kigyulladt. A rováspálcákra való feljegyzések hagyományát őrzi nyelvünkben a „sok van valakinek a rovásán” kifejezés. Bár a szokás már eltűnt, a nyelv még „emlékszik” rá.

Hírnökbot – bemutatva a 14. számú ábra 2. képén -

Részben az emlékezetet támogatták, de egyben titkos üzenetek küldésére is alkalmasak voltak ezek az ausztráliai őslakosok által kifejlesztett eszközök. Ha a feljegyzéseket maga a hírnök is el tudta "olvasni", akkor számára segítséget jelentett az üzenet tartalmának felidézésében - egyben igazolásként is használhatta egy-egy veszélyesebb küldetés esetén. Amennyiben a küldött nem ismerte az üzenetet hordozó jeleket, akkor a feladó és a címzett biztosíthatták annak titkosságát.

Csomójelek - látható 14. számú ábra 3. képén -

Ma is használjuk ezt a figyelmeztetést: "Köss csomót a zsebkendődre", ha arra hívjuk fel a másik ember figyelmét, hogy nagyon fontos dolgot kell megjegyeznie. A kínai hagyomány szintén a csomójeleket tartja az emlékeztetés legősibb eszközének. A kínainál jóval bonyolultabb csomórendszer maradt fenn az inkák, Peru őslakói hagyatékában. A 15-16. század fordulóján hatalmuk Peru, Bolívia és Ecuador területére is kiterjedt. Egy ekkora állam már nem nélkülözhetette a gazdasági kimutatásokat. A kipuk -így hívták a csomós fonalakat- gyakorlatilag statisztikák, tehát számadatok feljegyzésére szolgáltak. A kipu alapszínorból és rákötött mellékfonalakkból állt. A zsinór színe a tárgyat jelezte, amire az adatok vonatkoznak: pl. a sárga az aranyra, a fehér az ezüstre, a zöld a gabonára, a kék a vallás dolgaira, a

bíbor a hadsereg ügyeire, a vörös az inkák vagyontárgyaira vonatkozóan adtak mennyiségi felvilágosítást annak, aki meg tudta fejteni őket.

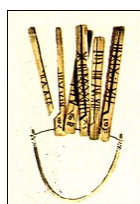
A rózsafüzér

Eredetileg a buddhista szerzetesek találták ki ezt az emlékeztető eszközt, amely különböző színű és nagyságú gömböcskékből állt, s a hívő ember számára megkönnyítette az ájtatosságok szabályos elvégzését. A katolikus egyház is ebben a funkcióban - bár más teológiai tartalommal felruházva - hasznosította saját hitéletében.

Kagylófüzér - látható 14. számú ábra 4. képén -

A Nyugat-Afrikában élő emberek üzenetváltásra használták, használják napjainkban is a kaurikagylókat. Ezeket a füzéreket arakónak hívják, és a kagylók száma, helyzete határozza meg az üzenet tartalmát. Pl. két kagyló nyílásával egymás felé fordítva a barátságot, fordított helyzetben pedig az ellenségeskedést jelzi.

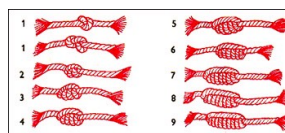
Az észak-amerikai indiánok is használtak kagylókat, de már nemcsak a szám, illetve a helyzet volt tartalmilag meghatározó, hanem a színek is, Ezeket a színezett füzéreket hívták vampumnak. Gyakran előfordult, hogy övet készítettek belőle, és ebbe szőtték bele magát az üzenetet.

1. kép
rováspálcák

2. kép
hírnökbot

3. kép
csomójelek

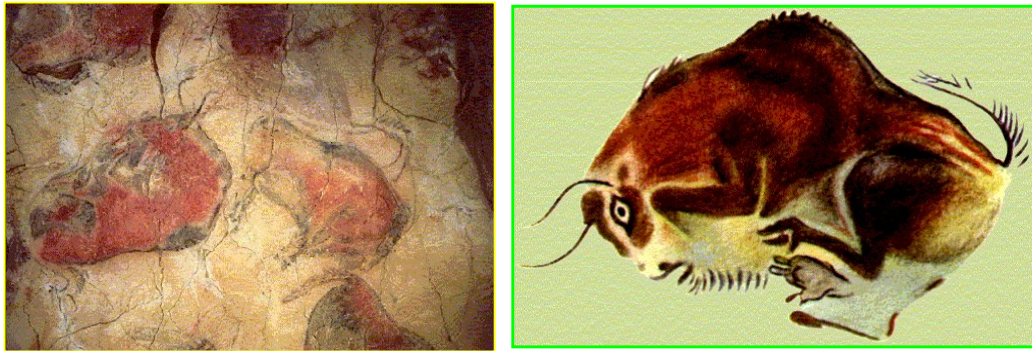

4. kép
kagylófüzér

14. ábra. *Az írást megelőző jelrendszerek*
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

2.1.2.2. A képírás és az írásjelek kialakulása

Évezredek múltak el, amíg a népek fejlődésük során eljutottak a betűvetés mesterségének kialakításáig. Az első írásformák, amelyekről tudomásunk van, képjellegű ábrázolások voltak. A 20. század első évtizedében bukkantak rá, a spanyolországi Santillana de Mar közelében, az Altamira barlangra, amelynek falain a jégkorszakból származó bekarcolt és kiszínezett állatrajzok, bölények, vaddisznók, vadlovak ábrázolatait fedezték fel. A nagy mennyiségű barlangrajzokból a 15. számú ábrán mutatom be a legszebbeket:

15. ábra. Az ősember közlési módja - barlangrajzok
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

A fejlődés következő fokán az ősember a barlang fala helyett már kőre, fára, csontra kezdte rögzíteni ábrázolatait. Ezek az ábrázolások nem voltak többé olyan pontosak, olyan részletezők és természethűek, mint a barlangbeliek. Kevés vonallal, vázlatosan, szinte csak a legszükségesebbet, a jellemzőt rögzítették. A kétféle ábrázolási mód idők folyamán mindinkább elkülönült egymástól. A barlangbeli ábrázolások évezredekkel előzték meg a művészi rajzolást, ugyanúgy, ezen logika szerint évezredekkel előzte meg a képírás a betűkkel való írást.

A képírás jeleit mind gyakrabban használták, s ennek következtében jelentőségük állandósult. A tárgyaknak csak a végletekig leegyszerűsített alakját rajzolták, és mindig azonos formában. Ha az egyiptomi hieroglifákat szemügyre vesszük, madárfejű oroszlán, sas, kígyó, madarak s egyéb állati alakok, bogarak, lótuszvirág, feltartott kezű s ülő emberek ábráit találjuk közöttük. Ugyanúgy felismerhetjük a legrégebb kínai és japán írott emlékeken, továbbá Asszíria, Babilónia, Perzsia ékírásaiban az emberi, állati és növényi formákat. A képírás jeleinek, ábráinak s azok jelentéseinek későbbi pontosabb rögzítése nagy jelentőségű lépés volt, aminthogy az írás újabb fejlődése folyamán még fontosabb jelenség volt az, hogy a szavakat szótagokra bontották, és minden egyes szótagot megfelelő jellel érzékeltettek. Ennek eredményeként, minthogy az egyes szótagok vagy hangzócsoportok gyakrabban ismétlődtek, a közlésre szánt írásjelek mennyisége jelentősen csökkent.

A kínaiak és japánok ezen a ponton megállottak. A kínaiak írása szó-, illetve fogalomírássá alakult, a japánoké pedig szótagírássá. A háromezer esztendő kínai írás reformjára bizottság alakult 1952-ben, s az volt a feladata, hogy a jelenlegi kínai írást egyszerűsítse, és fonetikus ábécét dolgozzon ki. A bizottságra nehéz feladat hárult, mert a bonyolult kínai írás megreformálása nagy tudományos felkészültséget kívánt. A feladat fő nehézsége az volt, hogy a jelnek a hangon kívül a hangsúlyt is

jelölnie kell, mert a kínai nyelv sok, különben azonos hangzású egytagú szavát csak igen széles skálájú hangsúlyozással tudják megkülönböztetni. A kínai írásreform latin betűs rendszert dolgozott ki, tehát szakított a régi írás rendszerével.

Az európai népek írásában további döntő lépés akkor történt, amikor az egyes hangokat külön-külön jelekkel érzékeltették. Ennek következtében a jelek száma mindössze 25-30-ra csökkent.

Nem minden nép alakította ki önállóan írását. Legtöbben a más népeknél bevált írásjeleket vették át, és a maguk céljára módosították vagy bővítették. Az európai népek ábécéje nem okvetlen európai eredetű. Ha az európai nemzetek ábécéjének betűi sorrend, alak és jelentés tekintetében meg is egyeznek egymással, ez semmi esetre sem az együttes fejlődésre, hanem a közösen igénybe vett idegen forrásra vall. Azon, hogy az egyes nemzetek ábécéi mégis eltérnek egymástól, nincs mit csodálkoznunk, ha meggondoljuk, milyen nagyfokú az eltérés az egyes hangzók kiejtésénél a különböző nemzetek beszédében.

2.1.2.3. Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai

Az írás az emberiség talán legnagyobb és legszélesebb horderejű találmánya. Létrejött csak az ember egy bizonyos intellektuális és társadalmi fejlettségi szintjén lehetséges. "Az intellektus bölcsője a beszéd", a beszédet - amely az írástalan társadalomban egyenlő a nyelvvel - pedig a kommunikációs igények fejlesztik, alakítják.⁵¹ Ez azt jelenti, hogy az írás megjelenése csak egy viszonylag fejlett nyelvállapotban lehetséges. Egyébként az ember társadalmi szerveződése is csupán egy fejlett nyelv birtokában érhet el olyan szintet, amelyen valós igénnyé válhat, hogy a nyelv segítségével az ember testén kívülre helyeződött tudattartalom térbeli és időbeli hatókörét kitágítsa.

Az írás minden valószínűség szerint a kereskedelem és az államszervezés igényeinek köszönheti a létrejöttét. A kereskedelmi szerződések, megállapodások természetüknél fogva megkövetelték az állandóságot. Nem meglepő hát, hogy a manapság ismert mintegy 750 ezer ékírásos mezopotámiai agyagtáblának a nagyobbik része gazdasági tranzakciókat rögzít.⁵² Másfelől figyelemreméltó az is, hogy a görög polisz határai kezdetben addig terjedtek, ameddig az emberi hang. Nagyobb államszervezeteket egyszerűen nem lehetett írás nélkül működtetni.

⁵¹ MARTINET, André: *Éléments de linguistique générale*. Librairie Armand Colin, Paris, 1967. p. 178.

⁵² ONG, Walter J.: *The Presence of the Word. Some Prolegomena for Cultural and Religious History*. New Haven and London, Yale University Press, 1967. p. 54.

A megszülető írás, a rajzok stilizálódása révén kialakult képírás azonban nem a hangzó nyelvi anyag rögzítését szolgálta, hanem autonóm rendszer, mondhatni egy új nyelv volt. Az írás és a nyelv találkozása tulajdonképpen már az írásfejlődés második foka. A hatókörében csupán a tárgyakra korlátozódó képírás révén az írás és a dolgok között közvetlen reprezentációs viszony jött létre, ugyanúgy, mint a hangzó szó és a dolgok között. Ám a képírás, majd ennek fejlettebb, kiterjedtebb hatókörű formája, a fogalomírás – ideogramma - nehézkesen és korlátozottabb körben kezelhető “nyelvnek” bizonyult a szimbolikus hangjelekkel működő hangzó nyelvhez képest. Az írást és a nyelvet egyszerre használó ember a döcögve funkcionáló grafikus rendszer hiányait megpróbálta a hangzó nyelvre támaszkodva pótolni, s elindult a fonetizáció folyamata, amely végül elvezetett a betűíráshoz.

Az írás eredetéről - miként a nyelvről is - kétfajta felfogás létezik. A monogenezis elmélete úgy tartja, hogy az írás valamikor tízezer évnél nem régebben Mezopotámiában jött létre, s azután innen terjedt el. A poligenezis-elmélet legalább hét egymástól független keletkezési hellyel számol.

Ezek a következők:

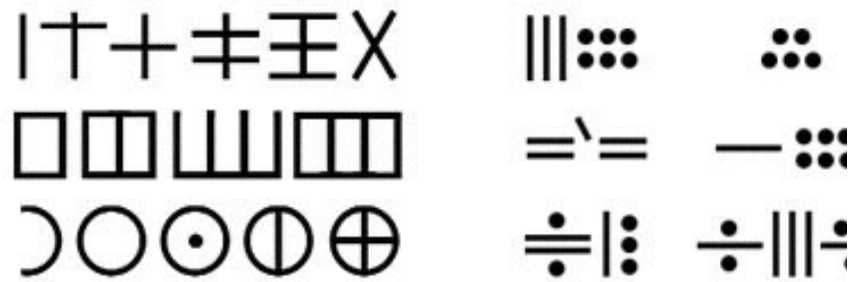
1. Sumer, a Kr. e. IV. évezred vége;
2. Egyiptom, a Kr. e. IV. évezred vége;
3. Égei-tengeri (hettita és krétai), a Kr. e. II. évezred eleje;
4. Kína, a Kr. e. II. évezredben;
5. Elámi, Kr. e. 3000 körül;
6. Indus-völgyi, Kr. e. 2200 körül;
7. Maya, Kr. e. 1. század.

Az utolsó három írást mind a mai napig nem sikerült megfejteni.⁵³ A szakirodalom nagyobb része a poligenezis-elméletet találja megalapozottnak.

A 16. számú ábrán egymás mellett vannak a 35-30000 esztendővel ezelőtt használt írásjelek és számjelek legjellemzőbb szeletei. Ezek együtt a teljes őskori írásbeliség képét, szellemiségét és esztétikai világát vetítik elénk, egy teljes körű, érett, világos szellemiségű kultúrát.

---

⁵³ Coulmas, Florian: Writing Systems. = Bright, William (ed.): *International Encyclopedia of Linguistics. Vol. 4.* Oxford University Press, 1992. p. 253.

16. ábra. 35-30 000 éves írásjelek és számjelek
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

Az ábrát szemlélve megállapíthatjuk, hogy a magasfokú emberi kultúra minden bizonnyal nem 35-30000 évvel ezelőtt kezdődött, mert ez már egy kész jelvilág. A számok és az írásjelek összetartoznak, érettek, letisztult gondolkodás termékei, nyoma sincs rajtuk valamiféle bizonytalan kezdetnek. Sőt, biztosak lehetünk abban, hogy e korban már kész volt minden szellemi büszkeségünk lényege, azaz a mai írásbeliségünk, festészetünk, szobrászatunk, geometriánk, racionalitásunk e kor gyermekei.

Az 17. számú ábrán 35-30000 éves számokat látunk Pont d'Arc-ból:

17. ábra. Pont d'Arc-i 35-30000 éves számok
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

E jelek természetesen bármik lehetnek, elsősorban játékos pöttyögetéseknek vélhetnénk őket. Azonban a felső kép jobb felső részén a hat pötty mellett három kis párhuzamos vonal is van, ez a jelegyüttes mindenképpen és egyértelműen szám.

Az őskorral foglalkozó kutatók a mai napig sem tudták egyértelműen megállapítani a barlangrajzok funkcióját. Mi célt szolgáltak? Csak tehetséges művészek akarták így bemutatni az őket körülvevő világot? Esetleg valamilyen esemény emlékét kívánták így megőrizni maguk és az utókor számára? Előfordulhat, hogy a rajzok mágikus hatalommal rendelkeznek, a vallási szertartásokon játszottak fontos szerepet?

A kérdések árnyalt és pontos megválaszolására a hatalmas időtávlat miatt nem valószínű, hogy sor kerülhet, az írás története kapcsán talán nem is ez a fontos. Számunkra igazán lényeges kérdés a rajzok átalakulása lehet. A kőkor korábbi szakaszaiból származó leletek nagyon élethűek, színesek - itt példaként a korábban már bemutatott altamirai vagy a Lascaux-ban talált barlangképek említhetőek. A mezolitikum - Kr.e. 9000 k. - Kr.e. 5000 k. - sziklarajzain mozgásban ábrázolták az embert és az állatokat, ráadásul egyre stilizáltabb formában, csak pár vonással, a lényegre szorítkozva utaltak az ábrázolandó tárgyra és a személyre.

Ez az átalakulás vezethetett el a képírás jeleihez. A képírás – piktográfia - jellemzője, hogy jelei bármilyen nyelven „olvashatóak”, hiszen nem hangértéket jelöl egy-egy ábra, hanem az ábrázolt tárgyra utal. A piktográfiából fejlődött ki a fogalomírás – ideográfia - akkor, amikor a jelek már nemcsak a konkrét tárgyra utaltak, hanem az ahhoz kapcsolódó elvont fogalmakra is. Így például a láb képe a menés, járás jelentését is kifejezte. Ez a változás azt feltételezi, hogy azok, akik e jeleket értelmezték, azonosan oldják fel, foglalják szavakba azokat. Mindehhez szükség volt egyfajta közmegegyezésre, hiszen komoly együttgondolkodást feltételezett az írás - olvasás képessége már ezen a viszonylag alacsony hatékonyságú szinten is.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy bár a valóság egyre nagyobb szeletét voltak képesek így rögzíteni az írástudók, az ideogrammak nem rögzítettek hangértékeket, ezért különböző népekhez tartozó, más nyelvet beszélő emberek is értették jelentésüket.

Amikor egy-egy jel már nemcsak egy fogalmat jelölt, hanem a szó hangalakját is kifejezte, akkor beszélhetünk a szóírás megjelenéséről, Ekkor vált lehetővé, hogy a hosszabb, többtagú szavakat egymás mellé rajzolt jelekkel ábrázoljanak.

A tudósok többsége a szóírást tekinti az írás legősibb formájának.

Az ismeretek bővülése, az új fogalmak, földrajzi vagy személynevek leírásának problémája azonban megkívánta az eddig használt írásmódszer átalakítását. A szavakat elemekre bontották fel: szótagokra, betűkre, így jóval nagyobb variációban álltak rendelkezésre. Azt az írásfajtát, amikor egy-egy rajzjegy már csak egy-egy szótagot jelöl, szótagírásnak, amikor egy-egy ábra egy-egy hangot érzékeltet, betűírásnak nevezzük.

2.1.2.4. Az ABC-ék kialakulása

A szóírás csak abban az esetben vizsgálható, ha ismerjük, **hogyan alakultak ki az ABC' -ék? Induljunk ki a mai ABC-ből.**⁵⁴

Ma négyféle ABC-t kell megtanulni az iskolában.

Külön abc ugyanis a kisbetűs **abc** és a nagybetűs **ABC**, továbbá mindkettőnek van nyomtatott és kéziratos változata is.

A kisbetűs abc-t állítólag Alkuin keresztény szerzetes találta ki 785 körül. Mások szerint e szerzetes nem is létezett és nem köthető egyetlen pillanathoz a kurzív írás megjelenése. Az írásfajtáknál erről részletesebben fogok szólni a 3.1.3. alfejezetben.

Vajon honnan származik a NAGYBETŰS jelsorozatunk?

A kérdésre eddig számtalan válasz született, de ezek kölcsönösen kizárják egymást. A legkülönbözőbb elgondolásokban csak annyi a közös elem, hogy e jelsoportot mindig mindenki valaki másoktól örökölte.

Az ABC eredetének kutatása során őskori világok tárulnak fel előttünk. Vessük össze a 18. számú ábra felső sorában látott régi latin jeleket a szkíta-hun-székely-magyar Kárpát-medencei székely-magyar ABC jeleivel. A felső sorban a magyar, alatta a kezdeti latin betűk láthatók, de nem a ma megszokott, hanem a betűk felépítése szerinti sorrendben:

magyar	I T + # E 1 0 B ^ \ / M L O W S S) D Q O P E
latin	I # O B ^ 1 X Y 4 K I Q W S D O

18. ábra. A magyar és a kezdeti latin betűk összevetése
(Varga Csaba nyomán szerkesztette Farkas László)

Ha ismerjük az eredeti latin jelképeket, akkor már kétségünk sem lehet arról, hogy a kettő mélyen összefügg egymással. Az összehasonlításból egyértelműen kiderül, hogy a székely-magyar ABC eredendően jóval régebbi, mint a latin ABC. Ezt igen egyszerű belátni: jól látható, hogy a latin ABC csak kivonata a felette lévőnek. Ennek az az oka, hogy a latin nyelv igen szegény hangzóiban, míg a magyar beszédben rendkívül sok a hang.

A székely-magyar ABC betűinek összessége, mint egységes jelsor, közel tízezer évig visszamenőleg követhető, 7000 év óta már biztosan használatos a Kárpát-medencében, ezt bizonyítja a Tordos-Vincsa-i lelet⁵⁵.

⁵⁴ http://www.varga.hu/IRASTORTENET/IRASTORTENET%20BEVEZETO_.htm –2009. 04. 20.

⁵⁵

A latin nyelvű írásbeliség csak jóval Róma megalapítása után kezdődött. A latin nyelv is ekkor "rázódott" össze több nyelvből. Tudni kell ehhez, hogy Rómát az etruszkok alapították, s csak 300 év múlva szerezték meg a fennhatóságot a beszivárgó, és gyorsan elszaporodó idegenek⁵⁶. Őket hívjuk keveréknyelvük elnevezésével latinoknak.

A 18. ábrát szemlélve megállapíthatjuk, hogy **kevesebből többet elvenni nem lehetséges**. Mindebből következik, hogy a székely-magyar ABC az ABC történetének fő ágához tartozik, a latin ABC pedig csak a sok mellékág egyike.

Kiegészítve az ebbieket a 19. számú ábrán a felső sorban a legalább 8-6000 évvel ezelőtti Kárpát-medencei leleteken - Tordos-Vincsa és más lelőhelyek -, az alsó sorban a ma is használatos székely-magyar ABC látható. Egyedül csak a hármaskereszt hiányzik, mert a W alakú jel végül is ugyanaz, mint az a jel, melyből a mai B született. Továbbá a fordított C jelnek több változata keletkezett mára.

19. ábra. 8-6.000 éves (felső sor) és a mai (alsó sor) székely-magyar ABC
(Varga Csaba nyomán szerkesztette Farkas László)

Az írásbeliség, s benne az ABC története tehát az "írott történelem" előtti időkbe nyúlik. A kérdés csak az, hogy mikor született meg ez a jelsor, s az e jelekkel való írásbeliség? A nyomok, a leletek elárulják, hogy valaha egy egységes nagy műveltség létezett Euráziában, hiszen például a kínai és a sumér írásjelek is a fenti, "vonal fölötti" ABC-ből épültek fel. A megtalált nyomok a Kárpát-medencébe, és még régebbi időket tekintve teljes Európába vezetnek bennünket.

A három, piktografikus jelekkel díszített táblácska 1961-ben került elő Erdélyben, Alsótárlaka (*Tărtăria*) faluban (Alsócsóra község, Fehér megye). A táblácskák korának meghatározását megnehezíti, hogy bolygatott rétegből kerültek elő. A táblácskák mellett talált kerámialeletek alapján keletkezésüket egyesek a középső neolitikum idejére, az i. e. 5. évezredben Erdélyben virágzó Vinča–Tordos-kultúra idejére tették. A kutatók egy része úgy gondolta, hogy amennyiben a lelet 7000 éves, akkor a világ legrégebbi "írásos" emléke került elő Tatárlakán. http://hu.wikipedia.org/wiki/Tat%C3%A1rlakai_lelet –2009. 04. 20.

⁵⁶ Mario ALINEI (Torinó, 1926.) nyelvészprofesszor, az Utrechti Egyetemen tanított 1959-1987 között. Nagy vitát kiváltó könyve a 2005-ben megjelent „*Ősi kapocs*”, amelyből kiderül, hogy a magyarok már jóval a "honfoglalás" előtt az európai térség nagy részén jelen voltak, s az is, hogy a régészeti kutatások eredményei szerint az etruszkok ősei a Kárpát-medence területéről származnak. <http://ekultura.hu/olvasnivalo/reszlet/cikk/2005-04-02/mario-alinei-osi-kapocs-a-magyar-etruszk-nyelvrokonsag> –2009. 04. 20.

Ezek a gondolatok komoly összefüggés megfogalmazására adhatnak alapot az írás, a földrajzi szféra és a kultúra között, ami dolgozatom egyik tézise és alapgondolata.

Minden nemzeti írásban – a helyesírási szabályok változása mellett – az írástanítás történeti alakulása során több kézírástípus, írásmód, s ezeken belül több altípus – iránybetűk és azok írásának rendszere – nyert hosszabb-rövidebb időre, általános vagy helyi érvényű elsőbbséget. Figyelembe véve, hogy a magyar írásbeliség, a székely-magyar ABC fontos szerepet tölt be, ezért bemutatom azokat a magyar ABC-típusokat, amelyek az idők folyamán „használatban” voltak.

Magyarországon⁵⁷ az **állóbetűs**, kapitális, illetve a kötővonalakkal ellátott unciális írást a 17-18. században a **jobbradólt kurzív** írás váltotta fel. A 18. század igen sokféle írásmódja között egyre inkább elterjedt a kísérő vonalakkal és cifrázatokkal díszített ún. irodai írás. A többféle írásmód egyidejű használata később is megmaradt, ugyanis az iskolák államosítása előtt a népiskolákban, az állami, városi, felekezeti és a kisebbségi iskolákban – azonos időszakban – különböző szerzők tankönyveit használták és nemcsak eltérő irányításokat, hanem más írásmódot is tanítottak.⁵⁸

A 19. század második felében és a 20. század első harmadában az uralkodó írásmód a **szépírás** volt. Egyes iskolatípusokban –a rajzoktatás keretében- még az ún. díszítő írást, illetve rondairást is tanítottak. Az 1925-ös tanterv szerint a népiskolák I. osztályában az olvasással együtt, a II. osztálytól önálló tárgyként, az V-VI. osztályokban a fogalmazással együtt történt az írás tanítása. Ezt a tantervet többen bírálták, ezért a **zsinórirás** került előtérbe Luttor Ignác⁵⁹ kezdeményezésére. Emellett találkozhattunk még az ún. díszítés nélküli meredek írással és az ún. gömbölyű állóbetűs írással is, illetve 1946-tól az ún. blokkírással. Az iskolák államosítása – 1948. június 15. – után megszűnt az írástanítás és a tankönyvkiadás sokszínűsége. Az 1950-es tanterv egységes követelményként állította fel – az angol unciális és a

⁵⁷ VASS Kálmán: *A kézírás vizsgálata*. Közigazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1973. 32-49. És a 77. oldalon található megfogalmazást figyelembe véve.

⁵⁸ A hazai írástanításban 1920. és 1963. között használt ábécés könyveket és a fontosabb rendelkezéseket Szilák Jolán és Molnár Rezső foglalták jegyzékbe „*Következtetés az írószemély életkorára az iskolákban tanult betűformák alapján*” címmel a *Belügyi Szemle* 1964. Évi 10. számában 114-125. oldalon.

⁵⁹ LUTTOR Ignác (Székesfehérvár, 1898. szept. 2. – Budapest, 1958. nov. 30.): rajz- és íráspedagógus, iparművész. Megalapította és kidolgozta az írástanítás fejlődéstörténeti-életteni (biogenetikus) módszerét, a zsinórirást, melyet 1932-től tanítottak az iskolákban, 1936-1946 között a bp.-i elemi iskolák első osztályaiban kötelező érvénnyel oktatták, és 1940-ben bevezetését országos érvényűen vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet írta elő.

zsinórirásból kialakított – **egyszerűsített álló írás** alkalmazását. Az írott betű tanításának késői kezdete megnehezítette a tantervi követelmény elérését, azt, hogy a tanulók a IV. osztályban eljussanak a folyóírás biztos alkalmazásáig, ezért 1955-ben egy átmeneti tanterv keretében kísérleti tankönyveket adtak ki. Egy tanítási év tapasztalatai alapján 1956-ban új általános iskolai tanterv született, amely szerint az I. osztályban álló jellegű, karikára épített és ún. **c-s kötésmóddal** összekapcsolt, egyszerűsített, folyamatos írást – 1956-os normairást- tanítottak. Ezen az írásmódon nem változtatott az 1963-ban bevezetett általános iskolai tanterv sem, annak ellenére, hogy a tanulók írása az alsó tagozat befejezése után erősen romlott, olvashatatlaná vált és az írás gyorsasága nem érte el a kívánt szintet. A problémák tisztázására három budapesti és három vidéki (hatvani, gyöngyösi és lőrinci) általános iskolában íráskísérletet indítottak. Az 1965/66-os iskolai évben a módosított álló írás, majd a **75°-os jobbradólt írás** tanítását kezdték meg. Részleges változást jelentett az 1978-as törvény bevezetése, amely négy programot engedélyezett. A nyolcvanas évek második felében a liberalizálódás légkörében, majd a rendszerváltással több program jelent meg. Mindegyik programra jellemző az adott eszközrendszer alkalmazása. A használt módszerek: 1. Hangoztató-elemző-összetevő módszer szóképes előprogrammal (1978); 2. Globális módszer (1980); 3. Az olvasás-írástanítás a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelésben (Zsolnai-programban - 1985); 4. Intenzív-kombinált program (az integrált anyanyelvi nevelési program része -1987). **Ma a modern álló írás és az enyhén jobbra dőlt írás az elfogadott normairás.**

Az előző gondolatszerű felsorolás kiinduló alapot adhat az íráskép-földrajz számára annak kutatására, hogy a többször megváltoztatott írástanításnak mennyiben volt szakmai oka, vagy mennyiben lehetett a politikának, a geopolitikának, a magyar kultúrának befolyásoló hatása.

A továbbgondolkodás érdekében az előzőekben felsorolt magyar ABC típusokat illusztrálom az 1-4. számú mellékletekben.

2.1.3. AZ ÍRÁSCSALÁDOK FAJTÁI

Kapcsolódva a korábbi részekhez a következőkben néhány olyan írásformát, íráscsaládot⁶⁰ mutatok be, amelyek gondolkodtatásra készítenek, például hogyan

⁶⁰ <http://mek.niif.hu/03100/03195/html/iras4.htm> (LÁNG Attila D. ÍRÁSKALAUZ-a alapján)-2009.04.20.

keletkezettek, milyen hatások mentén fejlődtek, milyen tényezők befolyásolhatták, befolyásolhatják jelenlegi állapotukat.

2.1.3.1. Legfontosabb íráscsaládok

Nyugati íráscsalád

KOPI. A görög ábécét használja kissé módosított betűformákkal és néhány kiegészítő betűvel. Az Egyiptomban ma is élő kopt keresztények vallási nyelvét írják vele.

SZÍR. Az arabra hasonlító, jobbról balra haladó írás, amellyel a szír nyelvet, a Közel-Keleten és Délkelet-Indiában élő ortodox keresztények liturgikus nyelvét írják; a nyelv sokak anyanyelve is. Példa a *20. számú ábra 1. képén* látható.

Bráhmhi íráscsalád⁶¹

BALINÉZ. A Bali szigetén beszélt balinéz nyelv írása, a keleti bráhmhi csoportba tartozik.

BATAK. A Szumátra szigetén beszélt batak dairi nyelv hagyományos írása; ma már inkább latin betűt használnak. A keleti bráhmhi írások közé tartozik.

BUGINÉZ. A Celebesz szigetén beszélt buginéz és makaszar nyelv írása, a keleti bráhmhi írások közé tartozik. Látható a *20. számú ábra 2. képén*.

BURMAI. A burmai nyelvet és Burma számos kisebbségi nyelvét írják vele, a délkeleti bráhmhi csoportba tartozik.

JÁVAI. A Jáva szigetén beszélt jávai nyelv írása, a keleti bráhmhi csoportba tartozik.

KHMER. Kambodzsa hivatalos nyelvének, a khmernek írása, a délkeleti bráhmhi csoportba tartozik. Példa a *20. számú ábra 3. képén* látható.

LAO. Laosz nyelvének, a laónak írása, a délkeleti bráhmhi csoportba tartozik.

SZINGALÉZ. A Srí Lankán beszélt szingaléz nyelv írása, amely a déli bráhmhi csoportba tartozik.

TIBETI. A Tibetben beszélt tibeti nyelv írása, amely az északi bráhmhi csoportba tartozik. Példa a *20. számú ábra 4. képén* látható.

---

⁶¹

A bráhmhi íráscsalád, egyszersmind Ázsia legtöbb írásának átfogó képét adja Eden GOLSHANI *Scripts of All of Asia* című összeállítása (<http://www.geocities.com/Athens/Academy/9594>).

- az egyiptomi hieroglifikus és démotikus írás,
- a fülöp-szigeteki tagalog írás (keleti bráhmi),
- a mikmak indián fogalomírás,
- a maja írás,
- a Húsvét-sziget rongó-rongó írása...

Az írásfajtákat tovább vizsgálva, - most már nem konkrét íráscsaládhoz igazítva -, egy másik aspektusból is meg lehet közelíteni s ez a különböző történelmi korszakokban kifejlődő írások.⁶² Bemutatom a korai időkben kialakult írásfajtákat csakúgy, mint az európai írások alapjául szolgáló hangjelölő, betűírás különböző típusait.

Az írásfajták tanulmányozása során egyes népek kultúrájába is betekintést adok, és figyelmet érdemel az is, hogy **miként befolyásolta egy-egy írás megjelenése az adott nép kultúráját. Ez az értekezés egyik tézise és az íráskép-földrajz egyik funkciója is.**

2.2. AZ ÍRÓESZKÖZÖKKEL ÉS AZ ÍRÓFELÜLETTEL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓK ÖSSZEGZÉSE

Az írások formai megalkotására alapvető hatással van a különböző íróeszközök megjelenése és használatba vétele. Az íróeszközök felsorolása ezen kívül azért is fontos, mert az írásanalitika szemléletének egyik fontos alkotóeleme.

2.2.1. ÍRÓESZKÖZÖK

Gondoljuk el, hogy a felsorolt írásképeket, jeleket milyen íróeszközök használatával lehetett, illetve lehetne rögzíteni. Bizonyára volt egy pillanat a történelem korai időszakában, amikor az egyik barlanglakó először valamiféle jelet hagyott maga mögött egy sziklán vagy a barlang falán.

Elképzelhető, hogy ezek az első jelek csupán csak úgy keletkeztek, hogy valaki a hamutól, faszéntől vagy sártól beszennyeződött kezét beletörölte egy világosabb színű sziklába. Ezek a legelső jelek véletlenül is létrejöhetnek, de amikor ténylegesen rájöttek, hogy jeleket lehet céltudatosan hátrahagyni, akkor újra meg újra megismételték. Valamikor ebben az időben születhetett meg a jel- és az üzenetküldés, ami egyszer s mindenkorra megváltoztatta a világot. Nagyon sok idő

⁶² <http://vic.mkm.sulinet.hu/tori/szakkor/irast/ireloz.htm> (az írás előzményei- KÉKI: *Az írás története*. Gondolat Zsebkönyvek. Budapest, 1975.) alapján –2009. 04. 20.

telhetett el az első jelek és a részletes és színes barlangrajzok készítése között. Barlangrajzokról nagyon sok könyvben található másolatokat. Egyszerű rajzoknak tűnnek, de valójában igen nehezen lehet őket lemásolni, s nagyon ügyesnek kell lenni hozzá. Az ősemberekhez hasonló jeleket mi is készíthetünk szénrel papíron, vagy krétával a táblán, illetve a járdán. A **szén** tulajdonképpen elégett fadarab, a **kréta** pedig egyfajta kőzet. Használat közben észrevehetjük, hogy a kréta elkopik, miközben egy része ott marad a felületen.

Korai iskoláséveink egyik tevékenysége volt a különböző formák és minták papírra nyomtatása olyan szivaccsal vagy krumplival, amelynek a felszínébe valamit belefartunk, így készül az **ofszet**, amely színes síknyomtatási eljárás, amelynek „modernebb” változata, amikor a közbeiktatott vékony gumihengerről kerül a papírra a tinta.

Tollak, amelyek a növényekhez hasonlóan működnek, a hajszálcsovesség elve alapján. Nagyon sok toll működik ezen az elven: a tinta a „hajszálcsovesség” elvét kihasználva jut el a betétből attól a pontig, ahol a tényleges írás megtörténik.

A **rostvégű** tollak esetében a rostok láthatóak is a toll hegyén. A rostok között található kicsiny rések olyanok, mint apró kis csatornák, amelyekben a tinta úgy áramlik, mint a víz a növény szárán. A porózus rostvégű tollak, a golyós tollak és a töltőtollak működnek a hajszálcsovesség elvén.

A legújabb „**gél** tinta technológia” során a tinta szilárd állapotban található a toll belsejében, s a golyó mozgása teszi folyékonnyá. Az ilyen tollak tintaadagolását a gravitáció segíti.

A legtöbb íróeszköznek megvan a sajátos előnye. Mindazonáltal, kevés kínálja azt a rugalmasságot, amelyet egy töltőtoll képes nyújtani, amely igazán vissza tudja adni az írás természetes karakterét és stílusát a kézírás esetén. Mondhatjuk, hogy a töltőtoll összeállítása olyan, mintha egy gépet szerelnénk össze, amely egy precízen ellenőrzött szivárgást szabályoz. A tintát a megfelelő mennyiségben és a megfelelő sebességgel kell a tintatárolóból áramoltatni a különböző papírfelületekre. Ez a toll képes erre, s ez teszi oly különlegessé.

A tollakat és a **tintát** egymástól függetlenül külön-külön fejlesztik, finomítják és kombinálják annak érdekében, hogy a tökéletes kommunikáció lehetőségét kínálhassák fel. Az írás folyamatában szinte csak a tollra irányítják figyelmünket, habár tinta nélkül nem is létezhetne az írás. A szokványos töltőtollak tintáját színezzük festékkel, vagy pigmentanyagokkal, mivel ezek folyamatosan jó vizuális

kontraszthatást keltenek, amikor papírra kerülnek. A tintának igencsak hathatósnak kell lennie, amikor különösen rostos, nagy nedvszívó képességgel rendelkező papíron alkalmazzuk, valamint azon papírok esetében, amelyeket a hintóporhoz hasonló felszíni „hézagpótló” anyagokkal látnak el annak érdekében, hogy nagyfokú egyenletességet érjenek el. A tintának gyorsan meg kell száradnia, lehetőleg a papíron és nem a tollban. Ezen kívül a tintának tisztán kell tartania a toll belsejét, s nem szabad olyan üledékanyagokat létrehoznia, amelyek eltömíthetik a kicsiny tintacsatornákat. A tintát úgy készítik el, hogy egyenletesen folyjék a toll fém és műanyag felületein. Úgy tervezik őket, hogy nehegy rozsdásodást vagy kárt okozzanak a fényes és gyakran értékes fém részeknél. Ha a mai ember számára rendelkezésre álló összes íróeszközt vizsgáljuk, akkor igencsak meglepődhetünk a széles választékon.

Sokak szerint a **töltőtoll** az „íróeszközök királya”.

Az írás tényleges folyamata számos mozdulatból áll: A vastag és vékony vonalak „erősségét és árnyalatát” azáltal kapjuk meg, hogy a tollhegy villája kinyílik, amikor lefele ható nyomás éri az író egyéni írásstílusá szerinti. Ez a tulajdonság sokkal jobban érvényesül, ha jó minőségű töltőtollat használunk. Mivel a tollszem folyamatosan „súrlódó mozgással” mozog a papíron, ezért nagyon keménynek kell lennie. Ahhoz, hogy megadjuk a tollhegynek a kellő tartósságát, egy kicsiny gömböcskét helyezünk el a tollszemen, amely általában nagyon kemény fémből készül, például irídiumból vagy ruténiumból. Ennek a gömböcskének szintén hasítottnak kell lennie, akárcsak a tollhegy többi részének. Magyar vonatkozású egy másik íróeszköz, a **golyóstoll**, amelyet a mai működési formájában Bíró László⁶³ talált fel, tökéletesített és szabadalmaztatott.

A golyóstollak a sűrű olajbázisú tintájukat a golyó segítségével juttatják a papírra, amint a golyó az írófelszínen gördül. A golyóstollak robosztusak és a kíméletlen munkakörülményeknek is ellenállnak. A húzott vonal vastagságát a golyónak az a része határozza meg, amely a papírral érintkezik. Talán meglepő lehet, hogy a

---

⁶³ Bíró László József (Budapest, 1899.09.29. Buenos Aires, 1985.11.24.) a golyóstoll feltalálója, újságíró, festő. Bíró első golyóstoll-szabadalmát *Töltőtoll* néven 1938.04.25-én jelentette be a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróságnak. Nem sokkal utána, 1938.11.23-án *Pépes halmazállapotú tinta és hozzá tartozó töltő-toll* címmel jelentett be újabb szabadalmat. Argentínában 1940-től önállóan kísérletezett. Az első rendszeres eladásra gyártott golyóstollakat 1945-től *Eterpen* néven árusították. Az új íróeszköz *-Biropen* néven- gyorsan elterjedt az egész világon. 1985.11.24-én halt meg új hazájában, születésnapja, 09.29-e 1986-tól *Dia del Inventor* (a Feltalálók Napja) Argentínában.

golyóstollakban levő golyó tulajdonképpen a papíron történő tovagördülése révén viszi fel a tintát a papírra. A golyóstollaknál használt tinta rendkívül sűrű. Még a melasznál vagy a szirupnál is sűrűbb, és különböző olajokból valamint festékanyagokból készül. A golyóstollakat nagyon sokáig lehet használni.

Ha egy Parker golyóstoll betéttel folyamatos egyenes vonalat húznánk, akkor az több, mint öt kilométer hosszúságot is elérhetne. Míg meghúznánk ezt a vonalat, a betétben levő kis golyó több mint hárommilliószor fordulna körbe. A gravitáció segítségével jut a tinta az üregében elhelyezkedő golyóra. Amint a tollat mozgatjuk a papíron, a golyó forog, s ez által tinta kerül a papírra. A golyó sokszor kevesebb, mint fél milliméter átmérőjű. Mit gondolhatunk, hányszor fordul meg a golyó, miközben egy egyméteres vonalat húzunk? Körülbelül 636-szor.

A **ceruzák** azért fognak, mert a ceruzabél kopásával nyomot hagy a papíron írás közben. A hagyományos faburkolatú ceruzákat ki kell hegyezni. A modern, finomított ceruzabéllel ellátott ceruzákkal állandó vastagságú egyenletes vonalakat lehet húzni anélkül, hogy faragni kellene őket.

A hagyományos ceruzákat faburkolattal és annak a közepén keresztülfutó ceruzabéllel készítették. Ezek már rövid idejű használat után is eltompultak, s ki kellett őket faragni, hogy hegyes legyen a végük. A fő oka annak, hogy miért szereti sok ember a grafitceruzát az, hogy ki lehet radírozni azt, amit vele írunk. A faburkolatot általában cédrusból készítik, vagy valami ehhez hasonló könnyen faragható fából. A ceruzabetét pedig egy olyan keverék, amely a feketeség miatt grafitból, szénből és a keménysége miatt kaolinból áll. A ceruzabetétet kiégetik, hogy kemény legyen, majd pedig két réteg fa közé ragasztják. Ezután a „szendvicset” kilenc külön ceruzára vágják szét, amelyeket ki kell még hegyezni.

A ceruzák keménységének meghatározásához még ma is jeleket használunk, mint például a HB, ami azt jelenti, hogy Kemény Fekete - Hard Black.

A ceruzabél készítésének mai, **modernebb** módja a nyomógombos- és a töltőceruzáknál az, hogy grafitot használnak a feketeség eléréséhez és polimer gyantát az egyenletes felülethez és az erőteljességhez. Ezen anyagok segítségével a ceruzabetét olyan finommá lehet tenni, hogy nem lesz szükség a faragására, és oly egyenletessé, hogy sokkal kellemesebb lesz a vele való írás.

A **roller írón**, amely vízbázisú folyékony tintával és a toll végén elhelyezkedő golyóval van ellátva, a rostvégű tollakhoz hasonlóan működik. A tinta a

hajszálcsoveken keresztül a golyóra folyik a tintatárolóból. A golyó egy egyenletesen gördülő mechanikai kenőszerkezetként működik.

A felsorolt íróeszközök alapvető elemei az íráskép létrehozásának. Vizsgálata, kutatása és történelmi korbá, földrajzi környezetbe való elhelyezése az íráskép-földrajz feladata és lehetősége, ugyanúgy, mint az írófelület esetében. Ez a gondolat az értekezés egyik tézise.

2.2.2. ÍRÁSFELÜLETEK

Az íróeszközökön kívül külön meg kell említeni, mint az íráskép megjelenítésére szolgáló másik eszközt, az írófelületet. A **különböző írásmódok** kialakulását, fejlődését döntően befolyásolták a rendelkezésre álló **anyagok**.⁶⁴

Az íróanyagok tulajdonságai - érdekessége, simasága, az író toll milyensége - minden időben jelentősen befolyásolták az írásformák alakulását. Drágaságuk vagy olcsóságuk viszont nagymértékben fékezte, illetve előmozdította az egyes korok és társadalmak íráshasználatát.

Kezdetben minden nép kőre, fára, csontokra vagy agyagtáblára írt. A helyi adottságoktól függően – a fejlettségnek már magasabb fokán – tértek át a növényi rostból készített „papírra”. Az egyiptomiak a **papíruszt**, a mayák, aztékok a **fügefaháncsot és az agave** rostjait használták erre a célra. A kínaiak **bambusz rudakra** rótták írásjeleiket. A fejlődés magasabb fokát jelentette a megfelelően kikészített állatbőr a **pergamen** alkalmazása. A pergament eleinte szintén tekercsként használták, de hátrányai (nagyobb súlya) és előnyei (mindkét oldalára lehet írni) a kódex forma elterjedéséhez vezettek. Ezeket az anyagokat ma már kiszorította a legfontosabb, legelterjedtebb információhordozónk a **papír**. A kínaiak már időszámításunk első évszázadaiban ismerték, viszont Európába csak 1150 körül került arab közvetítéssel, akik az első papírmalmot is létrehozták.

A paleográfiai kutatás azt derítette fel, hogy a **latin** írás emlékei - eltekintve a cserépre, kőre, fémekre, vagy más hasonló szilárd anyagra vésett és karcolt feliratoktól - általában viaszos táblácskákon, papiruszon, bőrhártyán – pergamenen -, vagy papíron maradtak ránk.

A **viaszos táblák** - tabulae, tabellae ceratae, cerae - előzményeinek az ókorban rendkívül elterjedt fatáblácskák tekinthetőek. A falapocskára - a késői középkorban a

⁶⁴ <http://mek.niif.hu/03200/03226/html/jako14.htm> (JAKÓ Zsigmond-Radu Manolescu *A latin írás története*) alapján –2009. 04. 20.

reá ragasztott papírra - náddal írták a szöveget, melyet, ha már nem volt rá szükség, lemostak. A mindennapi íráshasználat számára azonban még praktikusabb íróanyagot jelentettek a viaszozott fa-, illetve elefántcsont táblácskák. A táblácskák vékonyan viaszozott felületére bronz-, fa- vagy csontvesszővel - stilus - karcolták a betűket. Ugyanennek az íróeszköznek a széles, lapos felső végével törölték le a régi szövegeket, és simíttgatták el a viaszt az új íráshoz.

A **papirusz** – papyrus - az ókori latin írásemlékek klasszikus írófelülete. Használatát a rómaiak a görögöktől vették át, akik viszont az egyiptomiaktól örökölték. Készítéséhez a nyersanyagot a nádszerű papirusznövény szolgáltatta, mely a Nílus középső folyása mentén és deltájában, valamint Szíriában az Eufrátesz vidékén díszlett. Az okleveleket és a misszilis leveleket ugyanúgy erre az anyagra írták, mint az irodalmi szövegeket.

Az **íróhártya** - membrana, charta pergamena, pergamenum - állati bőrből előállított íróanyag. Cserzéssel kikészített bőrt írófelületként Egyiptomban és Elő-Ázsiában ősidők óta használtak. Az ókori hagyomány az új íróanyag feltalálásának dicsőségét Pergamon könyvbarát királyának, II. Eumenésznek - i.e. 195-158 - tulajdonítja. Valószínűbb azonban, hogy Pergamonban csak tökéletesítették a bőr kikészítésére szolgáló ősi eljárásokat. Európa déli tájain többnyire juh- és kecske-, északi részein viszont borjúbőrből készítették az íróhártyát. Megjegyzendő, hogy a régi magyar forrásokban emlegetett „kutyabőr” sem jelent az előbbiektől különböző íróanyagot, mivel a bőrnek a hús felőli, tehát az írásra alkalmas rétegét nevezték kutyabőrnek.

A hártýáknak egészen különleges csoportját alkotják az ún. **palimpszesztek**. A korai középkorban szokásos volt az egyszer már felhasznált hártýákról az érdektelenné, vagy érthetelenné vált szövegeket lemosni, vagy lesikálni és a drága íróanyagot újból hasznosítani. Az ókori latin és görög irodalomnak sok emléke pusztult így el. A középkorban általános szokás volt, hogy az eretneknek minősített szövegeket palimpszesztálással semmisítsék meg, így ugyanis anyagukat újból felhasználhatták.

A **papír** - charta papyri, charta bambycina, charta cuttunea, charta pannucea, papyr - szintén Keletről származó íróanyag. Készítését, a régészeti leletek bizonyága szerint a kínaiak találták fel időszámításunk előtt, jöllehet az írott hagyomány azt az i.sz. II. században élt Csáj-Lun nevű császári hivatalnok nevéhez fűzi. A kínaiaktól a papírt 610 körül a koreaiak közvetítésével a japánok, a 8. században pedig az arabok is átvették. 1000 körül Marokkóban, majd pedig a 12. században az arab birodalom

legtávolabbi tartományának számító spanyol félszigeten is meghonosodott az új iparág, a papírmalom.

Az írás létrehozásának fontos „kelléke” még az **írás technika**. A sajátos kar-, kéz- és tolltartás, illetve az egész írásművelet ismeretében ugyanis érthetőbbé válnak mind a betűk alakját, mind pedig az írás összképét befolyásoló tényezők. Az írás technika megismeréséhez azonban a paleográfusnak viszonylag kevés és nem minden tekintetben pontos forrásanyag áll rendelkezésére.

2.3. AZ ÍRÁSOK HATÁSA AZ EMBERI KULTÚRÁRA

Az esetek többségében a tudósok részéről komoly erőfeszítéseket igényelt egy-egy régi írás megfejtése, sőt vannak még olyan írások, amelyeket mind a mai napig nem sikerült megfejteni. Röviden jelzem azokat az írásokat, amelyekről információkkal rendelkezünk és nyomon követhető a kultúrára kifejtett hatása:

- I. Az ékírás
- II. A föníciai írás
- III. A hieroglif írások világa
- IV. A héber írás
- V. Az arabok írása
- VI. A görög írás
- VII. A latin írás betűinek nyomában
- VIII. A szlávok írása

I. Az ékírás

Latinul a cunens szó éket jelent, ezért az ékírást cuneiform írásnak is nevezik. Mezopotámia területén nagy népmozgás játszódott le. Már az ókorban is sok nép élt itt váltva egymást a hatalomban. Ami azonban közös bennük, az az ékírás használata. A sumérek hozták létre az ismert legrégebbi városállamokat a térségben, és a Kr.e. 4. évezred utolsó századaiban már ismerték az írás tudományát. Ez az idő egyezik azzal, amikor Egyiptomban is kialakult az írás, de a két nép önállóan jutott el idáig, kultúráik között nagyon valószínűtlen, hogy érintkezés alakult volna ki. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a legrégebbi sumér írás és a hieroglifák alapvetően különböző jeleket tartalmaznak.

A sumér írás is kezdetben tárgyakat jelölt leegyszerűsített, stilizált formában, majd ezek a kis ábrák összekapcsolódnak a szavak hangalakjával, s ennek következtében

egy-egy szó jele már csak hangsorként szerepelt egy hosszabb szóban. A jelentés egyértelművé tételére determinatívumokat használtak. Ez a fejlődés gyakorlatilag megegyezik az egyiptomiak írásával, a fő törvények azonosak. A sumér írás és a hieroglifák azonban bizonyos pontokon eltérnek egymástól. Látható a *22. számú ábra 1. képén*. Egyrészt a sumérok jelölték a magánhangzókat is, másrészt az íráshoz használt anyagok természetéből adódóan más formákat alakítottak ki.

II. A föníciai írás -az első betűírások

Az ábécé kialakulásának ideje, helye vitatott témája az ilyen tárgyú kutatásoknak. Az megállapítható, hogy az egyiptomiak, a mezopotámiai népek, valamint a krétaiak is eljutottak arra a fejlődési szintre, ahol írásjeleikben megjelent a hangok elkülöníthető ábrázolása, de az írásuk alapvető jellegét ez még nem változtatta meg. A *22. számú ábra 2. képén* ezt mutatom be. Az "elsőség" kérdése eldöntetlen és eldönthetetlen, bár különböző tudományos feltevések születtek e téren.

A föníciaiak kezdetben az egyiptomi hieratikus írást használták, majd a Kr.e. 14-13. században kialakították saját, 22 mássalhangzóból álló ábécéjüket. A föníciaiak írásának legnevezetesebb emléke az ún. moabita kő, amelyet francia tudósok találtak meg a Holt-tenger közelében a 19. század közepén. Mint utóbb kiderült, a Kr.e. 9. századból származó lelet egy Mésa nevű moabita király győzelmeit örökítette meg.

III. A hieroglif írások világa

Az ókori Egyiptom kultúrája, történelme talán a legismertebb a kor államaié közül. Kr.e. 3000 körül alakult ki ez az erős, szilárd államszervezet, amelynek élén az istenként tisztelt despota, a fáraó állt. Ekkorra az írásrendszert is kidolgozták, ebből az időszakból már maradtak fenn hieroglifákkal írt források.

A hieroglifa - „szent véset” - nagyon jellegzetes, egyedi írásmód, hiszen formailag képírás, tárgyakat, élőlényeket ábrázolt nagy hűséggel. Tartalmilag azonban szót, szótagot, sőt mássalhangzót is jelöltek hieroglif jelekkel. Jelentős mennyiségű forrás maradt fenn, a hieroglifák megfejtése mégis sokáig váratott magára, hiszen a tudósok egy része tiszta képírásnak tekintette, mások viszont a koptok írásából próbáltak kiindulni.

A rejtély megoldását a *22. számú ábra 3. képén* látható rosette^K-i kő megtalálása tette lehetővé. Napóleon 1798-1799-ben hadjáratot folytatott Egyiptom megszerzésére, miközben a Nílus nyugati deltája egyik ágának bal partján, Rosette városának - arabul Rashid - erődítési munkálatai közben az egyik sáncárokban fekete bazalttáblát

talált egy Bouchard nevű mérnök. A kövön háromféle írás vált könnyen felismerhetővé, de csak a görögöt tudták elolvasni. A szövegből kiderült, hogy ugyanazt írták le hieroglifákkal, a démotikus írásmóddal és a göröggel.

IV. A héber írás -ékírásból betűírás –látható a 22. számú ábra 4. képen

A Palesztinában élő zsidó nép kezdetben ékírást használt, majd a küllemre a föníciaihoz hasonló szögletes, keskeny betűírásra tértek át. A héberék és a héber írás történetében nagy fordulatot hozott a babiloni fogság a Kr.e. 6. században. Itt ismerkedtek meg az arámi betűformákkal, melyek gömbölyűbbek, hajlékonyabb vonalvezetésűek voltak. Még kb. 200 év kellett ahhoz, hogy ezt is átformálva létrehozzák máig használt írásrendszerüket, a kvadrátát.

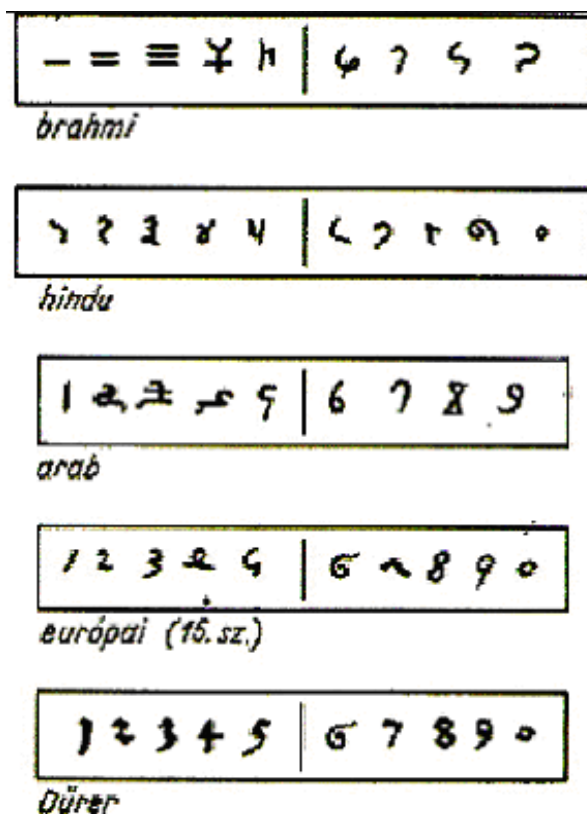
10. ábra. Sumér, föníciai, héber írás és a rosette-i kő részlete
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

V. Az arabok írása

A nomád arab törzsek az 1-2. században kerültek komolyabb kapcsolatba az arámi kultúrával, műveltséggel, írásukat is átvették egy kis módosítással. Ezt bizonyítja egy felirat, amit Aleppo mellett találtak, s az arab szövegben már az arámiból hiányzó jelek is felbukkannak, olyan hangokat jelölve, amelyek csak az arabban fordulnak elő. Az írás irányát azonban megtartották, a mai napig jobbról balra haladnak. Az arab ábécé gyakorlatilag nagybetűk nélküli kurzív írás. A legtöbb betűnek három alakja van, attól függően, hogy a szó elején, közepén vagy végén áll.

Az arab írásnak sok változata alakult ki, hiszen eltérő jellegű nyelvet beszélő népek tértek át mohamedán hitre, a Koránt viszont csak arab írásjegyekkel másolták. Ezek az eltérő regionális változatok érzékeltetik az egyes népek beszédhangjainak sajátosságait, jellegzetességeit.

A modern számok írását is az araboknak köszönhetjük, lévén, hogy ők közvetítették a hinduktól azon írás/számjelek eredeti változatait, amelyeket Európa átvett és egyre szélesebb körben alkalmazott. A ma használt számok maihoz hasonló formáját Dürernek köszönhetjük, ami jól látható a 23. számú ábrán.

23. ábra. A számok fejlődése
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

VI. A görög írás

A görög világ első írásai szótagírások: a krétai lineáris A, illetve az ebből származó lineáris B, amelyet a mykénéi korban is használtak. Ezekkel rokon a ciprusi görögök írása, amely a Kr.e. 4. századig használatban maradt. A két legrégebbi betűírási felirat a Kr.e. 8. századból származik, mindkettő kancsókra vésett szöveg.

A görög ábécé föníciaiból való származtatása nem csupán a mondai hagyományra épül, hanem a konkrét bizonyítékok alapján is alátámasztható.

A föníciai ábécé azonban csak mássalhangzókat tartalmazott, a görög nyelvben viszont a magánhangzók is fontos szerep jutott, tehát valahogy jelölni kellett ezeket. 16 mássalhangzójuk jele mellé a magánhangzók lejegyzésére olyan betűket

vettek át, amelyeknek a görögben nem volt hangértéke, nem használták őket. Az először 26 betűs görög ábécéből 2 betű kihalt, így alakult ki a 24 tagú betűsor.

A görög kultúrában és a nép életében az írás teljesen más szerepet töltött be, mint az ókori Keleten. Egyiptomban vagy Mezopotámiában e tudomány kevesek kiváltsága volt, Hellaszban azonban sokak számára a mindennapi élet részévé vált.

Az írás kezdte elveszíteni misztikus szerepét. Maga Platón, a görög bölcsélet egyik legmeghatározóbb személyisége is amiatt kesergett, hogy az emberek az írásnak már nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, mint a szóbeli kommunikációnak, a közvetlen vitának. Ez a váltás nagyban emlékeztet bennünket a Gutenberg-galaxis elmúlása felett kesergésre.

VII. A latin betűs írás

A rómaiak a Kr.e. 2. század folyamán meghódították a görög városokat, s így közvetlen érintkezésbe kerülhettek kultúrájukkal, amelyen egyben továbbélését is biztosították.

Az írást azonban - a közhiedelemmel ellentétben - nem közvetlenül a már hosszú ideje Dél-Itáliában élő kereskedőktől tanulták meg, hanem az etruszoktól, és csak négy, az etruszokból hiányzó betűt vettek át a hellénektől.

Ezt az írást a római kapitális vagy monumentális, néha lapidáris írásként is emlegetik, ami alapanyagára a kőre utal. A kapitális írást pergamenen és papiruszon is használták, de az íróeszközök sajátossága miatt az alakját megváltoztatták: ez lett a kapitális quadrata.

A 2. század végén kezdett kialakulni az unciális írás, ahol a betűk egyszerűbbé váltak és kerekdedek lettek, ez lehetővé tette a gyorsabb tempót.

A sebesség továbbfokozását és a formák megrajzolásának könnyítését szolgálta az 5. században megjelenő félunciális – semiunciale - betűtípus. Ez a két írás abban is újat hozott, hogy bár még majuszkulák, tehát nagybetűk, de már megfigyelhető az egyes betűszárak meghosszabbodása, vagyis megjelentek az alsó és felső szárak. Ebből az írásból már ún. nemzeti írások is keletkeztek: meroving a frankoknál, beneventumi Dél-Itáliában, az Ibériai-félszigeten a longobárd és a nyugati gót, valamint különösen fontos szerepet játszott az angolszász szigetvilágban az írek írása.

A Nyugat-római Birodalom bukása után az írás jelentősége nagymértékben csökkent, ezt az időszakot írásreakció néven jegyzi a szakirodalom.

Rendkívül jelentős változást hozott Nagy Károly uralkodása az írás történetében, hiszen az ő tanácsadója, Alkuin volt az, aki megteremtette a karoling minuszskulának nevezett új kisbetűs betűformákat.

13-14. században terjedt el Európában a gót betűs írás, Mivel ezek a változások kifejezetten lassították az írás folyamatát, ezért kialakult a gót kurzív írás, amely már valóban folyóírás, vagyis úgy köti egymáshoz a betűket, ahogy mai kézirásunkban is tesszük.

A reneszánsz Itáliában az ókori művészetek felé fordult a figyelem, így a betűvetésben is elvetették a gót formát. A humanisták számára mintául szolgáló legrégebbi kéziratok karoling minuszskulával készültek, s valóban őrzik az antik hagyományokat.

A latin betű térhódítása folyamatos, hiszen Európa jelentős részén, Amerika népeinél, Ausztráliában, majd lassan Afrika és Ázsia néhány országában is ez honosodott meg. A 24. számú ábra 1. és 2. képén bemutatom, hogy alakult át az írás a föníciaitól a latin formáig, illetve milyen főbb latin betűformák léteznek.

VIII. A szlávok írása - a glagolita és a cirillírás

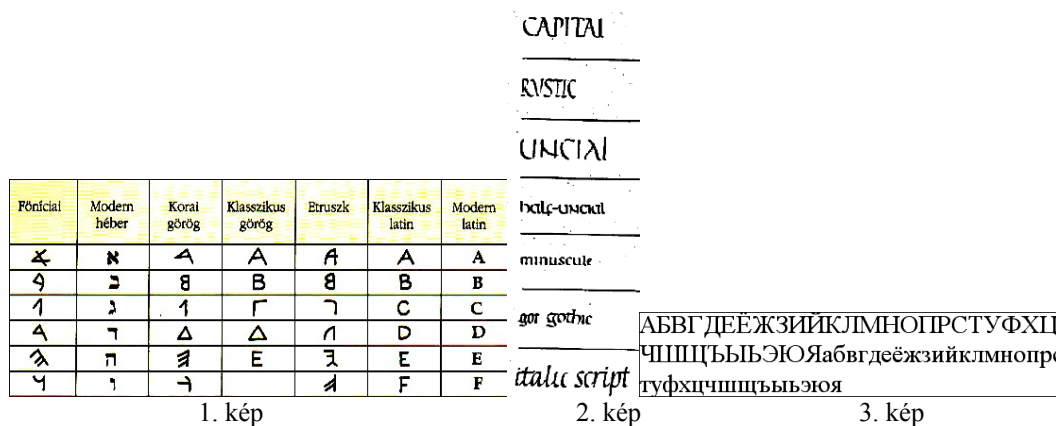
A szlávok a kereszténység felvételével gyakorlatilag egyszerre alkották meg ábécéjüket. A 9. században a Morva Birodalom ura, Rásztiszlav az egyre erősödő német befolyás ellensúlyozására a bizánci császártól kért térítő papokat. Mihály császár két Szalonikiből származó tudóst: Konstantint, szerzetesi nevén Cirillt és testvérét Metódot bízta meg ezzel a feladattal, hiszen ők ismerték az akkori bolgár nyelvet.

Konstantin és Metód feladata nem csupán a hit terjesztésére szorítkozott, hanem egyben a szent írások fordítása, a liturgikus nyelv megteremtése is rájuk várt. E szövegek lejegyzésére alkotta meg Konstantin az új ábécét, amely a klasszikus görögből származó bizánci írást vette alapul. Ezt az új írást nevezzük glagolitának, amely szó az óegyházi szláv beszélni, mondani kifejezésből ered. 40 betűből állt, ezek között voltak olyanok, amelyek nem képviseltek külön hangértéket, így a helyesírás meglehetősen nehézkessé vált. Kétféle vonalvezetéssel terjedt el: a kerek bolgárral és a szögletes horváttal.

A morvaországi hittérítőket Metód halála után (885) elűzték, így többen visszatértek Bulgáriába, köztük a macedóniai származású Kliment. Ő szerkesztette a 24 görög unciális és 5 glagolita betűjel felhasználásával azt az új írást, amelyhez még 14 saját

tervezésű betűt is csatolt. Ezt a 43 tagból álló ábécét nevezték el a nagy tudós tiszteletére cirill írásnak, amit a 24. számú ábra 3. képén láthatunk.

Itt is jóval több betű áll rendelkezésre, mint ahányra valóban szükség volt, így végül több írásreformra is sor került. Az első tudatos szabályozást I. Péter rendelte el, az utolsó nagy változás pedig 1917-18-ban történt.

24. ábra. Az írás alakulása a föníciaitól a latinig. Latin betűfajták. Cirill írás. (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)

Természetesen lehetne még folytatni, részletezni az írások kialakulásával, az írások fajtáival kapcsolatban rendelkezésre álló hihetetlen mennyiségű szakirodalom bemutatását.

A különböző írásfajták összevetésekor⁶⁵ az írásos rendszerek alapját voltaképpen három megközelítési mód jelenti a szerint, mit tekint nyelvi egységnek, a hangjelölést, a szótagjelölést, vagy a szójelölést. Fontos kitétel, hogy valójában egyetlen írásos rendszer sem használ kizárólag egy megközelítést.

A formai megvalósítások száma végtelen, az emberi kreativitás szinte formaművészi teljesítmények létrehozását tette lehetővé: gondoljunk csak az egyiptomiak, a kínaiak és az arabok írásaira. A szépség nagy érték, annak ellenére, hogy néha éppen az olvasást teszi nehezzé. A döntést ilyenkor az írás funkciója határozza meg.

2.4. AZ ÍRÁS KIALAKULÁSÁNAK FÖLDRAJZI DISZPOZÍCIÓJA

Az írás kialakulásának egyik központja – a tudósok egy csoportja szerint - az ókori Közel-Kelet mellett a Kárpát-medence és a Balkán térsége volt. Kárpát-medence

⁶⁵ <http://209.85.129.132/search?q=cache:yjA3F93cp5UJ:www.sulinet.hu/tart/fncikk/Khai/0/17133/irast2.htm+%C3%ADr%C3%A1sfajt%C3%A1k&hl=hu&gl=hu&strip=1> (Írásfajták-Farkas Judit alapján)-2009. 04. 20.

ősidők óta fekvésénél, földrajzi adottságánál fogva az emberiség kultúrájának kialakulása szempontjából minden tekintetben alkalmas terület volt. Ezt a tömeges régészeti leletek is bizonyítják. Nem véletlen tehát, hogy az írás kialakulásának egyik bölcsőjeként is tekinthető. Sokan azt állítják, hogy a képirásból kialakult föníciai írás, mint az első lineáris betűírás, rovásírásként a Kárpát-medencében is meghonosodott, és a magyar nép ősi íráskultúrájaként máig fennmaradt.

A 25. számú ábrán fontosabb régészeti földrajzi helyeket emelek ki a rovásírással kapcsolatban, a teljesség igénye nélkül. Illusztrálom Nagyszentmiklós (4-egykori Torontál-megye), Felsőszemeréd (8-Léva mellett) és Énlaka (12) emlékeit.⁶⁶

E gondolatsor lezárásaként felhívom a figyelmet **az írás történetiségének egy, „genetikusan” megközelített magyar vonatkozására**⁶⁷

⁶⁶Szegeden, 2005. 11. 17-én lezajlott konferencia-előadás anyaga alapján

⁶⁷http://magyareredet.blogter.hu/355935/a_magyarok_igaz_eredete_tortenete_genetikaka_nyelve 2009. 04. 20.

A székely rovásírás kutatásának helyzete követhetetlen. Ezt a „misztikus”, különös írást az ótürk írás kései ágának, végső soron arameus eredetűnek minősítették. Ezt a nézetet 1990 óta a hivatásos kutatók sorra feladták. A székely rovásírás kutatása terén minden alapvető kérdés tisztázatlan, még azt sem lehet tudni, miért kell vele egyáltalán foglalkozni, meg az akadémikus "tudomány" is kihátrált.

A Homo sapiens kb. 100000 éve vándorolt át Afrikából a Közel-Keletre. Innen kb. 50000 éve indult tovább Európába, Ázsiába és Amerikába. A régészek az eddig ismert első jelkészletet Kelet-Afrikában találták, melynek kora 60-70000 év. Okunk van annak feltételezésére, hogy a Közel-Keletről szétvándorló népek mindegyike ismerte az írást, ezért az eurázsiai és amerikai ősíráásokat genetikusan kapcsolhatjuk össze, fűzheti egymáshoz. Több olyan mitológiai, nyelvi és jelpárhuzam létezik ugyanis, amelyek egymástól nagy időbeli és földrajzi távolságra lévő rendszerekben bukkanak fel. Közéjük tartozik néhány eurázsiai-amerikai jelmegfelelés is, amely az írás kőkorszaki kezdeteit bizonyítja, ha ezek a jelkészletek genetikusan összefüggenek.

E genetikusan kapcsolatot az alábbiakban egy székely jelekkel olvasható anaszazi⁶⁸ felirat segítségével illusztrálom, amit a 26. számú ábra mutat. Az anaszazi felirat Varga Géza szerint a magyar nyelv és egyúttal az emberiség legkorábbi másolatokban fennmaradt, kőkori eredetű fonetikus felirata.

26. ábra. *Anaszazi korsó és felirata*
(Varga Géza és Clark nyomán szerkesztette Farkas László)

2.5. ÖSSZEGRÖZÉS

Ebben a fejezetben az ÍRÁS összes olyan körülményével foglalkoztam, amelyek meghatározzák az íráskép-földrajz és az írásanalitika szemléletét.

⁶⁸ A Chaco-kanyonban élt indiánok. A sziklavárosokat és bonyolult úthálózatot építő anaszázik történetét mindmáig rejtély övezi. Az indiánok körében számtalan legenda keringett arról, hogy a kanyonok között valahol egy mesés aranykincsekkel telezsúfolt ősi város, Quivira romjai rejtőznek. Az eltűnt város felkutatására irányuló próbálkozások azonban mind ez ideig kudarcba fulladtak. <http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?SID=&kat=1306&n=zsevi> 2009. 04. 20.

A felsorolás hitelessége és tudományossága folyamatos viták alapját képezi a tudományos világban.

Néhány kitétel további alapot ad arra, hogy az íráskép-földrajz szemlélete alapján tovább kutakodjunk.

1. Jel az ABC-n kívül még közlekedési jelek, hírközlési jelek, menetrend jelölései, áruházak jelölései, de jel a szirénahang és a kicsengetés is.
2. Ilyen jeleket kezdtek el rögzíteni a beszéd kialakulása után már az őskor emberei is. Rajzokból képírás keletkezett, ami már jelképes ábrázolás – tárgyírás. Jel a billog, ami tulajdonjegy az állattartásban. Adósságok nyilvántartására a rováspálca szolgált. Csomójelek, kipuk az inkák, kínaiak, kelet-afrikaiak számoláshoz, naptárként használták.
Indián üzeneteket az arokkóval, kagylófüzérékkel továbbítottak. A jelekből alakult ki az írás.
3. A sumérok már a Kr.e. 4. évezred végén ismerték az írást. A képírásból alakult ki az ékírás. Mezopotámiában kezdetben kőre, fára, bőrre írtak, később agyagba karcolták jeleiket, így születtek meg az ékírásos agyagtáblák.
4. Az egyiptomiak hieroglif írása képszerű jeleket ábrázol. Ők már a Nílus mentén termő sásból papíruszt is készítettek, és a kő, fa, elefántcsont mellett erre is írtak. Titkukat Jean-Francois Champollion fejtette meg a Rosette-i kő segítségével, amelyen háromnyelvű felirat olvasható és a görög ABC betűi segítették a megfejtést.
5. A kínaiak bambuszrúdra, kőre, ércre, csontra, selyemre tussal írtak, ecsettel és bambuszrúddal. Kr.e. 105-ben feltalálták a papírost, készítésének titkát közel 1000 évig megőrizték. A japánok a kínaiaktól vették át az írást és formálták át saját nyelvükre, ami művészi igényű írásjelek, szótagírás.
6. Az első betűírás Kr.e. 1500 táján jött létre, amit protosinai írásnak hívnak és a mai Szíria és Libanon határán találtak rá emlékeire. Ebből alakult ki a föníciai írás, amelyben 22 betűs abc-t alkottak.
7. A héber kvadrát írás egyik fő jellegzetessége, hogy minden betű kis négyzetet – kvadrátot - tölt ki.
8. Az arab írás - kúfi írás - nevét Kufa városáról kapta. Igen dekoratív, kőbe, fába, fémbe vésve, kerámiába égetve, szőnyegbe szőve alkalmazták.
9. A görög alfabet a föníciai írásból alakult ki. Görögországban az írni tudás már követelmény, hiszen aki analfabéta volt, nem szavazhatott a cserépszavazáson.

10. A latin betűírás az ókori rómaiak korához fűződik. Az etruszoktól tanulták az írást, a görögöktől csak négy betűt vettek át és viasztáblába karcolták, papiruszra, pergamenre írták.
11. Cirill és Metód a 9. században a görög abc-ből kiindulva alkották meg a szláv írást.
12. A székely-magyar rovásírás egyes tudósok szerint a türk írás családjához tartozik. 46 betűs ábécét használ és kőre, fára vésték, később tollal írták. Egy más vélemény szerint a székely-magyar ABC az ABC történetének fő ágához tartozik, a latin ABC pedig csak a sok mellékág egyike.
13. Nincs elfogadható magyarázat arra, hogy a kb. 10-12 000 évvel ezelőtt bekövetkezett természeti katasztrófák - pl. meteorok lehullása- hogyan hatottak az életben maradt emberiség írástudására. A 4000 évre visszatekintő leletkutatás ezzel sem tud mit kezdeni. Senki nem tudja, hogyan lett „hirtelen” hangírás, viszont a leleteken kiderül, hogy az ősbibb, mint a képírás.

„A valódi felfedezés nem abban áll, hogy új területeket találunk,
hanem, hogy új szemmel nézzük az ismert világot.”
Marcel Proust

3. AZ ÍRÁS FÖLDRAJZI KAPCSOLÓDÁSA- A TÁRSADALOMFÖLDRAJZ ÉS A KATONAFÖLDRAJZ FŐBB SAJÁTÓSÁGAI

Az íráskép-földrajz és az írásanalitika szemlélete szerint létezik az íráskép térbelisége, és katonai vetülete, ezért ezek az új, eddig nem vizsgált dimenziók tanulmányozhatóak a társadalomföldrajz és a katonaföldrajz bevonásával.

Ez a gondolat az értekezés egyik tézise, ezért ebben a fejezetben áttekintem a főbb sajátosságokat.

3.1. A TÁRSADALOMFÖLDRAJZ ALAPVETÉSEI

Ptolemaiosz⁶⁹ óta sok megközelítés történt a földrajz célját, fogalmát, tartalmát illetően. Az egyik meghatározás Ji-Fu-Tuan⁷⁰ nevéhez fűződik, aki a geográfiát a Földnek, mint az emberek otthonának tanulmányozására hivatott tudománynak jelölte meg.

Kétségtelen, hogy a földrajztudomány is folyamatos átalakuláson megy át. Bővül, változik tematikai köre, módszertani apparátusa, kapcsolatrendszere más tudományterületekkel.

Ebbe a sorba illesztem az írást, az írásvizsgálatot is, ami szintén hatással van a földrajztudomány alakulására. Megítélésem szerint az írásképnek egy új, eddig nem vizsgált dimenziója, a térbelisége is létezik, ezért tanulmányozható a földrajztudomány bevonása segítségével, módszereivel.

Ez azt is jelenti és bizonyítja, hogy a földrajzot sok külső, más tudományterületről származó hatás éri. E hatások súlyának minősítése gyakran a végletek között csapong. Peter Haggett, a földrajztudomány egyik kiemelkedő teoretikusa az 1985-ben megjelent művében, a „The Geographer's Art”-ban azt állítja, hogy *„a földrajz olyannyira függ a más tudományterületekből eredő koncepciótól és technikáktól,*

⁶⁹ Ptolemaiosz Klaudiosz, Ptolemaios Klaudios, Claudius Ptolemaeus (Ptolemaisz Hermeiu, Egyiptom, Kr. u. I. század vége – Kr. u. 161 – 180 körül); görög természettudós. A hellenisztikus kori görög természettudomány egyik legkiemelkedőbb képviselője, csillagász, asztrológus, matematikus, földrajztudós. Geográfiai munkássága is jelentős. Ismerte és használta a hosszúsági és szélességi köröket.

⁷⁰ Yi-Fu Tuan (Traditional Chinese 5 December 1930) is a Chinese-American geographer.

hogy valójában ezek jelölik ki azt az utat, amely kifejezi a kölcsönhatást a földrajz és más tudományterületek között.”

Természetesen ezeket a kapcsolatokat többen és másképp, akár ellenkező tartalommal értelmezik. Mindenesetre nem tagadható, hogy időről időre felmerülnek sorskérdések, mint ahogy más tudományokban is. Sokan meg vannak győződve arról, hogy a földrajztudományt egymással versengő, egyszerűsített, rugalmas, tudásalkotó és tudásmérő módszerek alkotják. A polémia az új évezred elején is folytatódott, miközben néhány évtized óta "új" geográfiák, vagy csak új ötletek tündöklésének és bukásának lehetünk tanúi.⁷¹

A földrajztudomány hidat képez a természet- és társadalomtudományok között, ebből kifolyólag vizsgálati tárgya szerteágazó és sok érintkezési pont is tanulmányozható. A történelem során sokáig nem is tudták a földrajzot hova sorolni, valójában mostohagyerek volt a tudományok között. A 19. század második feléig deskriptív, vagy leíró földrajzról beszélhetünk, ugyanis az addig megjelent tanulmányok útleírás jellegűek voltak.

Alexander von Humboldt⁷² német földrajztudós munkásságával kezdődik a tudományos földrajz, aki a jelenségeket és a bennük végbemenő változásokat magyarázta, kereste az ok-okozati összefüggéseket és a következményeket, valamint levonta a törvényszerűségeket.

A legelfogadottabb nézet szerint a földrajzot feloszthatjuk természet-, társadalom- és regionális földrajzra.

A **természetföldrajz** a földrajzi burkot tanulmányozza, amelyben összetett törvényszerűségek uralkodnak. Mindezek megértéséhez komoly fizikai, kémiai, biológiai és matematikai alaptudás szükséges. A földtörténeti korok tanításának lehetetlenség párhuzamot vonni a történelmi korokkal, mert a Föld 4,6 (?) évvel ezelőtt keletkezett, míg az ember megjelenése csak a földtörténet utolsó idejéhez, az újidő végéhez kapcsolódik. Rámutathatunk az elnevezések hasonlóságára a történelemben és a földtörténeti korokban: őskor-ősidő, ókor – óidő, középkor – középidő, újkor – újidő.

Az írás keletkezése és fejlődése a történelmi korokhoz köthető, ennek nyomon követése és részletezése a 2.1.2. alfejezetben már megtörtént.

⁷¹ <http://www.epa.oszk.hu/00600/00691/00025/04.html> (MÉSZÁROS Rezső: *A társadalomföldrajz és a regionális tudomány Magyarországon*) –2009. 08. 12.

⁷² Alexander von HUMBOLDT, teljes nevén Friedrich Wilhelm Heinrich Alexander Freiherr von Humboldt báró (Berlin, 1769. szeptember 14. – Berlin, 1859. május 6.) német természettudós és utazó.

A **társadalomföldrajz** magába foglalja többek között a népesség-, település- és gazdasági, illetve a kulturális földrajzot és természetesen a katonaföldrajzot is.

A népességföldrajzon belül kiemelt szerep jut a történelmi ismereteknek, amelyekkel magyarázhatjuk a népesség számbeli alakulását a történelmi korok során. A népesség biológiai összetételének taglalását a rasszok biológiai jellemzői ölelik át.

A **regionális földrajz**, régiókat, tájegységeket elemez mind természet-, mind társadalomföldrajzi szempontból.

Visszatérve a társadalomföldrajzhoz, ami a társadalmi-gazdasági folyamatok térbeli törvényszerűségeit, valamint a társadalom és a környezet kapcsolatát vizsgálja. A fogalom mellé vagy után zárójelben azonban gyakran kerül(t) kiegészítésként az emberföldrajz megnevezés is.

Amikor a földrajz kettévált, és a társadalommal foglalkozó területe, az emberföldrajz tematikai köre az idők folyamán jelentősen kibővült, egyre inkább magába foglalta a földrajznak minden olyan területét, amely nem közvetlenül a természeti környezetre vonatkozik, illetve nem speciális technikai kérdésekre, vagy olyan egyedi területre, mint például a kartográfia. Az emberföldrajz véleményem szerint összefoglaló név, és olyan nagy, átfogó területeket ölel magába, mint a magatartásföldrajz, a gazdaságföldrajz, a történelmi földrajz, a politikai földrajz, a népességföldrajz, a vidék földrajza, a faluföldrajz, a közlekedési és szállítási földrajz, a városföldrajz és településföldrajz. Sokan idetartozónak vélik a regionális földrajzot is.

Ebben a fejlődési folyamatban sajátos önállóságot kapott a társadalomföldrajz. A magyar geográfusok közül többen úgy vélik, hogy a társadalomföldrajz valójában nem más, mint az emberföldrajz magyar neve, még akkor is, ha belső összetétele némileg különbözik a nemzetközi gyakorlatban jellemzőtől. Azt azonban senki nem vitatja, hogy a társadalomföldrajznak a társadalmi jelenségekre fordított kiemelt figyelme többletet ad a hagyományos emberföldrajzi és a magyarországi gazdaságföldrajzi szemlélethez, a fejlődési folyamat azonban sok azonosságot, akár átfedést is tartalmaz.

Emberföldrajz –társadalomföldrajz-

Témám lényege leszűkítve az emberföldrajz hatásköréhez is kapcsolódik, viszont figyelembe véve az íráskép-földrajz szerteágazó érintkezési pontjait arra a következtetésre jutottam, hogy a felsorolt társ-, rész-és segédtudományok mindegyike az emberrel van kapcsolatban, az emberről szól. Mindezek alapján az íráskép-földrajzot az emberföldrajz oldaláról közelítem meg.

Visszatekintésként nem lehet eléggé hangsúlyozni azt, hogy a geomorfológia túlsúlya a természetföldrajzon belül a 19. század második feléig nyúlik vissza, amikor a természettudományos igényű és színvonalú geográfia a felszíni formák eredetét vizsgáló, egyszersmind azonban a földfelszínnel kauzális kölcsönhatásban álló valamennyi jelenség iránt érdeklődő geológusok - Friedrich von Richthofen⁷³, William Morris Davis⁷⁴, hazánkban Lóczy Lajos⁷⁵ - munkássága nyomán bontakozott ki.

Jellemző, hogy az emberföldrajz, illetve társadalomföldrajz is ennek a földtudományi-geomorfológiai fogantatású geográfiának egyik új ágataként lépett színre.

Az 1910-es évek a különböző társadalomföldrajz (emberföldrajzi) irányzatok előretörésének korszaka volt a magyar geográfiában. Egymás után jelentek meg az ázsiai expedíciókról szóló tudósítások mellett Magyarország természeti és társadalmi adottságait, illetve a Balaton-kutatás eredményeit bemutató újabb munkák - például: A Magyar Szent Korona Országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása. Szerkesztette Lóczy Lajos. 1918; Lóczy Lajos: Magyarország földtani szerkezete és ezeknek vidékek szerinti telepedése. 1918 -. Az emberföldrajz leendő budapesti egyetemi tanára, Hézsér Aurél⁷⁶ lefordította a francia Jean Brunhes „*Az emberföldrajz problémái*” című dolgozatát, megismertette a francia antropogeográfia vizsgálati módszereit az eddig egyoldalúan német szemlélet alapján vizsgálódó magyar emberföldrajzosokkal.

A földrajz 1920 után nemzetnevelő tantárggyá lépett elő a különböző szintű iskolákban. Ennek megfelelően a felsőoktatásban az 1930–1940 közötti időszak a hazai geográfia addigi eredményeinek közzétételét célzó, összefoglaló művek megjelenésének évtizede volt. Cholnoky Jenő⁷⁷, aki 1920–1945 között a magyar geográfia első számú hazai és nemzetközi szaktekintélye volt, egyetemi oktatói, kutatói és tudománynépszerűsítő munkáján túl egymás után írta tudományos tapasztalatait összegző műveit, többek között 1922-ben „*Az emberföldrajz alapja*” című dolgozatát.

---

⁷³ Ferdinand von RICHTHOFEN (1833-1905) német geológus, térképész, egyetemi tanár

⁷⁴ William Morris DAVIS (1850. 02. 12-1934.02.05.) geomorfológus, az amerikai földrajz „atyja”

⁷⁵ LÓCZY Lajos (Pozsony, 1849. november 04. – Balatonfüred, 1920. május 13.) magyar geológus, geográfus, egyetemi tanár, földrajztudós, az MTA tagja.

⁷⁶ HÉZSER Aurél (Tállya, 1887. okt. 21. – Bp., 1947. febr. 11.); földrajztudományi író.

⁷⁷ CHOLNOKY Jenő (Veszprém, 1870. július 23. – Budapest, 1950. július 5.) író, földrajztudós, tanár, az MTA tagja.

Az emberföldrajz kutatásának kiemelkedő alakja volt Czirbusz Géza⁷⁸, aki geográfusként Hunfalvy János tanítványának vallotta magát. Hunfalvy történeti bázison álló enciklopédikusságával szemben azonban ő a hangsúlyt az emberföldrajzra, korabeli kifejezéssel antropogeográfiára helyezte. Eltökélttségével erős ellenpólust jelentett a Lóczy nevével fémjelzett természettudományos beállítottságú iskolának, ám lelki habitusa nem tette alkalmassá arra, hogy saját iskolát alapítson és vezessen.

Az emberföldrajzi -akkori nevén antropogeográfiai- vizsgálatok terjedését tükrözte Czirbusz Géza munkássága, aki jelentős visszhangot keltett Balbi Adorján *egyetemes földrajza a művelt közönség számára* (1893–1903) című, ötkötetes könyv fordításával, illetve a „*Magyarország a XX. évszázad elején*” (1902) című művével. Egyik utolsó munkája „*Anthropo-geográfia I-III.*” címmel jelent meg Budapesten 1915-1919 között.

Szociálgeográfia

Még bonyolultabb a helyzet a társadalomföldrajz és a szociálgeográfia kapcsolatával. Szakmai körökben is gyakran bizonytalanság észlelhető a két terület fogalmát és tartalmát illetően. Berényi István⁷⁹ határozott különbséget tesz a két tudományterület között. Véleménye szerint a társadalomföldrajz inkább a kultúrföldrajzhoz, a szociálgeográfia pedig inkább a szociálökológiához, illetve a humánökológiához közelít. A hazai szakértelmezés is különbséget tesz, és a társadalomföldrajzot tágabb fogalomként, illetve diszciplínaként értelmezi, amelynek témája átfogja a társadalom teljes környezetét, életterét, míg a szociálgeográfia ennek részdiszciplínája; a társadalmi környezetben lejátszódó folyamatokat meghatározott társadalmi aspektusból, csoportspecifikus szempontból vizsgálja.

A társadalomföldrajzot egészen a nyolcvanas évek közepéig valójában a gazdaságföldrajz "személyesítette meg", és többnyire a "társadalom- és gazdaságföldrajz" elnevezés volt használatos.

A magyar társadalomföldrajz helyzetéről, problémáiról a vita az 1980-as évek végén élénkült fel. Előzménye az volt, hogy 1984-ben az MTA Elnöksége számára helyzetjelentés készült a földrajztudományról. Ehhez a jelentéshez fűzött 1989-ben

---

⁷⁸ CZIRBUSZ Géza (1853., Nagykároly -- 1920., Nagykanizsa) A budapesti Tudományegyetem tanszékvezető tanára, Hunfalvy János és Lóczy Lajos méltó utódja, piarista szerzetes -- a rend 12 iskolájában tanított, földrajzi író, turista lapokban közölt cikkei is mindenkor feltűnést keltettek.

⁷⁹ BERÉNYI István (1934) Széchenyi-díjas szociálgeográfus.

élénk visszhangot és polémiát kiváltó magánvéleményt Beluszky Pál⁸⁰, aki pontos diagnózist adott a társadalomföldrajz bajairól. Részletesen kitért arra, hogy a társadalomföldrajz szakembergárdája rendkívül kevés, az egyetemi földrajzi oktatásban a hallgatók természettudományi alapképzése megfelelő ugyan, de a történeti, gazdaságtörténeti, közgazdasági, szociológiai, demográfiai, tárgyi néprajzi, közigazgatás-tudományi, tudománytörténeti képzésük szinte a nullával egyenlő. A társadalomtudományi, társadalomelméleti felvértezetség hiánya kedvezőtlen következményekkel jár a társadalomföldrajzra. A társadalomföldrajz lassan elveszti elméletalkotó képességét, elméleti megalapozottsága romlik.

Az eltelt 20 év alapvető és meghatározó változásokat hozott a társadalomföldrajz életében, tudományosan használható szakkönyvek és tankönyvek kerültek kiadásra, egyetemeken önálló intézetekben és doktori iskolákban magas szintű oktatás folyik.

A földrajz kapcsolatban áll a nyelvekkel is.

Az írás a nyelv plasztikus megjelenítési formájaként kapcsolódik az emberhez, azért van kiemelkedő szerepe a tudományos íráskép-földrajz vizsgálatnak, mivel speciális humán és általános kulturális jelenségként végigkíséri az emberiség történelmét térben és időben. Ez a gondolat szintén az értekezés egyik tézise.

3.1.1. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ TÁRSADALOMFÖLDRAJZI KAPCSOLÓDÁSA

Megítélésem szerint az íráskép-földrajz szorosan kapcsolódik a **kulturális**-és a **katonaföldrajz**hoz, ezért célszerű ezek rövid áttekintése. A katonaföldrajzról a 2.2. alfejezetben foglalkozom.

Kulturális földrajz

A kulturális földrajz az elmúlt tizenöt évben a geográfikum egyik leggyorsabban fejlődő területe volt. A korai vizsgálatok homlokterében az ember környezet-átalakító szerepe – növénynevelés, domesztikáció, művelési ágak, technológiák elterjedése – állt. A kezdeti lépések óta eltelt időben a téma kiszélesedett, pillanatnyilag a társadalomföldrajz egyik legnehezebben megfogható, sokat vitatott része. Tartalma intézetről intézetre, szerzőről szerzőre változik, vizsgálati spektruma a kulturálisági szint térbeli leírásától a legtágabb értelemben vett kultúra, és a

---

⁸⁰ BELUSZKY Pál 1936. december 4-én született Szolnokon. 1979-ben lett a földrajztudomány kandidátusa, 1994-ben a földrajztudomány doktora. Kutatási területe: faluföldrajz, a helyi társadalmak települési keretei, városhierarchia, városi vonzáskörzetek, történeti földrajz.

földrajzi környezet változó kölcsönhatásának elemzéséig terjed. Tulajdonképpen bármely olyan jelenség tér-szemléletű elemzését ide sorolják, amely olyan szóösszetételben fordul elő, ahol az utótag a kultúra szó, például nyelv-, jog-, viselkedési, beszéd-, építészeti, termelési, gazdálkodási, öltözködési, film-, zene. Ebben az interpretációban a témakört a társadalomföldrajz szinonimájaként is használhatnánk, használják, lévén a segéddisziplínák közül leginkább a társadalomtudományokkal szoros a kapcsolata.

Czirbusz Géza tekinthető a modern társadalomföldrajz első hazai képviselőjének, aki a szűkebb értelemben vett kulturális földrajz úttörőjeként a nemzeti művelődés, műveltség, oktatás és kultúra földrajzi problematikájának vizsgálatával is foglalkozott. A huszadik század első évtizedeiben – bár a természetföldrajzi kutatások dominanciája számottevő – egyre gyakrabban foglalkoztak a társadalom és a természet kapcsolat- és kölcsönhatás-rendszerével.

Cholnoky Jenő tette talán a legtöbbet annak érdekében, hogy e látásmódot a nem szakmai közönséggel is megismertesse. Tudományos népszerűsítő írásai és könyvei a világ messzi tájaira kalauzsolnak el, bemutatják a jellemző természeti körülményeket és jelenségeket éppúgy, mint az ott élők mindennapjait, használati tárgyait és szokásait. A kulturális földrajz a társadalomföldrajz részterülete, amely alapvetően az emberi kultúra földrajzi, természeti környezettel fennálló kölcsönhatás-rendszerével foglalkozik.

Kijelenthetjük, hogy a kultúra egy életmód egésze, amelyen emberek sokasága osztozik.

Mindezek alapján, véleményem szerint, az íráskép-földrajz legfontosabb társtudománya a kulturális földrajz.

A kulturális földrajz eredetileg az emberi kultúra földrajzi, természeti környezetre gyakorolt hatásaival foglalkozik.⁸¹ Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a kultúra mindenkor megjelenítője az íráskép, akkor az írás is az életmód része, akár a kultúra. A hasonlóságok a beszédben, a nyelvben, a viselkedésben, az életvitelben, a szokásokban, az ideológiában és a technológiában is csoporttá kapcsolnak össze egyéneket egy-egy kultúrában. A kulturális földrajz ezen ismérvek területi különbözőségeit, sajátosságait, földrajzi megjelenését tanulmányozza. A térbeliség

---

⁸¹ TRÓCSÁNYI András.: *A kulturális földrajz alapjai*. In: TÓTH J. (szerk): *Általános társadalomföldrajz I.* Dialóg Campus. Budapest-Pécs, 336. oldal

ábrázolása mellett egyre fontosabb a kultúra földrajzi környezetre való hatásainak elemzése, vizsgálata.

3.1.2. AZ ÍRÁSBELISÉG KIALAKULÁSÁNAK TÁRSADALOMFÖLDRAJZI ASPEKTUSAI

Az írás előzménye és kialakulása konkrét részletezése után fontosnak tartom társadalomföldrajzi megközelítésből **az írás extenzív fejlődésével, mint az írásbeliség dimenziójával is foglalkozni**⁸².

Az írásbeliség létrejötte önmagában is óriási jelentőségű eseménye a társadalom történetének, azonban mégis csupán lehetőség a fejlődésre, amely az írás tényleges használata révén teljesebben ki.

Az írásbeliség elterjedtségének tekintetében teljesen megbízható adatokkal még korunkban sem rendelkezünk, hiszen a mai értelemben vett statisztikai adatokat csak az elmúlt egy-kétszáz évből találunk. A többi adat becslésekre épül: a ránk maradt régészeti és írásos adatokból viszonylag pontosan lehet következtetni arra, milyen széles körben használták az írásbeliséget. Az írásbeliség nem elvontan létezik, hanem szoros összefüggésben áll a társadalmi és kulturális helyzet egyéb tényezőivel. Ezekről viszont éppen az írásnak köszönhetően még a legtávolabbi múltból is rendelkezésünkre áll többé-kevésbé megbízhatónak tekinthető feljegyzések és adatok egész sora.

Az alábbi információkat ugyan fenntartással kell kezelni, felsorakoztatásuk, úgy gondolom mégis szükséges, mert segítségükkel hozzátétőleges képet nyerhetünk az írásbeliség útjáról az emberi társadalomban és ezek már **kapcsolódnak az íráskép-földrajz társadalomföldrajzi aspektusához, ami e dolgozat egyik alapgondolata.**

AZ ÓKORBAN

Egyiptomban a fáraók korában, a Kr.e. 3. évezredben legfeljebb a lakosság 0,5–1%-a tudott írni hieroglifikus, vagy hieratikus írással, s ez az arány a Kr.e. 1. évezred elejéig lényegében változatlan maradt, a Kr.u. első századok írástudását viszont Hopkins 10–20% közöttinek gondolja.⁸³ Egyiptomban - miként Indiában és Kínában is - egyes kiváltságos rétegekhez kötődött az írás, néha kifejezetten az írni tudás hozta létre e rétegeket. Emiatt egy fokon meg is állt az írás fejlődése, a kiváltságos

⁸² <http://mek.niif.hu/05100/05153/05153.pdf> (BENCZIK Vilmos: *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*) 2009. 08. 12.

⁸³ HOPKINS, Keith: Conquest by book. = Beard, M. (ed.): *Literacy in the Roman world*. Ann Arbor, MI, 1991. *Journal of Roman Archeology*, Supplementary Series Number 3. p. 135.
http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/Irodalom.htm#Hopkins%201991

rétegnek ugyanis nem állt érdekében, hogy széles körben elsajátítható írás jöjjön létre.

William Harris⁸⁴ 41 pontban sorolja fel azokat a funkciókat, amelyekre a görög és római világban az írásbeliséget alkalmazták. A funkciók a legősibektől, mint például a tulajdonjelzés, vagy annak a rögzítése, hogy valaki meghalt, s ezáltal a halál utáni számontartása annak a különben feledésbe merülő ténynek, hogy az illető *élt*, olyan ma is szokásos használati formáig terjednek, mint például a levél, vagy kérvényírás.

A római hódítást követően a társadalmi háttér megváltozott. Az iskolák mögül leépült a széles körű társadalmi támogatás, felbomlott az oktatási rendszer, s az oktatás ismét magánügyggyé vált. A Római Birodalom részévé váló Hellaszban - miközben a görög nyelv és kultúra teljesen önmagához hasonította a hódítók kultúráját - elindult a hanyatlás.

Az írni-olvasni tudók aránya csökkenni kezd, bár a görögök körében a *paideia*⁸⁵ iránti régi tisztelet a római uralom alatt is tovább élt. Elképzelhetetlen volt, hogy tulajdonnal rendelkező ember - kivéve, ha felszabadított rabszolga volt -, vagy bármilyen közéleti tisztséget betöltő személy írástudatlan legyen. Mindazonáltal utalásokból tudható, hogy az írástudás a kézművesek körében a korábbinál kisebb volt.⁸⁶ Ez a folyamat azután három évszázad múltán - a birodalom kettészakadását és Bizánc létrejöttét követően - felerősödik, hogy a tizedik század elején maga Triphónosz konstantinápolyi pátriárka is írástudatlan legyen.⁸⁷

A római korban nehéz megítélni, hogy az írásbeliség mikor lépett túl azon a szűk körön, amelynek különleges okból volt szüksége az írásra, de bizonyosnak látszik, hogy az írás funkciói a korai Itáliában még szűkebbre voltak szabva, mint az archaikus Görögországban. Eleinte valószínűleg főleg kultikus célokra használták az írást, de a Kr.e. 4. századtól szerepet kap az államvezetésben és a **katonaságnál** is.⁸⁸

---

⁸⁴

HARRIS, William R.: *Ancient Literacy*. Harvard University Press, Cambridge--London, 1989. 26-27.

⁸⁵ Ókori görög fogalom, a paideuszisz szinonimája. Etimológiailag a paisz (gyermek) szóból eredeztethető; a görög szerzők sokszor játszanak a paideia és az ugyanabból a töből származó paidia (játék) hasonló hangzású szavakkal, többek között Platón is. Az attikai dialektusban mindkét szó a következőket jelenti:

1. gyermekgondozás, 2. képzés, oktatás, nevelés, 3. műveltség, képzettség, szellemi kultúra, 4. többes számban: a nevelés részei vagy rendszerei, 5. ifjú kor, fiatalság.

<http://www.kislexikon.hu/paideia.html> –2009. 04. 20.

⁸⁶ HARRIS, William R.: *Ancient Literacy*. Harvard University Press, Cambridge--London, 1989. 330.

⁸⁷ KADZSAN, A. P. -- Litavrin, G. G.: *Bizánc rövid története*. Gondolat, 1961. 164.

⁸⁸ HARRIS, William R.: *Ancient Literacy*. Harvard University Press, Cambridge--London, 1989. 325.

A KÖZÉPKORBAN

A Római Birodalom 4. századbeli kettészakadása Nyugat-római és Kelet-római Birodalomra csak szerény előzménye volt annak a szakadásnak, amely a Nyugat-római Birodalom 5. századbeli „elestével” bekövetkezett.

A drasztikus politikai változás következtében előállt új helyzet az írásbeliség szempontjából eltérő hatásokat eredményezett, közülük azonban inkább a negatívak domináltak. Ez utóbbiak közül a legfontosabb talán az, amelynek következtében *a beszélt és az írott nyelv elvált egymástól*, s mind nyugaton, mind keleten létrejött egy sajátos diglosszia⁸⁹.

Nyugat-Európa vulgáris nyelvei az 1150 és 1250 közötti évszázadban jutnak el a saját írásbeliséghez. Ezzel gyökeresen megváltozik az írásbeliség pozíciója is. A korábbinál lényegesen szélesebb körűvé vált a világi célú használat. Ez a használat mindenekelőtt közigazgatási, kereskedelmi és jogi jellegű volt. Eddig az írásbeliség a *tudás* megnyilvánulási formája volt, a *hatalom* pedig az élőszó közegeben létezett, ettől kezdve a hatalom az írás révén manifesztálódott, a szóbeliség pedig a tudás átadásának élő eszközeként kapott szerepet.⁹⁰

A 12–13. századi fellendülésben minden bizonnyal igen jelentős befolyásuk volt a keresztes háborúk révén Európába beáramló új eszméknek is. Van olyan vélemény, amely a keresztes háborúk gondolatát az ibériai iszlám kultúrának a keresztény Európára gyakorolt hatásából vezeti le, mondván, hogy a keresztes háború lényegében az iszlám „szent háború” - dzsihád - keresztény megfelelője.⁹¹

AZ ÚJKORBAN

Az írásbeliség igazi diadalmenete a 16. században kezdődik. A fellendülés három alappilléren nyugszik. Mindenekelőtt az anyagi kultúra fejlődésén, amely egyre több ember számára adott lehetőséget, időt az írás-olvasás elsajátítására; másodsorban a

---

⁸⁹ Görög eredetű szó, körülbelüli jelentése kétnyelvűség, kettős vagy különböző nyelv, kettős beszéd, beszéd vagy beszélés. A héber Biblia fordításával keletkezett a kifejezés, melynek biblikus jelentése nehezen meghatározható. Eredetileg a görög *diglósszosz* jelentése tolmács volt (latin megfelelője a *bilinguis*), mert hiszen aki tolmácsolni tud, az legalább két nyelvet beszél, vagyis kétnyelvű. Erkölcsi pejoratív (rosszalló) töltetét éppen a Szentírásnak köszönheti, ahol a kettős erkölcsre, a rászedésre, csábításra, hátsó szándékú beszédre alkalmazták a bibliafordítók. Ehhez kapcsolódik a kígyó és a ravaszság, illetve a kígyó-ravaszság ősi fogalompárosa, amely szinte fizikai bizonyítéka a két-nyelvűség gonosz mivoltának.

⁹⁰ ZUMTHOR, Paul: *La poésie et la voix dans la civilisation médiévale*. Presses Universitaires de France, Paris, 1984. 57. és 60-61.

⁹¹ WATT, Montgomery W.: *Historia de la España islámica*. Alianza Editorial, Madrid, 1970. 190. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/3_1_1.htm –2009. 04. 20.

reformáción, végül pedig a könyvnyomtatáson, amely lehetővé tette, hogy viszonylag olcsón egyszerre sok emberhez szóljanak.

3.2. A KATONAFÖLDRAJZ FŐBB SAJÁTOSSÁGAI

A társadalomföldrajz rövid és célirányos áttekintésekor utaltam arra, hogy a katonaföldrajzi elméletet egy külön alfejezetben taglalom. Mielőtt az **íráskép-földrajz** és a **katonaföldrajz** kapcsolódását megemlíteném, tekintsünk át néhány katonaföldrajzi fogalmat.

A Katonai Lexikon szerint „*a katonaföldrajz a hadtudománnyal határos tudományágazat; meghatározott országok, országcsoportok, hadszínterek, hadászati körzetek és a várható haditevékenységek szempontjából különböző jelentőségű irányok társadalmi-politikai, gazdasági, természeti és katonai tényezőit tanulmányozza abból a szempontból, hogy milyen hatással vannak a hadi- (harc) tevékenységre.*”⁹²

A katonaföldrajz, mint tudományterület a földrajztudomány és a hadtudomány közös szülőtte. Egyesek szerint a katonaföldrajz a hadtudomány, mások szerint a földrajztudomány részét képezi.

Mai értelemben vett magyar katonaföldrajz a 19. század derekán kezdett kibontakozni. Első jeles művelője Korponay János⁹³ volt, aki felismerte a katonaföldrajz fontosságát és hangsúlyozta, hogy minden katonatisztnek kellő földrajzi ismeretekkel kell rendelkeznie. Ezt ő így fogalmazta meg: „*...a földtérnek rendszeres ismerete minden műveltebb hadi tisztnek mellőzhetetlen kellék...*”.

Korponay határozta meg Magyarországon elsőként a Hadi földírás - 1845 és 1848 - című munkájában a katonaföldrajz fogalmát. E szerint: „*A harczszínhelyek rendszeres harczműi vizsgálata, s a harczviselet könnyítő vagy nehezítő anyagi erőknél ismerete hadi földírásnak nevezetik.*”

A katonaföldrajzot - hadi földírást - földírásra, tájírásra és országírásra osztotta fel, amelyek az alábbiakat foglalják magukban:

A *földírás* magában foglalja: a földirati harczműi főtárgyakat - politikai határok, hegláncok, tengerek, folyóvizek, csatornák -; a földirati harczműi alrendű tárgyakat - sivatagok és puszták, erdők, mocsarak és posványok, tavak, szigetek, földszorulatok, előhegyek.

⁹² *Katonai Lexikon*. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985. 308.

⁹³ KORPONAY JÁNOS (Hím, 1819. máj. 16. Kassa, 1881. jan. 15.) honvédtiszt, hadtudományi író, az MTA levelező tagja (1844)

A *tájéírás* - harcshírhely - tartalmazza: az országutakat, a vasutakat, a védvonalakat, harcmunkálati vonalakat.

Az *országírás* tartalma: hadirend, népmennyiség, népnevelés, nemzeti jellem, nemzeti egység, kormány és alkotmány, ipar, földművelés, termény, közjóvedelem és státusadósság, vallás és éghajlat.

Ha jól végiggondoljuk a sajátosan csoportosított értékelési mutatókat, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek szinte kivétel nélkül beépíthetők a mai katonaföldrajz értékelő rendszerébe.

A 20. század legjelentősebb magyar katonaföldrajzosának Somogyi Endre tekinthető, aki egy világháború tapasztalataival rendelkezve fogalmazta újjá a katonaföldrajzi dimenziókat: *“...A katonai földrajz - akárcsak a gazdasági, politikai stb. földrajz - a földrajznak alkalmazott része és a föld színét katonai - hadműveleti és harcászati - szempontból tanulmányozza.”*. Somogyi még inkább közelítette a katonaföldrajzi tényezőket a ma elfogadottakéhoz, de talán úgy fogalmazhatunk, hogy a ma katonaföldrajza némi változtatással elfogadja, átveszi a Somogyi által meghatározottakat. Somogyi a vízrajzot helyezte a tényezők élére, majd ezt követte a domborzat, az éghajlat – klíma - és az egészségügyi viszonyok, a közlekedési viszonyok, a segélyforrások-gazdasági viszonyok, a népesség, az ország területe és határa.

A második világháborút követő évtizedekben a szovjet hadtudomány hatására a katonaföldrajz fogalomrendszere átrendeződött. A katonaföldrajz értékelő funkciója, annak belső tartalma azonban alapvetően nem változott. Az 1955-ben a HM által kiadott, A Magyar Népköztársaság katonaföldrajzi leírása című mű értékelési mutatói a következők voltak: **természeti rész**: felszín, éghajlat, vízrendszer, növényzet, talaj; **gazdasági rész**: államrendszer, népesség, közoktatás, egészségügy, ipar, mezőgazdaság, közlekedés és híradás.

A katonaföldrajz meghatározó művelője az 1970-es években Szántó Imre volt, aki „Az általános katonaföldrajz” című akadémiai jegyzet a katonaföldrajzot a hadtudomány részeként a következőkben határozta meg: *„A katonaföldrajz a hadtudomány rendszerének egyik önálló területe, amely az országok – országcsoportok -, hadszínterek, hadászati és hadműveleti, illetve harcászati irányok politikai-társadalmi, gazdasági, természeti és katonai adottságait tanulmányozza a hadtevékenységekre - hadműveletekre és harcokra - gyakorolt befolyásuk*

szempontjából.” Ez az értelmezés hosszú évekre meghatározó volt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián tanuló tisztek katonaföldrajzi oktatásában.

A rendszerváltozás után a katonaföldrajz fogalomrendszere ismét átrendeződött. Egyes vélemények szerint a különböző katonaföldrajzi irányzatok képviselői nem tartották szükségesnek a katonaföldrajzzal kapcsolatos NATO-fogalomrendszer átvételét. Egyéni teljesítményekhez köthető a katonaföldrajz NATO-tagállamokban elfogadott fogalomrendszerének nemzeti rendszerünkbe történő honosítása. E területen a legjelentősebb eredményeket Siposné Kecskeméthy Klára, Sipos Ferenc és Alabér László mutatta fel.⁹⁴

Néhány gondolatban célszerűnek tartom a további legfontosabb katonaföldrajzi definíciókat bemutatni, láttatva azt, hogy ezen a tudományterületen sincs általánosan elfogadott vélemény.

*„A katonaföldrajz a földrajztudomány alkalmazott földrajzi területének speciális, a hadtudomány szerves részét képező ágazata; interdiszciplináris tudomány. A katonaföldrajz meghatározott országok, ország-csoportok, hadszínterek, hadászati körzetek, továbbá a várható haditevékenységek szempontjából különböző jelentőségű hadászati irányok (hadműveleti és harcászati irányok) társadalmi, politikai, gazdasági, természeti és katonai tényezőt tanulmányozza abból a szempontból, hogy milyen hatással vannak a hadi- (harc-) tevékenységekre. A katonaföldrajz általános katonaföldrajzra és alkalmazó katonaföldrajzra tagozódik. A modern katonaföldrajz új irányzata a dinamikus katonaföldrajz. A katonaföldrajz fő feladata feltárni és rögzíteni a hadi- (harc-) tevékenységek és a földrajzi környezet közötti összefüggéseket, majd ezen összefüggések leírásával alátámasztani a katonai döntéseket.”*⁹⁵

A Lexikon kiadásának évében, 1995-ben megrendezett gödi katonaföldrajzi konferencia elfogadta a következő megfogalmazást: *„a katonaföldrajz a hadtudomány önálló területe, amely katonaföldrajzi térségek -országok, országcsoportok, hadszínterek stb.- társadalmi-politikai, természeti, gazdasági és katonai tényezőit vizsgálja a honvédelemre gyakorolt hatásuk szempontjából. „*

Lánszki János *„A katonaföldrajz elméleti alapjai”* című 2000. évben kiadott egyetemi jegyzetben a katonaföldrajz fogalmát a következőkben rögzíti: *„a katonaföldrajz a hadtudomány rendszerének önálló területe, amely katonaföldrajzi térségek*

⁹⁴ FÜR Gáspár- *ZMNE PhD értekezés*, 2002. 15. oldal

⁹⁵ in: SZABÓ József: *Hadtudományi Lexikon A-L*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 627. oldal

(országok, ország-csoportok, hadszínterek, stb) társadalmi-politikai, természeti, gazdasági és katonai tényezőit vizsgálja a honvédelemre gyakorolt hatásuk alapján.”

3.2.1. A KATONAFÖLDRAJZ ÚJSZERŰ ELMÉLETI RENDSZERE

A katonaföldrajz modern irányzatainak ismertetésekor ki kell emelni az 1997-ben alakult **Magyar Földrajzi Társaság Biztonságföldrajzi és Geopolitikai Szakosztályát**, amelynek alapító tagjai közül Nagy Miklós Mihály, Gőcze István és Siposné Kecskeméthy Klára munkássága hatott a katonaföldrajz fogalomrendszerére, a **dinamikus katonaföldrajz** kialakítására.

A megfogalmazás szerint a *„dinamikus katonaföldrajz a modern katonaföldrajz napjainkban kialakuló új irányzata. Feltárja a földrajzi tér és a hadművelet (harc) közötti mélyebb ok-okozati összefüggéseket, majd ezeket szintetizálva következtetéseket von le. A dinamikus katonaföldrajz fő célja a parancsnokok és törzsek maximális kiszolgálása katonaföldrajzi adatokkal.*

A dinamikus katonaföldrajz főbb területei: a hadműveleti-harcászati terület összefüggéseinek, belső rendszerének és mozgástörvényeinek feltárása; a különböző katonaföldrajzi struktúrákról szóló adatok gyűjtése és egységes rendszerbe foglalása; a katonaföldrajzi tényezők (geofaktorok) meghatározó szerepének feltárása a hadművelet (harc) szempontjából; a rendszerelmélet szempontjainak messzemenő érvényesítése a katonaföldrajz területén; az infrastruktúraelmélet alkalmazása a különböző geofaktorok elemzése esetén. A dinamikus katonaföldrajz eszközt tekintve alapvetően épít az elektronikus adatfeldolgozó rendszerek nyújtotta technikai lehetőségekre, elsődlegesen pedig a grafikus értékelés módszerét alkalmazza.”⁹⁶

A katonaföldrajz másik modern irányzata a **komplex katonaföldrajz**, amelyet Gőcze István a következőkben fogalmaz meg: *„olyan interdiszciplináris, a hagyományos katonaföldrajz ismeretrendszerét felhasználó tudományterület, amely alapvetően két fő kutatási területre (irányzatra) tagolódik.*

Vizsgálja, kutatja és feltárja:

- egyrészt a fegyveres küzdelem várható térbeli kiterjedésének megfelelően a katonaföldrajzi környezet meghatározott szegmensei (katonaföldrajzi térségek,

---

⁹⁶ in: Szabó József: *Hadtudományi Lexikon A-L*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 210. oldal

országcsoporthoz, országok, hadászati, hadműveleti, harcászati irányok) természeti, gazdasági, társadalmi, politikai és katonai tényezőinek a fegyveres küzdelemre gyakorolt hatását;

- másrészt a földrajzi környezet, illetve a konkrét földrajzi térség(ek) biztonságát fenyegető katonai és nem katonai (gazdasági, ökológiai és egyéb) jellegű veszélyeket, valamint a két rendszer (földrajzi környezet és a veszélyek) között fellelhető összefüggéseket, kölcsönhatásokat.”⁹⁷

A mai katonaföldrajzi szakemberek közül ki kell emelnem témavezetőm katonaföldrajzi munkásságát. Az „International Military and Defense Encyclopedia” című anyag alapján készített *Nemzetközi katonai és védelmi enciklopédia 1-6.* fordítása olyan magyar nyelven megjelent munka, amely mértékadó módon segít eligazodni a katonaföldrajz nemzetközileg elfogadott értelmezésében. Külön érdeme a katonaföldrajz címszó: „...a hadtudomány azon része, amely azzal foglalkozik, hogy a hadszíntér jellemzői hogyan viszonyulnak a harci feladatokhoz és katonai erőkhöz. A katonaföldrajz az elemzés földrajzi módszereinek alkalmazása katonai problémákra.”

Az íráskép-földrajz elméletének kialakításában fontos szerepet kaphat a jelzett fordításban található földrajz fogalom:

„A földrajz olyan tudomány, amely a jelenségek térbeli osztályozásával foglalkozik a Föld felszínén és közelében. A földrajz segítségével magyarázzák a természeti és emberi jelenségek ok-okozati összefüggéseit: az emberek és kultúrájuk alkotásait, az állatvilág, a vegetáció, az éghajlat, az óceánok és szárazföldek kapcsolatát. Ezek az ok-okozati összefüggések fontosak a megoldandó probléma során. A földrajz a megoldandó probléma típusának megfelelően képes a részletekbe menő értékelésre.”⁹⁸

A fogalom tanulmányozása során találunk olyan kitételeket, amelyeket az íráskép-földrajz fogalom- és rendszerelméletének kialakításakor figyelembe kell venni, ezek:

- **a jelenségek térbeli osztályozása,**
- **az emberi jelenségek ok-okozati összefüggései,**
- **az emberek és kultúrájuk alkotásai,**

⁹⁷ GÖCZE István: A térinformatika alkalmazása a katonaföldrajzi értékelések elkészítésének folyamatában. PhD értekezés, 1996. ZMNE

⁹⁸ *International military and defense encyclopedie 1-6* (Ed. –in chieF Trevor N. Dupuy Wahington; New York: Brassey’s. 1993. CLXXVI.3132.o.28 cm. ISBN 0 02881011 2. Fordította: Siposné Kecskeméthy Klára 95 o. 1994. Júl. 14. MH ZMKA Kutató Könyvtár Lsz: AF 7846

- **a részletekbe menő értékelés.**

A felsorolás minden egyes pontja mögött ott van az írás, mint az ember produktuma és ott van az írás térbeliségét kutató íráskép-földrajz. A rendelkezésre álló és egyre bővülő katonaföldrajzi adatok gyűjtése, feldolgozása, értékelése és belőlük új információk előállítása hagyományos módon szinte megoldhatatlan feladatot jelent a szakemberek részére. Megoldást az új módszerek, technológiák és eszközök alkalmazása jelent, amelyek lehetővé teszik nagy mennyiségű, térbeli jellemzőkkel rendelkező adatok gyűjtését, feldolgozását és szolgáltatását.

Megítélésem szerint ezek a gondolatok érvényesek az íráskép-földrajz elméletére is, hisz ebben a tevékenységben jelentős segítséget nyújthat az írás részelemeinek figyelembe vétele és az ezzel kapcsolatos új technológiák alkalmazása.

3.3. ÖSSZEGZÉS

Az írás és előzményei, kialakulását követően, a történelem során mindig jelen volt az ember szolgálatában, kiszolgálta, segítette a katonai műveleteket, tevékenységet, ezért az katonai vonzatában is feltérképezhető és kutatható.

Elmondhatjuk, hogy napjainkban a hazai katonaföldrajz megújulásának megvannak a lehetőségei. A megújulás gyakorlati kivitelezésénél azonban nagyon sok szempontot kell figyelembe venni. Újdonság a most születő íráskép-földrajz katonaföldrajzi vetülete, hisz az íráshoz kapcsolódó ismeretek elősegíthetik a katonaföldrajz más szemléletű megközelítését.

A megfogalmazásból kitűnik, hogy a katonaföldrajz, - a felvetett újdonságot figyelmen kívül hagyva -, leglényegesebb feladata a múlthoz viszonyítva nem változott, mivel kutatásainak célja továbbra is a katonaföldrajzi tényezők hatásainak kimutatása, a fegyveres erők lehetőségeinek feltárása a fegyveres tevékenységekre vonatkozóan a különböző térségekben.

Lényeges eltérés azonban a múlthoz viszonyítva a kutatott területek számának növekedése, továbbá az egyes tényezők belső tartalmának, információanyagának bővülése és a vizsgálati szempontok változása.

Ilyen szemlélettel kell az íráskép-földrajz főbb sajátosságait is kutatni, s ezáltal nem csak az írás vizsgálatának lehetőségei bővülnek, hanem a katonaföldrajz elméleti skálája is.

4. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ ÉS AZ ÍRÁSANALITIKA GYAKORLATI ALKALMAZÁSI TERÜLETEI, KIEMELTEN A KATONAI KÖZEGRE

Minden tudomány, szakma, művészeti ág kötelessége történetiségének feltérképezése, hagyományainak ápolása. Az írásanalitikai szemlélet is megköveteli, hogy gyökereit, a rendszerébe tartozó elemek szükségességét lehetőség szerint visszavezesse a múltba.

Az íráskép-földrajznak és az írásanalitikának nincs számottevő múltja. Az írásanalitika szűkebb értelemben vett szemléletének kialakítása tulajdonképpen 2000-ben kezdődött, mikor a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen kidolgoztuk a témához kapcsolódó egyetemi szakirányú képzés programját. A továbblépés lehetősége és gyakorlati alkalmazása 2007-ben valósult meg az írásanalitikai szakirányú továbbképzési szak beindításával.

Az íráskép-földrajz gondolata 2002-ben a GraphOphthalmológiai® (ÍráSzemészeti) kutatással kezdődött, amely során olyan következtetésre jutottunk, hogy a földrajzi diszpozíció befolyásol(hat)ja az ember egészségi állapotát, így a szem állapotát is, amely hatása, következménye kimutatható az írásképben.

Az írásanalitikai szemlélethez kapcsolódó többi íráselemzési módszer már régebbi keletű, történetisége már bővebb irodalommal rendelkezik. Ezekből nézzünk néhányat, amelyek fontosak lehetnek a régmúltban való alkalmazás megértése szempontjából.

Már *Arisztotelész* alkalmazta a lélektani dialektikát, azaz minden erényt két szélsőséges tulajdonság közbülsőjeként értelmezett.

Az első írásos emlék, amelyben utalásokat találunk a kézírás elemezhetőségére, az ókori Rómából származik. Ma már elfogadott tény, hogy az írás kifejező mozgás, a kívülről jött hatások kivetítődései, amelyből következtetéseket lehet levonni a hangulati tényezőkre. Erre figyelt fel *Caius Suetonius Tranquillus*, aki kb. 69-126 között élt római történet- és életrajzíró, Hadriánus császár levéltárosa, aki 122-ben kegyvesztetté vált, s ettől kezdve csak írással foglalkozott. „Cézárook élete” című művében az első tizenkét császár életrajzát írta le megfigyelése alapján, Julius Ceasartól Domitianusig. Írt viselkedéseikről, gondolati, akarati és érzelmi

megnyilvánulásukról és nem kerülte el figyelmét a császárok kézírása sem. Különösnek találta, hogy Augustus császár kézírásának sorai felfelé haladtak, s a szavakat megszakítás nélkül írta. Felfigyelt arra, hogy Justinus császár írása betegsége idején és aggkorában megváltozott. Megfigyelései nyomán megállapította – és egyben csodálatos dolognak vélte –, hogy az ember egyénisége és kézírása között kapcsolat van.

A kezdetekben – többek között az egyiptomi, a görög és római kultúrában – a kiváltságos emberek tudománya volt az írás, gyakran alkalmaztak írnokokat is. A későbbiekben, a latin betűk elterjedésével és a katolikus vallás térhódításával az egyházi személyek művelték a betűvetést – jó példa erre a kódexírók fáradságos munkája.

Fellelhetők az írásazonosítói eljárások kezdetéről szóló emlékek is. Nagy *Constantin* császár a 4. században úgynevezett „UBI” törvénykönyvének „De falso” fejezetében utalt először az írás azonosításának területére. Íráshamisítás esetén szigorú vizsgálatot rendeltek el, és a hamisítót megbüntették. Ugyancsak írásazonosítói problémákkal foglalkozott *Justinus* császár néhány törvénycikke is. Maga Suetonius is említést tett arról, hogy *Titus* korának egyik híres íráshamisítója volt. Később, a középkorban már céhekbe tömörültek az írással foglalkozók, az írnokok, írástanítók, pecsétvésők és a hamisított pecsétekről, okmányokról adtak szakvéleményt. Magyarországon már az Árpád-házi királyok törvényei is szigorúan büntették az írás- és pecséthamisítást.

A középkorban még egységet alkotva működött a kézírás-elemzés, az írásazonosítás és a rejtjelezett írás megfejtése. Az írásbeliség a könyvnyomtatás elterjedésével, különösen a reneszánsz idején a művelt réteg közkincsévé vált. Az írás a gondolat- és információközlés eszköze lett. Megjelentek az egyéni jellemzők, formaalakítások, s néhány gondolkodó elme érdeklődését felkeltette a kézírások különbözőségének eredete

Szent István törvényei között olvassuk: "A régi magyar betűk és vésetek, a jobbról balra való pogány írás megszüntetődjék és helyébe latin betűk használtassanak. A beadott iratok és vésetek tüzzel-vassal pusztíttassanak el, hogy ezek kiirtásával a pogány vallásra emlékezés, visszavágyódás megszüntetődjék". A "pogány írással írt" imakönyvek elégetése bizonyítéka annak, hogy az ősi magyar írással nemcsak vésetek, hanem írtak is. Hogy az ősi magyar írás a tiltások ellenére továbbra is használatban volt, arra bizonyíték Mátyás király 1478-as évi ediktumának 5.

cikkelye, amelyben a király megparancsolja, hogy "a falusi bírúk kötelesek minden vármegyében a rovásnyeleket lajstromokban a megye elé terjeszteni".

Az írással foglalkozó speciális terület, az igazságügyi kézírászakértői intézmény sem újkeletű. A jogszolgáltatásban akkor jelenhetett meg, amikor az írásbeliség területén szükségessé vált az egyes hamisítások megállapítása.

Constantin császáron kívül Justinianus időszámításunk szerint 534-ben rögzített Kódexének több cikkelye is érint írásszakértői jellegű kérdéseket.

Az első írásszakértői jellegű vizsgálatokkal foglalkozó irodalmi művek megjelenéséig, amely az 1600-as évek elejére vezethető vissza, az írásvizsgálatok körülményeire nincsenek hiteles történelmi adataink.

A szakértő megjelenése és szerepének gyors ütemű növekedése az igazságszolgáltatás fejlődésének világszerte észlelhető jelensége. A 18. századtól kezdve a bíróságok előtt gyakorivá és rendszeressé vált különböző más szakértők igénybevétele is.

Magyarországon 1993-ban jelent meg az első igazságügyi grafológus szakértő munka, az értekezés írója pedig 1996 óta dolgozik igazságügyi vonalon is.

A történelemben előforduló lehetőségek és saját tapasztalatom szerint **az alkalmazási területeket tekintve az írásanalitika legfontosabb ágai a következők:**

- a) paleográfiai,
- b) történelemkutatási,
- c) vállalati,
- d) klinikai,
- e) pszichológiai,
- f) pedagógiai,
- g) kriminalisztikai,
- h) honvédségi, titkosszolgálati,
- i) köznapi,
- j) szemészeti,
- k) felsőoktatási.

A felsorolásból először kiemelem a vezetői/parancsnoki munkát, ahol az **írásanalitika** s ezen belül az **íráskép- földrajz** adekvát módon képes segíteni. Az írás az ember legadekvátabb sajátossága, ezért az ezzel összefüggő kutatások több dimenziót tárhatnak fel, melynek eredménye hatékonyan használható.

Sokan keresik azokat az eljárásokat, módszereket és eszközöket, amelyek még hatékonyabbá tehetik többek között a parancsnoki munkát is. Talán kevesen gondoltak arra, hogy az **írás**, mint az emberi élet velejárója, milyen lehetőségeket teremt arra, hogy az írás készítőjét, az embert még jobban megismerhessük.

A kidolgozott tételek szerint az írásból **ÁLTALÁNOSÁGBAN** az alábbi lehetőségeket állapíthatjuk meg:

- a személyiség megismerése- *az írás determinálja készítőjét, ezért adekvát módon megközelíthető az író személy tulajdonságai;*
- a magatartás ellenőrzése- *figyelemmel lehet kísérni az általános magatartási normához igazodó és attól eltérő reagálások tartalmát, egy meghatározott időn belüli állapot változását;*
- a magatartás irányának, vonalának meghatározása- *egy szituációhoz köthető viselkedési, magatartási irány és az eredmény várható kimenetelének modellezése;*
- egy tevékenységet elősegítő módszer (pl. tárgyalásra való felkészülés, vagy egy konkrét feladatra való kondicionálás);
- az alany manipulálhatóságának megismerése- *az író személy mennyire képes a szerepjátszásra, egy álarc felvételére, személyiségében milyen módon, mértékben és formában van jelen a manipulálhatóság;*
- "polygráf"-jellegű és tartalmú műszeres hazugságvizsgálat- *az alany írásában, inkriminált esethez köthető válaszaiban jelenlévő hazugságjelek felderítése.*

FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGEK A HUMÁNPOLITIKAI, SZEMÉLYÜGYI MUNKÁBAN

- felvételnél, munkaerő-kiválasztásnál;
- pályázatok elbírálásánál;
- vezetői kiválasztásnál;
- pályaalkalmasság megállapításánál;
- team-építés során ;
- szerkezet-feltérképezésnél;
- teljesítményértékelésnél;
- motivációs vizsgálatnál;
- karriertervezésnél;
- továbbképzés megtervezésekor;

- lojalitásvizsgálatnál;
- pályamódosításnál;
- állapotkövetésnél;
- misszióra való alkalmasság eldöntésénél.

A kiválasztás humánpolitikai értelemben azon eljárások összessége, amelyeknek célja adott feladatra jelentkezők közül a lehető legalkalmasabb személy(eke)t megtalálni és munkába állítani. Nem csak új munkatársak felvételekor, de előléptetéskor, áthelyezéskor is a kiválasztás folyamata zajlik.

Megfelelő embert a megfelelő helyre, e mondás mindenkinek ismerős. Ha valaki olyan helyen dolgozik, ahol nem érzi jól magát, vagy nem a képességeinek és személyiségjellemzőinek megfelelő munkát végez, akkor a mindenkori rosszul érzi magát. Ilyen esetek kiszűrésére feltárható egy közösség szerkezete.

A karrier fontos velejárója egy katonának, de a polgári szférában dolgozóknak is. Ma már nem csak a munkahelyi előmenetelt, hanem egy egész életpályát is e szóval illetjük. A karrierjegyek megállapításakor alkalmazhatjuk az írásanalitika lehetőségeit, hisz előhívhatók az egyén szükségletei, motivációi, törekvései, illetve szervezet munkával kapcsolatos elvárásai.

A mindennapok fontos eleme a képzés, továbbképzés. Ilyenkor egy vezető, egy parancsnok felteszi a kérdést, hogy a munkatársa képzése a megfelelő irányba halad-e?

A humánpolitikában fontos a teljesítményértékelés, olyan attitűdök keresése, mint

- az együttműködés,
- a tettekézség,
- a kreativitás,
- a félelem-nélküliség,
- a felelősségtudat,
- a konfliktuskezelés,
- a mobbing, a munkahelyi pszichoterror felderítése, kezelése.

A SZEMÉLYISÉG ÉS AZ ÍRÁS NÉHÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE

Ha egy kézirat látunk magunk előtt, elképzeléseink, asszociációink keletkeznek az írójáról. Egy parancsnoknak, vagy egy humán szakembernek fontos lenne tudni az írásformák jelentéseit. Fontos szerepet játszik ebben a kauzális gondolkodás. Arra

kellene törekedni, hogy megértsük, hogy az írás egyes vonásai miért utalnak bizonyos személyiségjegyekre.

Egyik lehetőség lehet az írásanalitika szemléletének megismerése.

Még egy nagy létszámú közösségben is figyelni kell minden tag lelki változásaira, ami egy vezető, parancsnok számára csaknem lehetetlen. Ezt a tényt az is megnehezíti, hogy egy parancsnok egyszerre több közegre figyel. Gyakran csak a deviáns viselkedésre figyelnek fel, ami már a személyiség legmélyebb rétegeit érintő pszichikai sérülés. Az agresszív, rendetlen ember zavarja a csoport munkáját. Még veszélyesebb az ellenkező irányú deviancia: a csendes, visszahúzódó ember, akire csak ritkán figyelnek. Meg kell jegyezni, hogy mindkét esetben lehet ugyanaz az ok: a félelem és a nyomás.

A parancsoknak, vezetőnek szüksége van egy információforrásra, amely tájékoztatja beosztottja személyiségéről, amely megbízható és mindig hozzáférhető.

Ez lehet az ÍRÁS.

Az írás alapján könnyen észreveheti a hangulati ingadozásokat és a lelki zavarokat. Ha kiismeri magát az írásanalitikában, akkor az írásban olyan tulajdonságokat is felfedezhet, amelyek még az író személy számára se tudatosak. A lélek változásai előbb mutatkoznak meg az írásban, mint ahogy azok tudatosak lesznek. Az íráselemzéssel bizonyos személyiségzavarok megelőzhetőek, illetve a vezető segíthet egy harmonikus személyiség kifejlődésében.

Egy vezetőnek tudni illik, hogy ami az írásból kimutatható, a szerint mennyire terhelhető, nyitott, csendes, gyakorlatias az érintett vagy hogy inkább a szellemi kihívásokat szereti, milyenek a mentális képességei, az érdeklődési köre, a motivációi és hogy mennyire szociális.

Az írás azt is meg tudja mutatni, hogy milyen az író személy beállítódása, milyen funkciók dominálnak nála, amelyek alapján az egyéni feladatokat is jobban meg lehet szabni. Az írás megmutatja, hogy az adott ember érzelempözpontú, vagy inkább racionális. Ha valaki temperamentumos, akkor számára természetesek a heves reakciók és az akarat kinyilvánítása. A környezetnek nagyobb lesz a tűrőképessége, ha közelebbről ismeri tagjának lelkét és megérti, milyen érzelmi krízisek állhatnak a látszólagos nyugodtság mögött, vagy hogy milyen sérülékeny egy agresszív ember.

A kézírások neurotikus tüneteket is ki tudnak mutatni, amik mögött feldolgozatlan emocionális sérülések, traumák állhatnak. Ha az írás ezekre irányítja a figyelmet, akkor könnyebb és gyorsabban érkezik a szakszerű segítség.

NÉHÁNY PÉLDÁVAL ILLUSZTRÁLNI LEHET AZT, AMI AZ ÍRÁSBÓL KIMUTATHATÓ:

- ❖ a normaírástól való eltérések az önállósági törekvésekre utalnak;
- ❖ csekély eltérések a normától csekély önállósági- illetve egyediségre való törekvést jelentenek (ezeket életkorhoz mérten kell vizsgálni);
- ❖ a szerény személyiség egy egyszerű, szerény írást választ, ami nem nagyon tér el az iskolai írástól;
- ❖ a sablonszerű írás arra utal, hogy személytelenséget mutat az illető;
- ❖ olyan írások, amelyek betűiben sok a „görbület”, labilis személyiségre utalnak;
- ❖ a betűk közötti pontos kötések azt mutatják, hogy az illetőnek jó, kognitív kombinációs képességei vannak.

Célszerűnek tartom megemlíteni azokat a **személyi tulajdonságokat**, amelyeket nagy biztonsággal lehet az írásanalitika segítségével elemezni, illetve kategorizálni:

Alkalmazkodás, befolyásolhatóság, bizalmatlanság, bizonytalanság, fantázia, fecsegés, hazudozás, határozottság, idegesség, kapcsolatteremtés (képessége, nehézsége, a nehézség elfedése), kiszámíthatatlanság, kiismerhetetlenség, kitartás, logikus gondolkodás (hiánya), megbízhatóság, megfigyelőképesség, meggondoltság, memorizálás, okoskodás, óvatosság (hiánya), őszinteség (hiánya), titoktartás, titkolódzás, ügyesség, ügyetlenség, zárkózottság.

Ezeknél a sajátosságoknál konkrétan kidolgozásra kerültek a pszichológiai értelmezések és kutatások eredményeként meghatároztuk az egyes tulajdonságokat jellemző írásajátosságokat.

Természetesen más személyi tulajdonságok elemzése is lehetséges, de minden esetben szükséges kifejtetni annak indokát, meghatározni a profilt.

Nagyon fontos kitétele az elemzésnek, hogy alapvetően az úgynevezett spontán módon keletkezett írásminta alapján készülhet igazán adekvát véleményalkotás, az alany tudtával, az etikai és jogi szabályok betartásával.

Az íráskép-földrajz alkalmazási lehetősége alapvetően abban nyilvánul meg, hogy a földrajzi diszpozíció, s ezen belül a katonaföldrajzi elmélet mennyiben befolyásolja az írásképet. Gyakorlatban ez módszer segítheti a hadtörténészek munkáját, akik egy írásból ez által következtetni tudnak a földrajzi diszpozícióra, az írás keletkezésének helyére, az írásképre ható szubkultúrára.

„Először egyszerűen írunk és rosszul.
Aztán bonyolultan és rosszul.
Majd bonyolultan és jól.
Végül egyszerűen és jól.”
Vámos Miklós

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az íráskép-földrajzi és az írásanalitikai elmélet kidolgozásához választott módszerek lehetővé tették az értekezés témájának átfogó megismerését, az összefüggések feltárását és a kitűzött célok elérését. Mindezek együttes eredményeként olyan összegzett következtetésekre jutottam, amelyek hozzásegítettek ahhoz, hogy az íráskép-földrajz, illetve az írásanalitika elméleti oldalát bemutassam, illetve a gyakorlat számára is hasznosítható új megoldásokra tegyek javaslatot. Új szemlélet van kialakulóban, és az értekezéssel sor került ennek a tudományos igényű megfogalmazására.

A TÉZISEK EGYBEVETÉSE AZ EREDMÉNYEKKEL

Tézisként állítottam fel, hogy:

1. Az írásanalitika és az íráskép-földrajz fogalomrendszere, szemlélete újszerű, az írás komplexebb vizsgálatára és kutatására alkalmas.
2. Létezik az íráskép térbelisége, és katonai vetülete, ezért ezek az új, eddig nem vizsgált dimenziók tanulmányozhatóak a társadalomföldrajz és a katonaföldrajz bevonásával. Az írás a nyelv plasztikus megjelenítési formájaként kapcsolódik az emberhez, ezért van kiemelkedő szerepe a tudományos íráskép-földrajz vizsgálatnak, mivel speciális humán és általános kulturális jelenségként végigkíséri az emberiség történelmét térben és időben.
3. A kutatás és a felállított elméletek összefüggéseinek megfogalmazására adhatnak alapot az írás, a földrajzi szféra és a kultúra között.
4. Az íróeszközök és az írófelület vizsgálata, kutatása és történelmi korba, földrajzi környezetbe való elhelyezése az íráskép-földrajz lehetősége és feladata lehet.

A tézisek igazolására az értekezésben az alábbi eredményre jutottam:

~ *Megállapítottam* a történelmi tapasztalatok és a kutatásaim alapján, hogy a jelenleg gyakorlatilag rendelkezésre álló íráselemzési módszerek csak részben felelnek meg az új kihívásoknak, elvárásoknak.

~ *Megfogalmaztam* az íráselemzés új célját, *kidolgoztam* az íráskép-földrajz és az írásanalitika új rendszerét, *meghatároztam* a tartalmát.

~ Külön történeti *áttekintés* összegzéseként *kimutattam*, hogy az íróeszközök és az írófelület vizsgálata, kutatása és történelmi korba, földrajzi környezetbe való elhelyezése az íráskép-földrajz és az írásanalitika lehetősége és feladata.

~ *Megállapítottam*, hogy a GraphOphtalmológiai® (ÍráSzemészeti) *kutatás* eredményei és a felállított elméletek megfogalmazása alapot adhatnak az írás, a földrajzi szféra és a kultúra közötti összefüggés vizsgálatára, további kutatására.

~ *Bemutattam*, hogy létezik az íráskép térbelisége, és katonai vetülete, ezért ezek az új, eddig nem vizsgált dimenziók tanulmányozhatóak a társadalomföldrajz és a katonaföldrajz bevonásával.

~ *Végigkövettem* a nyelv európai fejlődését, ami alapján *megállapítottam*, hogy az írás a nyelv plasztikus megjelenítési formájaként kapcsolódik az emberhez, illetve katonai vonatkozásai miatt *feltártam* katonaföldrajzi vetületeit.

~ *Kijelöltem* az írás elemzésének összes körülményét figyelembe véve az írásanalitika új irányait, kereteit. A kutatásokra alapozva *igazoltam*, hogy az íráselemzés eddigi módszereit teljes egészében nem lehet elvetni, de az új kihívásoknak megfelelő új módszereket is kell alkalmazni.

~ *Összegeztem* a saját és az egyetemi képzés tapasztalatait, valamint a kutatás eredményeit, és *javaslatot tettem* az új módszer bevezetésére. *Rámutattam* az ismert íráselemzések tartalmi változtatásának fontosságára, és a rendelkezésre álló gyakorlatot elemezve új tartalmakat *jelöltem meg*.

~ *Kimutattam*, hogy az új szemlélet bevezetése szükséges. Teljes egészében *kidolgoztam* az új rendszer elméleti háttérét, fogalmát, funkcióit, tárgyát és kompetenciáit. A gyakorlati kipróbálás érdekében *elkészítettem* az egyetemi szakirányú továbbképzés programját. Az egyetemi képzési program úgy lett összeállítva, hogy tükrözze az interdiszciplináris jelleget, ami az írásanalitikai speciális szakmai kompetencia teljes körét érinti.

Az írásanalitikus képzésben résztvevők képessé válnak az ezen a területen folyó kutatások és empirikus tapasztalatok egyesítésére, vegyítve a napi és aktuális feladatokban való szakszerű alkalmazására. **Ezek a kitételek a magániskolai képzésekben komplex módon nem jelennek meg, először a szakirányú képzési programban találkozhattunk velük, ami által nyer interdiszciplináris és kompetencia-központú jelleget. Az egyetemi alapképzés kiegészül az**

írásanalitikai elmélettel és gyakorlattal, s ez által megvalósul a kompetencia összetett jellege, ami bizonyítja, hogy az egyetemi alapképzés az egészre és nem a magániskolákban kiemelt prioritásokra irányul.

~ *Kimutattam*, hogy képzési program kiállta a „megpróbáltatásokat”, már öt végzős csoportban 64 fő szerzett egyetemi, főiskolai oklevelet.

~ Az új szemlélet felállításával *egyértelmű különbséget* tettem az írásanalitika, az írásazonosítás és a grafológia között.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Az értekezésben vázoltak alapján új tudományos eredményeknek tartom a következőket:

- 1. A kutatásaimra alapozva meghatároztam az írás elemzésének új lehetőségeit, kidolgoztam az íráskép-földrajz és az írásanalitika rendszerét, tartalmát, tudományos alapjait.**
- 2. Igazoltam, hogy létezik az íráskép térbelisége, és katonai vetülete, ezért ezek az új, eddig nem vizsgált dimenziók tanulmányozhatóak a társadalomföldrajz és a katonaföldrajz elméleteinek alkalmazásával.**
- 3. Bizonyítottam, hogy az írás a nyelv plasztikus megjelenítési formájaként kapcsolódik az emberhez, ezért van létjogosultsága, jelentősége, kiemelkedő szerepe a tudományos íráskép-földrajzi vizsgálatnak.**
- 4. Kimutattam, hogy az íráskép-földrajz és az írásanalitika önállóan is képes olyan szerepre, feladatra, amelynek célja az írás közvetlen és minden elemeinek részletes tanulmányozása.**
- 5. Bizonyítottam az írásanalitika rendszerének létjogosultságát az eddig ismert íráselemző módszerek mellett.**

A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

Az értekezésben kidolgozott elemzések és következtetések egységes rendszert alkotnak. A megfogalmazott gondolatok alapján **javaslom az értekezés felhasználását** a következő folyamatokhoz:

- ✓ az írás elemzésének továbbfejlesztése érdekében az íráskép-földrajz és az írásanalitika szemléletének elterjesztéséhez;
- ✓ az írás elemzésének, ezen belül az íráskép-földrajz újszerű szemléletének alkalmazásához a humán, a pedagógiai, a paleográfiai, a katonaföldrajzi vonatkozásokban;
- ✓ az íráskép-földrajz és az írásanalitika elméletének felhasználásához az írással foglalkozó szakemberek iskolarendszeren kívüli felkészítésében;
- ✓ a kidolgozott rendszer elméleti bázisára építve a ZMNE képzési rendszerében elindított szakirányú továbbképzési szak tapasztalatait figyelembe véve az ELTE PPK oktatási bázisán a szak metodikai továbbfejlesztéséhez;
- ✓ az újszerű tudományos szemléletre alapozva az íráskép-földrajz és az írásanalitikai egyetemi alapképzés és mesterképzés képzési programja elkészítéséhez,
- ✓ Az íráskép-földrajzhoz és az írásanalitikához köthető információk - a nyelvatlaszok és a földrajzi atlaszok mintájára – egy külön, önálló atlaszban való összegzéséhez.

JAVASLAT A KUTATÁS TOVÁBBI FOLYTATÁSÁRA

Többoldalú és profilú kutatás bevezetése szükséges a jövőben az írásanalitika és az íráskép-földrajz területéhez tartozó témákban. A stratégiák kialakításakor az alábbi ajánlásokat teszem, amely során az alábbi célzottabb kérdésekre kell a választ megtalálni:

- hol tart a világ íráselemző szakmai társadalma?
- hol tart Magyarország íráselemző szakmaisága?
  - melyek az íráselemzés külföldi kutatásának fő irányai?
  - melyek a kutatás nemzetközi trendjei, melyek lesznek a súlyponti területek a következő évtizedben?
  - melyek az íráselemzés hazai kutatásának fő irányai, vannak-e olyan hazai jellegzetességei, "iskolái", amelyek megőrzése, ill. továbbfejlesztése feltétlenül indokolt?
  - a nemzetközi trendeket is figyelembe véve, melyek legyenek a hazai írásanalitikai kutatások súlyponti területei, azaz mely kutatások folyjanak?
  - ezek közül melyek egyetemen, melyek más kutatóhelyeken?
  - mely kutatásokhoz indokolt eszköztárat fenntartani?
  - mely kutatásokat kell külső támogatásból, pályázati forrásokból finanszírozni?

Bizonyára még számtalan kérdést fel lehetne tenni, de az együttgondolkodás iniciálásához talán ennyi elegendő és minden bizonnyal a válaszok keresése újabb kérdéseket vet majd fel.

Az értekezés ráirányította a figyelmet az íráskép-földrajz és az írásanalitika tudományos szemléletnek és rendszerének sarkalatos pontjaira, a gyakorlati végrehajtás metodikáját és technológiáját azonban részben, vagy egyáltalán nem érintett.

Ezek további kutatásokat igényelnek, konkrétan:

- ❖ a témát érintő reprezentatív országos felmérések végrehajtása a kultúra, a nyelvföldrajz, a katonaföldrajzi aspektusok figyelembe vételével;
- ❖ az íráskép-földrajz és az írásanalitika gyakorlati felhasználása, alkalmazása módszertanának kidolgozása;

- ❖ az iskolarendszeren kívüli oktatás programjának kidolgozása;
- ❖ az egyetemi szakirányú továbbképzési szak programjának finomítása, aktualizálása;
- ❖ az egyetemi alapképzés és mesterképzés képzési programjának elfogadtatása;
- ❖ a szakmai érdekképviselet és érdekvédelem érvényesítésére indokolt a szakmai Kamara létrehozása.

Meggyőződésem, hogy az értekezés több olyan kérdést hozott felszínre, amelyek megfelelő alapot nyújtanak az írás komplex és tudományos elemzésének további kutatásaihoz, segítik annak gyakorlati megvalósítását. Olyan gondolatokat, szemléletváltást indított el, amelyek továbbfejlesztése, részleges vagy teljes megvalósítása minőségi változásokat hoz az írás elemzésének gyakorlatában. A hiányolt, a kutatások során felhasznált hivatkozott irodalmak jegyzékét haszonnal forgathatják az elméleti és a gyakorlati szakemberek.

Az értekezés témájának kutatását folytatva célom, hogy további lehetőségeket teremtsék az írás elemzésének kiteljesedése, illetve az ehhez kapcsolódó metodika kialakítása érdekében.

Kerülvén a túlzott részletezést és alapozva 15 éves igazságügyi és 10 éves egyetemi oktatói szakmai tapasztalatomra, az öt sikeres írásanalitikusi egyetemi záróvizsga eredményeire, valamint a szakmai közvélemény állásfoglalására **megállapításaimat, következtetéseimet** az alábbiakban **ÖSSZEGZEM**:

- 1) A belátható jövőben a grafológiai tevékenység célja és lényege alapvetően nem változik, s ezzel együtt előtérbe kerül az íráskép-földrajz és az írásanalitika prioritása.
- 2) A szakképesítési szintek (grafológus szakasszisztens, grafológus) elérték a legmagasabb fokozatot, így ezeket a lehetőségeket kell szakmailag és a képzésben hatékonyan működtetni. Ezek a formák és szintek maximális mértékben kielégítik a tömegképzés igényeit. Ez a képzési forma nem fogja érinteni az írásanalitikai képzést.
- 3) Az alkalmazási területek a tudományos életet követve bővíthetnek, és egyes szaktudományokhoz kapcsolódhatnak, figyelembe véve az íráskép-földrajz és az írásanalitika által adott lehetőségeket.
- 4) Az egyetemi szintű képzési rendszerben, figyelembe véve az előző pontot, a „szakirányú továbbképzési szak” formáját ki kell, hogy

egészítse az egyetemi alapképzés. Ez a forma nem csak a szakmai elitképzést szolgálja, és a továbbiakban nem szelektálna és differenciálna a szakmai és az érdeklődő társadalmat.

- 5) Az íráskép-földrajzi és az írásanalitikai eljárásokat, eszközöket és módszereket a jövőben is csak felkészített írásanalitikus alkalmazhatja.
- 6) Az írásanalitikusi bázis növelése érdekében szükség van a nemzetközi kapcsolatok kiszélesítésére.
- 7) A szakmai képzés mellett kiemelt szerepet kell kapnia a szakmai nyelvképzésnek, amivel a nemzetközi együttműködést is szolgálhatnánk.
- 8) Növelni kell az informatikai és a kommunikációs technika alkalmazási lehetőségeit, és szükség van írásanalitikai vonatkozású fejlesztésekre, kutatásokra.
- 9) A magánintézmények mellett (és nem helyett!) az állam funkcióját is bővíteni kell, figyelembe véve az anyagi feltételeket és a fejlesztési forrásokat.^L
- 10) Az írásanalitikusi szakmai profil tovább tisztulhat, az egyes elemek között hangsúlyok átrendeződhetnek. A jövőt illetően azzal kell számolni, hogy **az írásanalitika egyre inkább önállósulhat és belátható időn belül önálló „tudománnyá” fejlődhet.**

Köszönetet mondok mindazoknak,

- akik sokéves tapasztalataikat megosztották velem,
- akik az egyetemi képzés nehézségeiben szerepet vállaltak,
- közvetlen környezetemnek, akik több éven keresztül az értekezés készítése során elnézték nekem rigolyáimat és
- külön a tudományos témavezetőmnek, aki fegyelmezettségével, rendszerszemléletével, határozottságával, emberségével és hatékony javaslataival mindvégig figyelemmel kísérte és irányította tudományos tevékenységem.

Budapest, 2012. augusztus 01.

Farkas László
ny. mk. alezredes
okleveles írásanalitikus
ezüst fokozatú igazságügyi szakértő

MELLÉKLETEK

TARTALOMJEGYZÉK

Ábrák, táblázatok, melléletek jegyzéke.....	2
1. számú melléklet.....	4
2. számú melléklet.....	5
3. számú melléklet.....	6
4. számú melléklet.....	7
5. számú melléklet.....	8
6. számú melléklet.....	9
7. számú melléklet.....	10
8. számú melléklet.....	11
9. számú melléklet.....	12
Felhasznált irodalom.....	16
Publikációk, előadások (kapcsolódó).....	23
Publikációk, előadások (egyéb).....	25
Magyarázatok, fogalmak.....	27

ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK, MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

ÁBRÁK

1. ábra. *Az írás elemzésének alapsémája* (szerkesztette Farkas László)
2. ábra. *Ahmed Moustafa*
Az isteni tökéletesség attribútumai, 2000.
olaj, vízfesték, papír, 125×149 cm (Mestyán Ádám nyomán szerkesztette Farkas László)
3. ábra. *Az íráskép földrajz helye és kapcsolódási irányai a földrajztudományban és egyes tudományágakhoz* (Tóth József nyomán szerkesztette Farkas László)
4. ábra. *Vizsgálati helyek térképen jelölve* (szerkesztette Farkas László)
Forrás:
<http://mek.niif.hu/00100/00104/00104.jpg>
5. ábra. *Az íráskép-földrajz belső szerkezete* (szerkesztette Farkas László)
6. ábra. *A mai Európa nyelvi térképe* (szerkesztette Grover S. Krantz)
7. ábra. *Nyelvi térkép a Kr. u-i első évben* (szerkesztette Grover S. Krantz)
8. ábra. *Bem saját kezű rendelete* (szerkesztette Farkas László)
9. ábra. *A magyarság uralvidéki és kaukázusai környéki hazája a Kr.u. 4-9. században.* (szerkesztette Bendefy László)
10. ábra. *A székely rovásírással és a magyar nyelvvel kapcsolatos régészeti leletek* (szerkesztette Varga Géza és Bánffy Eszter nyomán Farkas László)
11. ábra. *Az írásanalitika rendszerszemléleti sémája* (szerkesztette Farkas László)
12. ábra. *Az írásanalitika jéghegy-modellje* (szerkesztette Farkas László)
13. ábra. *Az írás analízisét befolyásoló tényezők rendszere* (szerkesztette Farkas László)
14. ábra. *Az írást megelőző jelrendszerek* (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
15. ábra. *Az ősember közlési módja – barlangrajzok* (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
16. ábra. *35-30 000 éves írásjelek és számjelek* (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
17. ábra. *Pont d'Arc-i 35-30 000 éves számok* (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
18. ábra. *A magyar és a kezdeti latin betűk összevetése* (Varga Csaba nyomán szerkesztette Farkas László)
19. ábra. *8-6000 éves (felső sor) és a mai (alsó sor) székely-magyar ABC* (Varga Csaba nyomán szerkesztette Farkas László)

20. ábra. *Nyugati és a bráhmii íráscsaládba tartozó írásformák.*
(Láng Attila D. alapján szerkesztette Farkas László)
21. ábra. *Íráscsaládba nem tartozó írások* (Láng Attila D. alapján szerkesztette Farkas László)
22. ábra. *Sumér, föníciai, héber írás és a rosette-i kő részlete*
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
23. ábra. *A számok fejlődése* (Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
24. ábra. *Az írás alakulása a föníciaitól a latinig. Latin betűfajta. Cirill írás.*
(Kéki Béla nyomán szerkesztette Farkas László)
25. ábra. *A magyar rovásírás főbb lelőhelyei* (szerkesztette Farkas László)
26. ábra. *Anaszazi korsó és feliratai* (Varga Géza és Clark nyomán szerkesztette Farkas László)

TÁBLÁZATOK

1. számú táblázat. *ÍráSzemészet®-i kutatás összesítése* (szerkesztette Farkas László)
2. számú táblázat. *Vizsgálati eredmények régiós felosztásban*
(szerkesztette Farkas László)
3. számú táblázat. *A grafológia és az írásanalitika összehasonlítása*
(szerkesztette Farkas László)

MELLÉKLETEK

1. számú: Magyar ABC fajták- 1921, 1925
2. számú: Magyar ABC fajták- 1926, 1932
3. számú: Magyar ABC fajták- 1954, 1960
4. számú: Magyar ABC fajták- 1965, 1966, 1967
5. számú: A GraphOphtalmológiai® (ÍráSzemészeti) szűrés szülői felkérő és adatlapja
6. számú: Gyakorlati útmutató pedagógusok számára
7. számú: Iskolai tájékoztató
8. számú: Szülői tájékoztató
9. számú: Az ÍráSzemészet®-i kutatás során felszínre került szemészet-specifikus grafosajátosságok

Magyar ABC fajták

a á b c d e é f g gy
 h i j k l ly m n ny
 o ó ö p r s sz t ty u
 ü ü ű v x xs.

1921

A Á B C Cs
 D É E F Gy Gy H
 I J K L Ly M
 N Ny O Ó Ö Ö P
 R S Sz T Ty U Ü
 ű ű V X Xs

Magyar ábécé. A VKM 1906-ban engedélyezte. Az átvétel forrása Nemeckay István
 Csikós Gyula: Magyar ábécé és olvasókönyv a népiskolák első osztályai számára
 Singer és Wolfner kiadása. Budapest, 1921.

a á b c d e é f g
 gy h i j k l ly m
 n ny o ó ö ö p r s sz
 t ty u ü ü ű v x xs.

1925

A.
 Á
 B
 C
 Cs
 D
 E
 É
 E
 F
 Gy
 Gy
 H
 I
 J
 K
 L
 Ly
 M
 N
 Ny
 O
 Ó
 Ö
 Ö
 P
 R
 S
 Sz
 T
 Ty
 U
 Ü
 ű
 ű
 V
 X
 Xs

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Magyar ábécé. Az átvétel forrása Voinovich Géza-Móra Ferenc: Betűország. A Kir.
 Magyar Egyetemi Nyomda ábécés könyve. Budapest, 1925.

Magyar ABC fajták

a, á, b, c, cs, d, e, é, f, g, gy, h, i,
 i, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, ő, ö, p,
 r, s, sz, t, ty, u, ü, ú, v, w, ws.

1926

A, Á, B, C, Cs, D, E,
 É, F, Gy, H, I, J,
 K, L, Ly, M, N, Ny, O,
 Ó, Ö, P, R, S, Sz, T,
 Ty, U, Ü, V, W, Ws.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

Magyar ábécé. Az átvétel forrása Angyal János-Fekete József-Galla Endre: ABC és olvasókönyv az elemi népiskolák I. osztálya számára. Franklin Társulat. Budapest, 1926.

I. Kiinduló írás: diszítettlen, széles, kerek, római antiqa.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk
 Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Tt Uu
 Vv Ww Xx Yy Zz »!?!; &+-«
 1 2 3 4 5 6 7 8 9

1932

II. Átmeneti írás, lendületes zószlő- és horogvonalal.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk
 Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Tt Uu
 Vv Ww Xx Yy Zz »!?!; &+-«
 1 2 3 4 5 6 7 8 9

III. Folyóírás. Az átmeneti írás betűit összekapcsoljuk.

Aa Bb (B B B B) Cc Dd Ee Ff
 (F F F F) Gg Hh Ii Jj Kk (K K)
 Ll Mm Nn Oo Pp (P P P P) Rr
 (R R R R) Ss Tt (T T T T) Uu Vv
 Ww Xx Yy Zz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 ! ?

Magyar ábécék. A zsinóírás három fokozata Luttor Ignác 1932. évben kiadott gyakorló tömbje szerint. A kiinduló írás, az átmeneti írás és a folyóírás betűi.

Magyar ABC fajták

A folyóírás kisbetűi:

a á b c cs d e é f g
 gy h i í j k l ly m
 n ny o ó ö ő p r s sz
 t ty u ú ü ü v z zs

1954

A folyóírás nagybetűi:

A Á B C Cs D E É
 F Gy Gy H I Í J K L
 Ly M N Ny O Ó Ö Ö
 P R S Sz T Ty U Ú Ü
 Ű U Z Zs

Magyar ábécé. Az átvétel forrása Bertalan Ferenc-Vágó Elemér: Olvasókönyv az általános iskolák II. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1954.

1960

Nyomatott kis ábécé:

a á b c cs d e é f g gy h i
 í j k l ly m n ny o ó ö ő p
 r s sz t ty u ú ü ü v z zs

Írott kis ábécé:

a á b c cs d e é f g
 gy h i í j k l ly m
 n ny o ó ö ő p r s sz
 t ty u ú ü ü v z zs

Nyomatott nagy ábécé:

A Á B C Cs D E É F G Gy H I
 I J K L Ly M N Ny O Ó Ö Ö P
 R S Sz T Ty U Ú Ü Ü V Z Zs

Írott nagy ábécé:

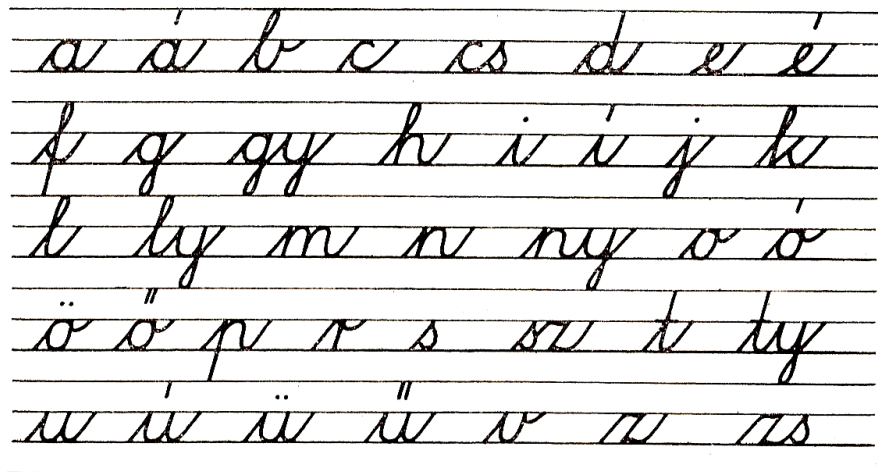
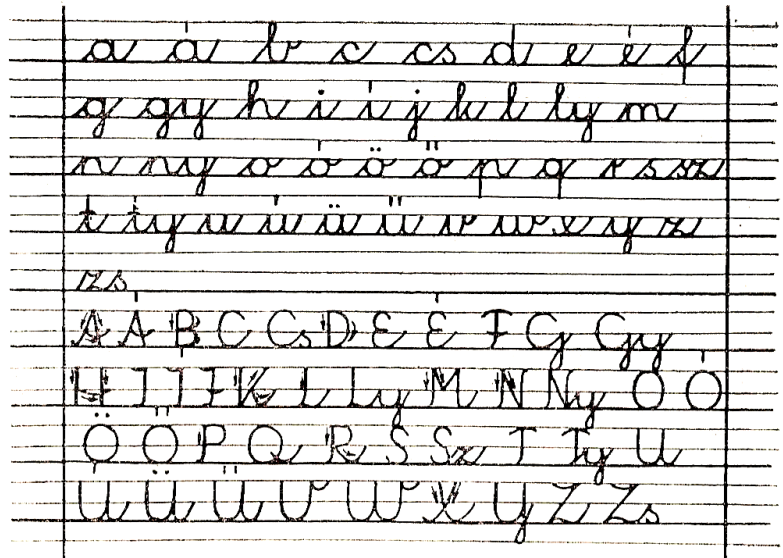
A Á B C Cs D E É
 F Gy Gy H I Í J K L
 Ly M N Ny O Ó Ö Ö
 P R S Sz T Ty U Ú Ü
 Ű U Z Zs

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

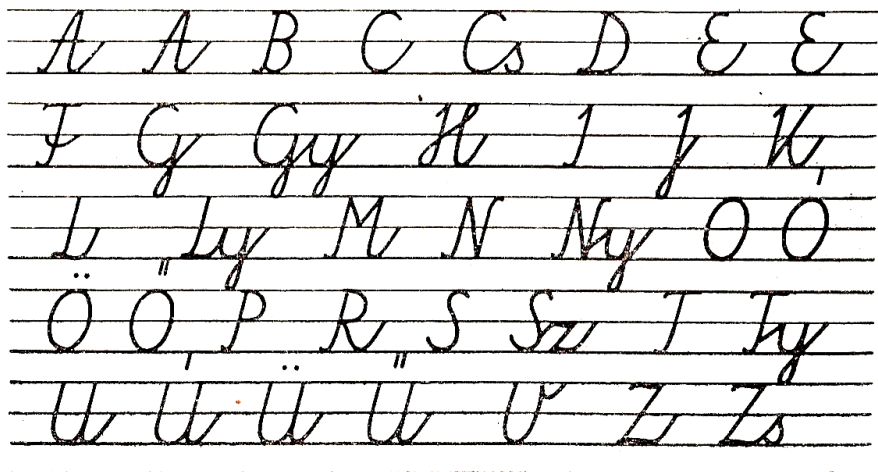
Magyar ábécé. (Készült az 1954-ben kiadott kísérleti könyvek alapján.) Az átvétel forrása Gerlóczi Lajosné-Makoldi Mihályné: ABC. Olvasókönyv az általános iskola I. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1960.

Magyar ABC fajták 1965/66

Magyar ábécé.
Az 1965/66. iskolai évben tanítani kezdett kísérleti állóírás betűformái. A kísérleti program időtartama négy tanítási év. Az átvétel forrása: Országos Pedagógiai Intézet.

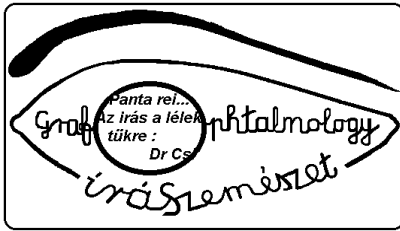

Magyar ábécé. Az 1966/67. iskolai évben tanítani kezdett kísérleti dőlt írás betűformái. A kísérleti program időtartama négy tanítási év. Az átvétel forrása: Országos Pedagógiai Intézet.

ÍrásSzemészeti (GrafOphthalmology-ai)

GYAKORLATI ÚTMUTATÓ (pedagógusok számára)

Az írásminta felvételének szabályai:

- 08.00 – 10.00 óra között írják meg a gyermekek a mintát
- sima lapra, sorvezető nélkül írjanak
- az íróeszközt mindenki maga választhatja meg (toll, ceruza, stb.)
- padban ülve írjon mindenki
- másolni kell, ezért minden gyermek külön kapjon 1-1 írásminta példányt
- a másolást vezényszóra egyszerre kezdjék meg,
a másolási idő 15 perc !

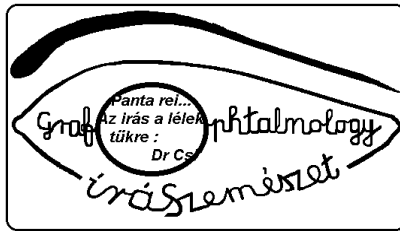
A diákok nem tudhatják előre, hogy mennyi ideig írnak, és azt sem és hogy írás közben lesznek megállítva!

- a mintaanyag elkészülte után mindenki írjon dátumot és írja alá a saját nevét,
- aki szemüveges két külön oldalt írjon, mindkét alkalommal ugyanazt a szöveget, először szemüveggel, majd szemüveg nélkül.

Az írásminta után írja rá:

- a saját nevét (olvashatóan, mivel a későbbi összehasonlító vizsgálat miatt szükség van az azonosíthatóságra)
  - a születés idejét (év, hónap, nap)
  - iskolája nevét
  - az osztályt, amelyikbe jár
  - szemüvegviselő-e, vagy nem (ezt az adatot nemleges esetben is kérjük ráírni)
  - milyen a született kezessége (bal, vagy jobb), illetve melyik kezével

ISKOLAI TÁJÉKOZTATÓ

FELMÉRÉS – 200 ....

Iskola neve

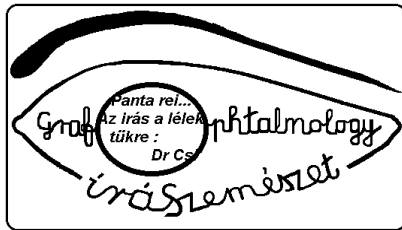
Osztályok/ jellegek	1.	2.	3.	4.	5.	6.
2/a.						
2/b.						
2/c.						
3/a.						
3/b.						
4/a.						
4/b.						
5/a.						
5/b.						
6/a.						
6/b.						
7/a.						
7/b.						
8/a.						
8/b.						
Összesen						

Jellegek:

4. Szűrés általi nemleges és a szülő jelölése nélküli (telitalálat)
2. Kiválasztott és a szülő jelölésével (telitalálat)
3. Általam kiválasztott és a szülő jelölése nélküli (plusz kiválasztás-kérdéses)
4. Általam nem kiválasztott és a szülő jelölésével (negatív kiválasztás-kérdéses)
5. Összesen
6. Külön jelöltem a vizsgálatra javasolt gyerekeket
(+ A szülők nem járultak hozzá a vizsgálatához)

Farkas László
igazságügyi grafológus szakértő

SZÜLŐI TÁJÉKOZTATÓ

Tisztelt Szülők!

Előzetes írásbeli hozzájárulásával 200 .....-én csatlakozott az írásszemészeti programunkhoz és engedélyezte gyermekénél, ...-nál az.....iskola .....osztályos tanulójánál a speciális szemészeti szűrés céljára történő írásminta felvételét, valamint kiértékelését.

Az értékelés eredményeként gyermeke írásában szem elváltozásra utaló sajátosságokat fedeztünk fel, ami alapján javasoljuk, hogy gyermekét vigye el szemész szakorvosi vizsgálatra. (Lehetőség szerint az általunk javasolt orvoshoz!)

A vizsgálat során kapott leleten lévő adatokról viszonttájékoztatót kérünk annak érdekében, hogy engedélyével felhasználjuk az írásszemészeti kutatás alkalmával.

Segítségét és fáradozását megköszönve:

Budapest, 200 .....

Farkas László
igazságügyi GRAFOLÓGUS szakértő
a Magyar Írásszemészeti Társaság társelnöke

Dr. Csizmazia Endre
adjunktus SZEMÉSZ szakorvos
elnöke

**AZ IRÁSZEMÉSZET®-I KUTATÁS SORÁN FELSZÍNRE KERÜLT
SZEMÉSZET-SPECIFIKUS GRAFOSAJÁTOSSÁGOK**

A következő néhány gondolat elméleti megközelítését adja annak a kutatási alaperedménynek, amelyből bemutatok néhányat. Alapvető tény, hogy a fénytörési hibák meghatározóan befolyásolják a térkitöltés módját, a zóna nagyságának megalkotását, a sortávolság kivitelezését, a soriránytartást és a szóközök kialakítását.

Meg kell jegyezni, hogy a különböző korrekciók esetén a sajátosságok és a paraméterek csak részben rendeződnek. A szemész értelmezése szerint ezt támasztja alá a speciális helyen lévő kontaktlencse okozta szűrési nehézség.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az optikai hibák mellett élettani és mozgásszervi okok is befolyásolják az írásképet.

A margókat érintő hatás

A bal margó úgy is elképzelhető, hogy a centrális látótérnek a bal széle van a lap szélén. A központi nézővonalnál kezdünk írni, akkor ez a "centrális" látótér átmérőjének a fele kell, hogy legyen. A 43,5 mm fele durván 22 mm, ami a tankönyvi adat 26 mm-ével elég jó megegyezést mutat.

A felső margó értéke is ezért kötöttebb, mint a jobb és az alsó margóé, mivel ezek méretét optikai okokon kívül például a mondanivaló is befolyásolja.

A középzóna nagyságára kifejtett hatás

Figyelembe véve a központi látótér 43,5 mm átmérőjét és azt, hogy ez 8° látószög mellett keletkezik, akkor könnyű kiszámolni, hogy az ominózus 1° látószög, - ami két pont különálló észleléséhez kell - ebben a távolságban körülbelül 5 mm.

Igaz, hogy a zóna tankönyvi középértéke hivatalosan 3 mm, de figyelembe kell venni két kitétel:

- íráskor általában közelebb hajolunk a fenti számításoknál alkalmazott 30 cm-nél
- a szemgolyó mérete és a lencse törőereje egészséges szemű embereknél sem egyforma teljesen matematikai szinten, hanem csak a lencse fókusztávolsága – törőereje és a szemgolyó átmérője van megfelelő arányban egymással.

Mindezek befolyásolják az írásnagyság igényt a jó látás érdekében.

A soriránytartásban jelentkező elemek

Természetesen közhely, hogy a látás épsége befolyásolja az írást, hiszen tudjuk, hogy a konstruktív agrafiában, - ami a jobb parieto-occipitalis régió sérüléséből alakul ki-

- a sorok ferdesége,
- a sorok egymásba futása,
- a nagy margó,
- a térelhanyagolás, ami a bal oldali térfél ürességét jelenti,
- a másolás zavara jelentkezik.

Ezen kívül az írás közbeni lap, illetve testelmozdulás egészséges személynél is iránytartási nehézséggel jár, főleg gyakorlatlan, megszilárdulatlan írásképeség, vagy ritkán író személy esetén.

Ezt a problémát fokozhatja korrekció esetén két újabb jelenség:

Hasábos hatás és a hordó, párnahatás

Az egyik a távol- és közellátó lencsék hasábos hatása, ami távollátó üveg esetén két alapjával egymás felé fordított hasábként működik, míg rövidlátó lencsében két csúcsával szembefordított hasábként képzelhető el.

A hasáb a fény sugarát – útját az alapja felé elhajlítja, torzítja. Ha tehát a szemüveges ember nem a szemüveg optikai középpontján néz át, akkor ezzel a hatással is számolni kell, mégpedig változó mértékben és jelleggel.

Mindez azért van, mert a szemmozgásnak megfelelően a szem nem ugyanott néz ki folyamatosan, és ez az állandó változás állandóan változó hasábos hatást hoz létre.

A másik a lencsék torzító hatása, ami távollátó üveg esetén „hordó”-, és közellátó üveg esetén pedig „párna”-szerű torzulást eredményez.

Mindenképp kiemelésre méltó az a következtetés, hogy a HASÁB befolyással, hatással lehet az írásképen belül az

- ékezet kitételére, a
- szóközre és a
- szó alakjára is.

Megjegyzendő, hogy ez a szemész szakorvos következtetése, aki alapjaiban ismeri a grafológiát is.

Az astigmia ("torz"-látás) írásképi hatása

Három pontban foglalható össze az astigmia által okozott írásképi eltérések:

a.) Életlen képet ad a papír síkjáról érkező képről > a retina előtt eltérő síkban egyesülnek a fénysugarak.

b.) A „szóródási ellipszis” miatt két egymáshoz közel álló pont különállóságát bizonytalanul, hibásan, vagy egyáltalán nem tudja megítélni.

c.) A szaruhártya domborulat eltérése miatt a kép egyenetlenül nagyítódik, ami annyit jelent az érintett egyén számára, hogy a más egészséges szemű ember által rajzolt kört "függőlegesen" ellipszisnek látja.

Ha kis gyermekkorban kört rajzol, akkor ennek megfelelően egy "vízszintes" ellipszist fog rajzolni, hogy számára a látható kép megfeleljen a kör fogalmának, azért hogy úgy lássa, a középponttól egyenlő távolságra helyezkednek el a köríven levő pontok.

Írástanításkor a tanár – szülő visszajelzése által megtanulja, hogy általa függőlegesen oválisnak látott betűt kell írnia ahhoz, hogy pl. egy szabályos „O” betűt kapjon. Ez a kapcsolat azonban mégis csak „feltételes reflex”, alapján jön létre, amit, ha szemüveggel korrigálnak, akkor ismét megváltozik számára a helyzet, függetlenül attól, hogy ekkor helyes optikai képet kap.

A két állapot közti váltás nem olyan gyors és egyszerű, ezt bizonyítja a szemészeknek az a megfigyelése, hogy a „sima,, távol–közellátó beteg a szemüveg felhelyezése után gyakorlatilag azonnal eléri a maximális teljesítményjavulást (látást).

Ezzel ellentétben az astigmiasoknál, az eredeti látásértékhez képest a látóképesség tökéletes korrekció esetén is a kiindulási érték függvényében kezdetben csak 70, 80, 90 %-os lesz.

A tapasztalat szerint szinte soha nem éri el a „tökéletes” 100°-os látást. 2-6 hónap folyamatos szemüvegviselés után ez az érték a korrekcióváltoztatás nélkül javulni fog, ami a látás optikai és „tanult” voltának viszonyára utal.

Természetesen a torzulások csak „szabályos,, astigmia esetén ilyen „egyszerűek”, tekintve hogy a „torzulás” tengelye a 360°-os kör bármelyik irányát felveheti, ezzel „ferde” ellipszis alakú torzulást hozva létre.

Az, hogy mégsem élük meg ezek az emberek folyamatosan a fenti hatást, zavaró hibaként, az annak köszönhető, hogy egyrészt mindenki „úgy” lát, ahogy relatíve lát, és nincs igazi összehasonlítási lehetősége az un. „helyes”, objektív látással kapcsolatban.

Másrészt a szem gyors „fókuszváltással”, előbb az „egyik”, majd a „másik” irányban élesíti ki a képet és az agyban, a látókéregben ezek a képek összegződnek egy egységes, minden irányban éles képpé. Végül is ez a kép tudatosul.

Grafológiai következtetésként adhatjuk, hogy az astigmia befolyásolhatja

- a szóközt,
- az elsődleges-és a másodlagos szélesség kialakítását
- a zónák arányát,
- az ékezet magassági helyét a középzóna felső érintő pontjához képest, valamint előidézheti,

FERDE ASTIGMIA esetén a betű alaktorzulását is.

Kutatási eredmények összegzése:

- térkitöltés módjában való eltolódás,
- "spirálos" térkitöltés,
- a margók harmóniahiánya,
- belső margó megjelenése,
- első betű jellegzetessége,
- normától eltérő középzóna nagyság,
- kis, vagy nagybetűs írás,
- szóközingadozás váltakozása,
- hullámzó soriránytartás,
- egymásba érő sorok,
- ékezetek jellegzetessége,
- dőlésszög eltérése az abszolút dőlésszögtől,
- betűtorlódás, betűkihagyások.

Magyarázatként mindenképp el kell mondani, hogy az úgynevezett „belső margó” úgy keletkezik, hogy a szóközingadozásokból kialakul egy „árok”, ami látványosan ad egy másodlagos margószélességet. Megítélésem szerint ez a különböző szembetegségek meglétére, annak állapotára, esetleges hajlamra ad információt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *A Magyar nyelv értelmező szótára III.* Akadémia Kiadó. Budapest, 1960. 528-529.
2. Az ismertető szakmai alapját a PTE BTK Neveléstudományi Intézetében 2005-ben készült Farkas László bölcész és tanári diplomamunkája képezi.
3. *Az írásanalitikus szakirány alapítása és indítása.* ZMNE, Budapest, 2001.
4. BENESCH H. 1994: *SH atlasz, Pszichológia*, Springer
5. *Általános társadalomföldrajz I.* (2002), szerk. Tóth József, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 313. és 338. p.
6. Dolgozatom szakmai alapját a Szegeden 2005. 11. 17-18-án rendezett Nemzetközi Földrajzi Konferencián előadott anyagom képezi.
7. Babbie, EARL: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata.* Budapest, Balassi, 1995.
8. BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára.* Akadémia Kiadó. Budapest, 1976. 40. oldal
9. BANCZEROWSKI Janusz: *A nyelvtudomány paradigmája*
<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1251/125101.htm> –2009. 08. 12.
10. FARKAS Éva: *Igásló kontra szárnyaló pegazus, avagy a kompetenciák felértékelődése.* MK KBH Szakmai Szemle 2007/1. szám 157. oldal
11. FARKAS László-DR. CSIZMAZIA Endre 2003: *Az Írásszemészet grafológiai elmélete.* Grafodidakt, Budapest
12. FARKAS L. 2004: *A tudományos grafológia új területe, az Írásszemészet.* MK KBH Szakmai Szemle, Budapest, pp. 172-180.
13. FARKAS László: *Az írásanalitika, mint az ember megismerésének módszere* Budapest, 2009.
http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2009_e_7.pdf –2009. 10. 12.
14. FARKAS László: *PhD PROGRAM–II. AZ ÍRÁSKÉP-FÖLDRAJZ KIALAKULÁSA*
Az etnikai, szubkulturális, természeti és földrajzi diszpozíciók befolyásoló hatása a magyar népesség szemészeti állapotára. (GrafOphtalmology®-ai (ÍráSzemészet®-i) módszerrel támogatott kutatás)
http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_szemle/2006_2_szam.pdf 118-130. oldal

15. FEHÉR Géza: *Bulgarisch-ungarische Beziehungen in den V–XI. Jahrhunderten*. Veröffentlichung der Körösi-Csoma-Gesellschaft. Budapest, 1921. 190–191 lap.
<http://mek.oszk.hu/07100/07139/html/0010/0003/0001-360.html> –2009. 08.15.
16. FÜR Gáspár- *ZMNE PhD értekezés*, 2002. 15. oldal
17. FRISNYÁK Sándor: *Magyarország történeti földrajza*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
18. GÓCZE István: *A térinformatika alkalmazása a katonaföldrajzi értékelések elkészítésének folyamatában*. PhD értekezés, 1996. ZMNE
19. GROVER S. Krantz: *Az európai nyelvek földrajzi kialakulása*. Magánkiadás. Budapest, 2000. Fordította IMRE Kálmán
20. HARMATTA János: *A magyar honfoglalás írásos kútfői*
http://blog.kromek.hu/?page_id=1734 –2009. 08. 16.
21. HARRIS, William R.: *Ancient Literacy*. Harvard University Press, Cambridge--London, 1989. 26-27.
<http://www.kislexikon.hu/paideia.html> –2009. 04. 20.
22. HÉRA Gábor–Ligeti György: *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása*, Osiris Budapest, 2005.
23. HOPKINS, Keith: Conquest by book. = Beard, M. (ed.): *Literacy in the Roman world*. Ann Arbor, MI, 1991. Journal of Roman Archeology, Supplementary Series Number 3. p. 135.
http://nyitottegyetem.philnst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/Irodalom.htm#Hopkins%20191
24. JUHÁSZ Dezső: *Merre tovább, magyar nyelvöldrajz*
http://geolingua.elte.hu/about/tanci/JD_Buk2007.pdf –2009. 08. 13.
25. KADZSAN, A. P. -- Litavrin, G. G.: *Bizánc rövid története*. Gondolat, 1961. 164.
26. *Katonai Lexikon*. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985. 299.
27. *International military and defense encyclopedie 1-6* (Ed. –in chief Trevor N. Dupuy Wahington; New York: Brassey's. 1993. CLXXVI.3132.o.28 cm. ISBN 0 02881011 2. Fordította: Siposné Kecskeméthy Klára 95 o. 1994. Júl. 14. MH ZMKA Kutató Könyvtár Lsz: AF 7846
28. KÉKI. 1975: *Az írás története*. Gondolat Zsebkönyvek, Budapest
29. KOZMA - Dr. Héjja - Stefancsik: *Katonaföldrajzi kézikönyv*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1993.

30. LÁNSZKI János: *A katonaföldrajz elméleti alapjai*. Budapest, ZMNE egyetemi jegyzet, 2000.
31. LÁNSZKI János: *Az MK és környezetének katonaföldrajzi értékelése*. HM Tanintézeti Főnökség, Budapest, 1994.
32. LIGETI R. 1986: *Az írástanulás pszichológiája*. Tankönyvkiadó, Budapest, 76. p.
33. *Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY*. Akadémia Kiadó. Budapest, 1987. 600.
34. MARTINET, André: *Éléments de linguistique générale*. Librairie Armand Colin, Paris, 1967. p. 178.
35. ONG, Walter J.: *The Presence of the Word. Some Prolegomena for Cultural and Religious History*. New Haven and London, Yale University Press, 1967. p. 54.
36. MENDŐL Tibor: *A földrajztudomány az ókortól napjainkig*. ELTE Eötvös, Budapest, 1990.
37. MÉSZÁROS R. 2006: *A társadalomföldrajz és a regionális tudomány Magyarországon*. Magyar Tudomány, 2006/1. 21. p.
38. MESTYÁN Ádám: *Word into Art – Artists of the Modern Middle East* -British Museum, London, 2006. május 18 – szeptember 03. http://www.balkon.hu/2006/2006_10/10iraskep.html 2009. 08. 12.
39. PADÁNYI Viktor: *Dentu-Magyarica* 2. rész 2009. május 20.
40. *Szabir magyarság vagy onogur magyarság 2-1*. http://blog.kromek.hu/?page_id=1734 –2009. 08. 16.
41. *Révai Nagy Lexikona I. kötet*. Hasonmás, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1986. 577. oldal
42. *Révai Nagy Lexikona X. kötet*. Hasonmás kiadás. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó. Budapest, 1992. 631.
43. SZABÓ József: *Hadtudományi Lexikon A-L*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 627. oldal
44. Szidnai László: *A tudattalan késztetések kézírásból való feltárása rezonometrikus módszerrel*. Kézirat, Budapest, 2005.
45. TÓTH József: *Általános társadalomföldrajz II*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2002.
46. TRÓCSÁNYI A. 2002.: *A kulturális földrajz alapjai*. In: TÓTH J. (szerk): *Általános társadalomföldrajz I*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 336-337. p.
47. TRÓCSÁNYI A. 2002.b: *A kulturális földrajz alapjai*. In: TÓTH J. (szerk): *Általános társadalomföldrajz I*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 337. p.

48. TRÓCSÁNYI András: *A népesség nyelvismereti képe Magyarországon* (Földrajzi tanulmányok a pécsi doktoriskolából I., JPTE, Pécs, 40-67.)
49. VARGA Csaba: *Jel jel jel avagy az abc 30.000 éves története*. Fríg Kiadó, Budapest, 2001.
50. VARGA G. 1998: *A székely rovásírás eredete*, Íráskutató Intézet, Budapest
51. VASS Kálmán: *A kézírás vizsgálata*. Közigazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1973. 16-17. oldalon található megfogalmazást is figyelembe véve.
52. VINCZE Lajos (szerk.): *Kommunikáció – Kultúra*. ZMKA, Budapest, 1995.
53. WAECHTER. 1988: *Az ember őstörténete*. Helikon, Budapest
54. WATT, Montgomery W.: *Historia de la Espaa islámica*. Alianza Editorial, Madrid, 1970. 190.
http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/3_1_1.htm –2009. 04. 20.
55. ZUMTHOR, Paul: *La poésie et la voix dans la civilisation médiévale*. Presses Universitaires de France, Paris, 1984. 57. és 60-61.
56. ZSOLNAI József: *A tudomány egésze*, Akadémia, Budapest, 2007.
57. http://tfsportmenedzser.uw.hu/anyagok_files/kommunikacio/emberikommunikaciofejl.doc –letöltve: 2008. 08. 13. (*Az emberi kommunikáció (információ átvitel) fejlődése*)
58. <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf> –letöltve: 2008. 08. 13.
59. (BAGDY Emőke: *A pszichológia és a grafológia viszonya*) 2009. 04. 20.
60. <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1s> (*Az írás kreativitása*) letöltve: 2008. 08. 13.
61. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.
62. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.
63. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/2_1.htm (*Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai*) 2009. 04. 20.
64. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (VÁRKONYI Nándor: *Az írás és a könyv története*) 2009. 04. 20.
65. <http://infokonyvtaros.atw.hu/muv/1.doc> –2009. 04. 20.

66. http://magyareredet.blogter.hu/355935/a_magyarok_igaz_eredete_tortenete_gene tikaka_nyelve 2009. 04. 20.
67. <http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?SID=&kat=1306&n=zsevi> 2009. 04. 20.
68. <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81b%C3%A9c%C3%A9>
69. http://www.varga.hu/IRASTORTENET/IRASTORTENET %20BEVEZETO_.htm –2009. 04. 20.
70. <http://mek.niif.hu/03100/03195/html/iras4.htm> (LÁNG Attila D. ÍRÁSKALAUZ-a alapján)-2009.04.20.
71. <http://vic.mkm.sulinet.hu/tori/szakkor/irast/ireloz.htm> (az írás előzményei- KÉKI: *Az írás története*. Gondolat Zsebkönyvek. Budapest, 1975.) alapján –2009. 04. 20.
72. http://hu.wikipedia.org/wiki/Rosette-i_k%C5%91
73. <http://209.85.129.132/search?q=cache:yjA3F93cp5UJ:www.sulinet.hu/tart/fncikk/Khai/0/17133/irast2.htm+%C3%ADr%C3%A1sfajt%C3%A1k&hl=hu&gl=hu&strip=1> (Írásfajták- Farkas Judit alapján)-2009. 04. 20.
74. <http://infokonyvtaros.atw.hu/muv/1.doc> –2009. 04. 20.
75. <http://mek.niif.hu/03200/03226/html/jako14.htm> (JAKÓ Zsigmond-Radu Manolescu *A latin írás története*) alapján –2009. 04. 20.
76. <http://www.epa.oszk.hu/00600/00691/00025/04.html> (MÉSZÁROS Rezső: *A társadalomföldrajz és a regionális tudomány Magyarországon*) –2009. 08. 12.
77. <http://mek.niif.hu/05100/05153/05153.pdf> (BENCZIK Vilmos: *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*) 2009. 08. 12.
78. <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf>
79. (BAGDY Emőke: *A pszichológia és a grafológia viszonya*)
80. <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere2/perugiaihatarko.pdf> –2009. 08. 12.
81. <http://www.linksite.hu/lapok/irastudomany/> (Írástudományi linkgyűjtemény) – 2009. 08. 12.
82. <http://www.madzsar.hu/kaukazu1.html> –2009. 08. 12.
83. <http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:3aLp1P4uEEQJ:www.biszk.hu/elnokseg/agardi/publikaciok/klipsz %3FPHPSESSID%3D5fee5c8c8a69c337c174f2209ff9d28a+az+%C3%ADr %C3%A1sk%C3%A9p+fogalma&hl=hu&gl=hu> (Részlet a klin. írásszakértő szakpszich. prot-ból -AGÁRDI, 2005)-2009. 08. 15.

84. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Tipogr%C3%A1fia> –2009. 08. 12.
85. <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/mhk/csarnok/c/czirbusz.htm>
86. <http://www.dfmk.hu/zalaiak/czirbusz.htm>
87. <http://kereso.hu/yrk/Ryrgenwm/2915>
88. <http://www.staroffice.hu/pipermail/forum/2002-November/002477.html>
89. <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-938.html>
90. <http://www.eotvos.elte.hu/~isaac/01o.html>
91. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/059/pc005966.html>
92. <http://archivum.piar.hu/inventarium/3-religiosi.htm>
93. <http://www.c3.hu/~klio/klio041/klio070.htm>
94. <http://www.pim.hu/Online/adattar/mis.php>
95. http://www.magyarzemle.hu/archivum/10_5-6/5.html
96. <http://geogr.elte.hu/Eloedok/eloedok.html>
97. <http://www.vjrktf.hu/carus/honisme/ho000339.htm>
98. <http://radnoti.vac.hu/munkak/helytort/vtkonyv/fej01.htm>
99. <http://www.fomi.hu/internet/magyar/szaklap/2002/06/3.pdf>
100. <http://www.matud.iif.hu/02mar/konyv.html>
101. <http://integra.interfex.eu/index.php/F%C3%B6ldrajz> (Petkovics Márta: A földrajz kapcsolata más tantárgyakkal)
102. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1998/ht-1998-4-11.html> (Lánszki János (A katonaföldrajz néhány elméleti és gyakorlati kérdése)
103. <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/mhk/csarnok/c/czirbusz.htm>
104. <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-938.html>
105. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/059/pc005966.html>
106. <http://www.pim.hu/Online/adattar/mis.php>
107. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/tortenet/iras/html/iras4.htm#3>
108. <http://innovex.veszprem.hu/eastman/watermanoldal/tollhasznalat/tollhasznalat.ht>
109. <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1s> (Írás)
110. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története)
111. http://en.wikipedia.org/wiki/Grover_Krantz (Az európai nyelvek földrajzi kialakulása)
112. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/2_1.htm (Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai)

113. <http://arpad.org/pages.php?&menuid=46> (A magyarok legrégebb és legértékesebb kincs)
114. http://www.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=24820 (Varga Géza: A székely rovásírás eredete)
115. <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf> (prof. Dr. Bagdy Emőke: A pszichológia és a grafológia viszonya)
116. <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1s> (Az írás kreativitása)
117. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muvtort/varkonyi/html/> (Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története)
118. http://en.wikipedia.org/wiki/Grover_Krantz (Az európai nyelvek földrajzi kialakulása)
119. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/KMKT/Benczik_book/2_1.htm (Az írás megszületésének előfeltételei, okai, céljai)
120. <http://arpad.org/pages.php?&menuid=46> (A magyarok legrégebb és legértékesebb kincs)
121. http://www.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=24820 (Varga Géza: A székely rovásírás eredete)
122. <http://iquax.extra.hu/grafoblog/01/01-a01-bagdy-tezisek.pdf> (prof. Dr. Bagdy Emőke: A pszichológia és a grafológia viszonya)
123. <http://www.ngkszki.hu/seged/csej-lyesj/iras.htm> (Az írás nyelvi fogalma)
124. A honlapok letöltésének ideje: 2009. 04. 10-05. 03.
125. <http://mek.niif.hu/01600/01653/html/> (Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története)
126. <http://mek.oszk.hu/01600/01653/> (Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története)
127. <http://www.grafpont.hu/html/menus/grafologia/grafologiatortenet.htm>
128. http://www.kiszely.hu/istvan_dr/017.html A magyarság ősi írása: az un. "rovásírás"
129. <http://www.mairt.hu/TanulmPolgperes.htm>
(Pásztor Magdolna: Az írásszakértő szerepe a polgári peres eljárásokban)

A DOKTORI ÉS A KUTATÁSI TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK ÉS ELŐADÁSOK JEGYZÉKE

Tanulmány

1. Írásszemészet=grafológia+szemészet - grafológiai program 2003/16. füzet. Grafodidakt, Budapest. ISSN: 1587-6446
2. Az ÍráSzemészet grafológiai elmélete -grafológiai program 2003/17. füzet. Grafodidakt, Budapest. ISSN: 1587-6446

MK KBH Szakmai Szemle

ISSN: 1785-1181

3. A tudományos grafológia új területe-írásszemészet 2004/1/172-180.pp.
4. Grafológia, mint szükséglet.
A grafológia és a humán erőforrás gyakorlata 2004/4/124-131.pp.
5. A tudományos grafológia új területe
II. rész GrafOphtalmology®-a (ÍráSzemészet®) 2005/2/172-183.pp.
6. Az etnikai, szubkulturális, természeti és földrajzi
diszpozíciók befolyásoló hatása a magyar
népesség szemészeti állapotára. 2006/1. 129-135. pp.
7. A tudományos grafológia új területe:
GrafOphtalmology®-a (ÍráSzemészet®) 3. rész: A rövidlátás
hatása az írásképre és a grafológiai elemzésre. 2006/1. 152-167. pp.
8. PhD program II. Az íráskép-földrajz kialakulása
Az etnikai, szubkulturális, természeti és földrajzi
diszpozíciók befolyásoló hatása a magyar népesség
szemészeti állapotára. (GrafOphtalmology®-ai (ÍráSzemészet®-i)
módszerrel támogatott kutatás. 2006/2. 118-130. pp.
9. PhD program III. Az íráskép-földrajz elméleti kérdései. 2006/3. 96-109. pp.
10. PhD program- IV. rész: Az íráskép-földrajz elméleti kérdései.
2007/2/130-148.pp.
11. PhD program- ANGOL NYELVŰ-különkiadás
Formation of Script Geography zhe influence of
ethnical, subcultural, natural and geographical disposition
on the hungarian populations' ophtalmological condition. 2007/115-119.pp.

Grafológia

ISSN: 1218-9421

12. A ZMNE írásanalitikai képzéséről 2002/2/19-20.pp.
13. A Grafophtalmology-a megszületése 2002/9/ 19-21.pp.

Grafomagazin

ISSN: 1586-6157

14. A Grafophtalmology-a sajátosságai 2002/3/17-19.

Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IV.

ISSN: 1589-1674

15. A tudományos grafológia néhány területe
(grafométer, írásszemészet) 2005/243-253.pp.

Hadtudomány

16. Az írásanalitika, mint az ember megismerésének módszere
http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/2010_elektronikus/2009_e_7.pdf

Hadtudományi Szemle

17. Az írásanalitika, mint a parancsnoki munkát segítő módszer
<http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/files/2009/1/12fl.pdf>

Aarms

ISSN: 1588-8789

18. Writing analysis as a method for gaining knowledge
about people 2009/249-260.pp.

Írásanalitikai Szemle

ISSN: 0261-117X

19. Az írásanalitika elmélete 2010/1/12-23.pp.

Tudományos konferencián elhangzott előadások

20. II. Grafológiai Szakmai Napok –Pécs, 1993. 07. 01-03.
A grafológiai módszer a titkosszolgálati munkában.
21. Nemzetközi Grafológiai Konferencia –Budapest, 1995. 06. 02-04.
A (di)stressz grafológiai sajátosságai speciális körülmények
között keletkezett írásokban.
22. Grafo-Gárdony Szakmai Napok, 2001. 08. 25-26.
Az igazságügyi grafológus szakértői tevékenység
tapasztalatai.
23. Grafo-Pilis, Az ÍráSzemészet jelentősége, 2003. 06. 07.
sajátosságai.
24. Szemészeti Konferencia –Budapest, 2004. 10. 14.
GrafOphtalmology (ÍráSzemészet) –poszter-bemutató
25. Nemzetközi Földrajzi Konferencia. Az íráskép-földrajz 2005. 11. 17-18.
elmélete. Szeged,
26. Grafo-Pilis Szakmai Konferencia, 2006. 06. 17.
PhD program elméleti és gyakorlati kérdései.
27. HUNGEO 2006. Magyar Földtudományi Szakemberek 2006. 08. 21-22.
VIII. Világtalálkozója- Pécs. Az íráskép-földrajz
elmélete és gyakorlata –szekció-előadás.
28. III. Magyar Földrajzi Konferencia – 2006. 09. 06-07.
Magyar Tudományos Akadémia, Az íráskép-földrajz
elmélete és gyakorlata –poszter-bemutató.
29. Grafo-Gárdony Nemzetközi (magyar-olasz) Konferencia 2007. 08. 25-26.
Az íráskép-földrajz kialakulása.

30. A.G.P. Nemzetközi Konferencia-Róma,
Az írásanalitika egyetemi képzése. 2007. 10. 21-22.
31. Grafo-Pilis Szakmai Konferencia, Dobogókő,
Az írásanalitika egyetemi képzése. 2008. 05. 11.
32. Grafo-Gárdony Nemzetközi (magyar-olasz) Konferencia,
Az írásanalitika egyetemi képzése. 2008. 08. 23-24.
33. Grafo-Pilis Szakmai Konferencia, Dobogókő,
Az írásanalitika rendszerelmélete. 2009. 05. 30.
34. Grafo-Gárdony Nemzetközi (magyar-olasz) Konferencia,
Az íráskép-földrajz és az írásanalitika rendszerelmélete. 2009. 08. 29-30.
35. Nemzetközi Írásanalitikai Konferencia,
Az íráskép-földrajz és az írásanalitika rendszerszemlélete
Az írásanalitika alapműszere: grafométer 2010. 02. 26-27.
36. Grafo-Pilis Szakmai Konferencia, Dobogókő,
Az írásanalitika tudományossága. 2010. 05. 21.
37. Grafo-Gárdony: Nemzetközi (magyar-olasz-USA) Konferencia,
Az írásanalitika legújabb eredményei. 2010. 08. 23.
38. Grafo-Pilis Szakmai Konferencia, Dobogókő,
Kalandozás az írásanalitika világában. 2011. 06. 11.
39. Grafo-Gárdony Szakmai Konferencia,
Az írásanalitika egyik kutatási iránya:
az írás láthatatlan sajátosságai. 2011. 08. 27.

Egyéb tudományos publikációk és előadások

Tanulmányok

40. A stressz és distressz elmélete, valamint grafológiai
sajátosságai. A grafológia kézikönyve-Grafológiai Intézet, 1998/III.1.2. 523-527.
41. Az igazságügyi grafológus szakértői tevékenység.
A grafológia kézikönyve-Grafológiai Intézet, Budapest 1998/III.4. 699-705.pp.

MK KBH Szakmai Szemle

ISSN: 1785-1181

42. Grafológia a titkosszolgálati módszerek között 1993/1/205-207.pp.
43. A grafológia gyakorlati alkalmazásának metodikája 1994/2/147-152.pp.
44. A kémkedés általános és speciális ismertetőjegyei
biztonsági munkában történő felhasználása 1994/K/45-72.pp.
45. A stressz (distressz) hatás grafológiai jellemzőinek feltárása speciális,
titkosszolgálati körülmények között keletkezett írásokban 1995/1/11-38.pp.
46. Egy törvényszéki szakértés tanúságai 1998/1/144-150.pp.
47. Pályakezdő biztonsági tiszték továbbképzésének tapasztalatai
1998/3/133-136.pp.
48. A 10 hónapos katonai biztonsági átképző tanfolyam szükségessége
és a KBT-6 tanfolyam eddigi tapasztalatai 1999/4/103-114.pp.

49. A katonai biztonsági átképző tanfolyam tapasztalatairól 2000/3/160-167.pp

Grafológia

ISSN: 1218-9421

50. Hogyan elemezzünk? 1995/8/8-9.pp.
51. Gondolatok a személyiségvonásokról 1998/2/8-9.pp.
52. Egy törvényszéki szakértés tanúságai 1998/3/10-11.pp.
53. Meditáció a grafológiáról és az emberi kapcsolatokról 1998/6/7.pp.
54. Meditáció a grafológia történetéről, vagy a barokk kor hatása az írásra és az emberre 1998/8/8-10.pp.
55. Bemutakozás 2001/6/17.pp.

Grafomagazin

ISSN: 1586-6157

56. Pillanatkép 2003/4/12.pp.
57. Megtörtént az első grafológusi OKJ-s vizsga 2004/4/10.pp.

Egyéb (Új Honvédségi Szemle)

58. Mit kell tudni a grafológiáról? 1999/1/71-81.pp.

íráskép-földrajz

Egységes tudományterületnek tekinthető, viszont belső szerkezete tagolt, sokrétű kutatási irányzatai között találhatunk kulturális, egészségügyi, írástörténeti és íráspszichológiai vonatkozásúakat. Ez a megközelítés az íráskép-földrajz multidiszciplináris és interdisziplináris jellegére utal, illetve az írás formai és tartalmi diszpozíciója miatt határtudományi jellegét adja.

(Farkas László-http://www.mhht.eu/hadtudomany/2009_e_7.pdf)

Az íráskép-földrajz része lehet a társadalomföldrajznak, alapjaiban szorosan kapcsolódik a kulturális földrajzhoz és az egészségföldrajzhoz, illetve az írás formai, tartalmi elemei révén az íráspszichológiához. Együtt jelenhet meg a paleográfiai és a kulturális földrajzi kutatások téziseivel, és közös tudományos megállapításokat fogalmazhatnak meg.

(Farkas László- http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_szemle/2006_2_szam.pdf)

^B **írásanalitika**

Az írásanalitika egy *komplex* fogalom, hisz átöleli mindazon tudományterületeket, amelyek az írással, illetve annak elemzésével foglalkozik. Az írásanalitika nem csak az embert, mint a produkáló elemet veszi górcső alá, hanem az emberi produktumot, az írást, mint a kész terméket is. Ez által gyűjtőfogalom, hisz minden írással foglalkozó és összefüggő területet, így többek között a grafológiát és az írásazonosítást is magába foglalja.

(Farkas László-http://www.mhht.eu/hadtudomany/2009_e_7.pdf)

^C **ÍrásSzemészet® - GrafOphthalmology® -a**

Egy adott korszakhoz, életkorhoz, földrajzi diszpozícióhoz köthető írásképben tudományos alapossággal kimutathatók- és megtalálhatók-e a térbeliség jelei és azok az elemek és sajátosságok, amelyek egyes betegségeket, esetünkben a szemészeti állapotot determinálják.

(Farkas László- http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_szemle/2006_2_szam.pdf)

^D **írástörténet - paleográfia -**

Az írás történetiségével foglalkozó tudomány. A paleográfia az egész írásbeliség minden körülményeit, összefüggéseit vizsgálja, s ezért „az íráslelkek önmagáért érdekeljen bennünket, keletkezésének összes körülményei: az írás, az írásgyakorlat, az író: s mindannyinak szerepe a társadalmi élet vonatkozásában.”

(Hajnal István -932: 25 --- <http://www.epa.oszk.hu/00400/00414/00002/pdf/kosarko.pdf>)

grafológia

A grafológia olyan humán jellegű „tudomány”, a pszichológia „segédtudománya”, amely az írást és más hasonló grafikus (rajz, firka) produktumot alapul véve a kézírásvizsgálat módszerén és eljárásain keresztül aktuális pszichés és szomatikus összefüggéseket, személyiségjellemzőket, képességeket tár fel a vizsgált személy és a situáció függvényében. (Farkas László-2009)

^E

^F **posztmodern**

A posztmodern a modernizmus utáni korszak megnevezése, nagyjából az 1960-as évek végétől. A modernség meghaladása Freud, Nietzsche, majd később Heidegger nevéhez fűződik, őket pedig az olyan posztstrukturalista gondolkodók követik, mint pl. Jacques Derrida, Paul de Man, Michel Foucault, Jean-Francois Lyotard.

Freud megmutatta, hogy az ember nem tudatos lény: a tudat a lelki szerkezetnek csak egy kicsi része, a nagyobb a tudattalan, ahol az olyan ösztöneink, vágyaink működnek, amelyeket önmagunknak sem vallunk be, elfojtunk. Nem pusztán nem vagyunk gondolkodó lények, hanem önmagunkat sem ismerjük.

A szubjektum tehát nem önazonos létező, ezzel Freud alapvetően megváltoztatta az emberről alkotott elképzelésünket. Nietzsche számos ponton haladt túl a modernségen, pl. azzal, hogy a morál fogalmának újragondolására készített, illetve azzal, hogy hangsúlyozta: a világ nem objektíven hozzáférhető létező, hanem mindig az értelmezésre van utalva, az értelmezések pedig sokfélék lehetnek. Heidegger a nyelv szempontjából haladta meg a modernséget: szerinte a nyelv nem eszköz, amivel a gondolatainkat kifejezzük, hanem az a közeg, ami egyáltalán lehetővé teszi, hogy gondolkodjunk. Nem az ember beszél a nyelvet, hanem a nyelv az embert.

A posztmodern lényege tehát az, hogy megkérdőjelezi a szubjektum önazonosságát, illetve az egységes, abszolút érvényű világmagyarázó elvek létét. A világ többértelmű, heterogén, önellentmondásos.

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Posztmodern>

^G **analitika**

Görög szó, a gondolkodás alapelemeiről és feltételeiről szóló tanítás; az elemzés tana, művészete, gyakorlata

^H **kommunikáció**

A kommunikáció az információcsere folyamata általában egy közös jelrendszer segítségével. A *communicatio* latin eredetű szó: *közzététel* és *teljesítés* jelent. Mai értelemben: információcsere, közlés, tájékoztatás. A kommunikációtudomány egy olyan tudományág, amely a kommunikáció formáival, folyamatával, jelentésével, a beszéddel, és a személyközi- és szervezeti kommunikációval, vagyis specifikus ágaira bontva a következőkkel foglalkozik:

- Tömegkommunikáció
- Szervezeti kommunikáció
- Diskurzuselmélet – (nem azonos a beszélgetéssel)
- Beszélgetéstudomány – (néhol Konverzációanalízis)
- Lingvisztika
- Szociolingvisztika
- Kognitív lingvisztika
- Szemiotika
- Pragmatika
- Egyéb kommunikációs ismeretek (pl: beszédírás, retorika, interperszonális kommunikáció stb.)

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kommunik%C3%A1ci%C3%B3>

^l meta

Összetett szavakban az utótagnak a módosulását jelöli. (-vel, túl, között).

<http://www.idegen-szavak.hu/keres/meta>

Arisztotelész *Metafizika* könyve 14 általános mű gyűjteménye, melyeket az első összkiadásnál a fizikai írások mögé soroltak be (meta ta phüizika). Innen ered a metafizika tudományának a megjelölése, amely azt vizsgálja, mi van a természet mögött. Ezekben a művekben Arisztotelész a tudásnak azt a formáját keresi ami a legalkalmasabb a bölcsesség névre.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Arisztotel%C3%A9sz_metafizik%C3%A1ja

A „meta” szócska általában szóösszetételek első tagjaként szerepel: metakommunikáció, metafora, metamorfózis, ilyenkor a mögötte álló szó jelentését módosítja, annak változását jelzi, vagy arra vonatkozik, ami azon *át, túl* vagy *mögött* van. A „fizika” jelentése mindenki számára egyértelmű, így amit kapunk, az nem más, mint a „fizikán túl”. A „meta” azonban nem pusztán hétköznapi előtag, jól meghatározott jelentése van a logikában: azt jelzi, ha valami saját magára hivatkozik, bizonyos értelemben egy absztrakciós szinttel távolabb van: a *metaállítás* például az állításokra vonatkozó állítás, a *metaelmélet* pedig az elméletekről alkotott elmélet. Ha a fizikát a világ törvényszerűségeit vizsgáló tudományak tekintjük, akkor a metafizika ebben az értelemben a törvényszerűségek törvényszerűségeivel foglalkozó filozófiai terület (lenne).

http://www.naturalizmus.hu/sipos_naturalizmusok (Sipos Péter - Naturalizmusok és a metafizika. Avagy milyen állásponton lehetünk azzal kapcsolatban, hogy hogyan épül fel a világ? -a cikk az Ateista és Agnosztikus Klub és a Szkeptikus Társaság által szervezett Bertrand Russell előadás-sorozat 2007.10.10-ei, II. előadásának írásos változata)

^j ABC

Az ábécé (vagy betűsor) egy nyelv hagyományos sorrend szerinti betűkészletét jelöli. Magyar neve a magyar ábécé első három betűjének kiejtett alakjából ered (az *a* és az *á* betűt egynek számítva). Az *ábécé* szó idegen megfelelője, az *alfabet* (mellyel például az „alfabetikus rendezés”, azaz ábécébe rendezés kifejezésben találkozunk) a görög ábécé első két betűjének (alfa és béta) nevéből származik.

A latin, a gót, az örmény, a glagolita és a cirill ábécé egyaránt a Kr. e. 8. században kialakult görög ábécéből ered, amely viszont a Kr. e. 11. századi föníciai ábécéből, az első betűírásból alakult ki. (Ezért van, hogy a görög *gamma* alakilag megfelel a latin C-nek [ejtése K volt], a *khi* az X-nek stb.) Az egyes nyelvek az idők során változtatásokat hajtottak végre az eredeti betűkészletben, hogy saját hangjaikat (fonémaikat) jelölni tudják, így jöttek létre saját ábécéik: diakritikus jelekkel egészítették ki a meglévő betűket, újat vettek föl, egyes betűket elhagytak, másokat összevontak (l. ligatúra).

<http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81b%C3%A9c%C3%A9>

^k Rosette-i kő

A rosette-i kő (ismert még rosettai kő néven is) egy sötét gránitdarab (néha helytelenül bazaltként említik), amely egy ősi szöveg három fordítását nyújtja a mai kutatóknak: egyiptomi démotikus írással, görög nyelven és egyiptomi hieroglifákkal. Mivel a görög nyelv jól ismert, e kő volt a kulcs 1822-ben Jean-François Champollion és 1823-ban Thomas Young számára a hieroglifák megfejtéséhez.

A követ 1802 óta a londoni British Museum őrzi.

V. Ptolemaiosz Kr. e. 196-ban kelt rendelete olvasható a kővön. A görög szöveg kezdete: „Basileuontos tou neou kai paralabontos tén basileian para tou patros...” (Az új király, atyjától átvéve a királyságot...). A rendelet különféle kivetendő adókról, a templomokban felállítandó szobrokról rendelkezik, valamint arról, hogy a rendelet három nyelven adandó ki: az „istenek szavaival”, azaz hieroglifákkal, a nép nyelvén (démotikus írással) és ión (görög) nyelven.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Rosette-i_k%C5%91

^L Az értekezés zárásaként olvassuk Szent-Györgyi Albert gondolatát:

**„AZ ISKOLA ARRÁ VALÓ,
HOGY AZ EMBER MEGTANULJON TANULNI,
HOGY FELÉBREDJEN TUDÁSVÁGYA,
MEGISMERJE A JÓL VÉGZETT MUNKA ÖRÖMÉT,
MEGÍZLELJE AZ ALKOTÁS IZGALMÁT,
MEGTANULJA SZERETNI, AMIT CSINÁL,
ÉS MEGTALÁLJA AZT A MUNKÁT, AMIT SZERETNI FOG.”**